

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

Кафедра європейської інтеграції

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:
ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Навчально-методичний посібник

За загальною редакцією І. А. Грицяка

**Київ
2009**

УДК 35:061.1ЄС(075)

Є24

*Схвалено Вченою радою Національної академії
державного управління при Президентові України
(протокол № 157/4-13 від 23 квітня 2009 р.)*

Автори : *І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська, Г. П. Заворітня, Л. А. Шереметьєва, І. Ю. Озимок, П. І. Крайнік, О. С. Жадько, Л. В. Акуленко, Т. О. Горецька, Т. М. Ілюк.*

Рецензенти :

В. Д. Бакуменко, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління;

С. М. Ратушний, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Європейський Союз: інституційно-правові основи та функ-
Є24 **ціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чу-**
лаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. - К. : НАДУ, 2009. - 188 с.

ISBN 978-966-619-264-9

У посібнику на основі сучасних даних подаються навчально-методичні матеріали для практичних занять з інституційно-правових основ та функціонування Європейського Союзу. Посібник включає п'ять тем, логічно взаємопов'язаних між собою, які вміщують практичні заняття, що відображають історичні аспекти європейської інтеграції, політику євроінтеграції в епоху глобалізації, інституційні реформи як складові євроінтеграційних процесів, окремі правові аспекти Європейських Спільнот та Європейського Союзу і деякі прояви європеїзації в сучасних міжнародних відносинах.

Навчально-методичний посібник розрахований на слухачів Національної академії, слухачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 35:061.1ЄС(075)

ISBN 978-966-619-264-9

© Національна академія
державного управління
при Президентові України,
2009

ВСТУП

Навчально-методичний посібник підготовлено на кафедрі європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України. Навчальні матеріали до модулів розроблялись згідно з існуючими освітніми стандартами та на основі оцінки навчальних потреб з питань європейської інтеграції серед слухачів Національної академії.

Видання призначене для фахівців у сфері європейської інтеграції, які працюють у центральних і місцевих органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших профільних органах державної влади і мають безпосереднє чи опосередковане відношення до реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції.

Навчально-методичний посібник “Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування” спрямований на:

- засвоєння теоретичних системних знань про історичні аспекти європейської інтеграції, політику євроінтеграції в епоху глобалізації, інституційні реформи як складові євроінтеграційних процесів, окремі правові аспекти Європейських Спільнот та Європейського Союзу та деякі прояви європеїзації в сучасних міжнародних відносинах;

- розвиток сучасних способів мислення (аналітичного, критичного, творчого тощо) на основі системно засвоєних знань з питань інституційно-правових основ Європейського Союзу та його функціонування з метою формування у фахівців умінь більш адекватно й реально оцінювати проблеми та можливості державної політики у сфері європейської інтеграції України;

- опанування навичок з вироблення ефективних форм, способів та методів реалізації євроінтеграційного потенціалу країни і формування у фахівців здібностей вирішувати належним чином поточні євроінтеграційні проблеми.

Після його опрацювання слухачі будуть здатні:

- формувати необхідні умови для адаптації певних національних сфер суспільного життя відповідно до європейських норм, вимог і стандартів та здійснювати таку адаптацію;

- готувати аналітичні довідки, пропозиції, рекомендації з питань державної політики у сфері європейської інтеграції та способів, форм і методів її реалізації;

- оцінювати ефективність існуючих форм і методів у національній системі державного управління з урахуванням набутих знань про функціонування інституційно-правової системи ЄС;

- надавати консультації представникам органів державної влади та місцевого самоврядування щодо вибору ефективних інструментів і варіантів реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції на місцевому, регіональному та національному рівнях, а також у межах певної галузі, виходячи з чинного законодавства та існуючого євроінтеграційного досвіду.

СПИСОК АВТОРІВ

І. А. Грицяк - вступ; тема I, практичне заняття 1; тема II, практичні заняття 1-3; тема V, практичні заняття 1, 2.

О. Ю. Оржель - тема I, практичне заняття 3; тема III, практичні заняття 1, 4; тренінг; тема V, практичне заняття 4.

М. Є. Чулаєвська - тема I, практичне заняття 2; тема IV, практичні заняття 1, 5-7.

Г. П. Заворітня - тема V, практичне заняття 3.

Л. А. Шереметьєва - тема I, практичне заняття 3; тема IV, практичні заняття 2-4.

І. Ю. Озимок - тема III, практичне заняття 5.

П. І. Крайнік - тема III, практичне заняття 2.

О. С. Жадько - тема III, практичне заняття 6.

Л. В. Акуленко - тема V, практичне заняття 5.

Т. О. Горецька - тема III, практичне заняття 3.

Т. М. Ілюк - тема II, практичне заняття 3.

ТЕМА I. ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Практичне заняття 1.

Хронологія найважливіших історичних подій в Європейському Союзі

Мета - систематизувати знання про найважливіші історичні факти й події в Європейському Союзі.

Завдання:

- розкрити історичні передумови виникнення євроінтеграційних процесів та динаміку їх розвитку;
- з'ясувати суть найважливіших подій, що вплинули на перебіг європейської інтеграції;
- зрозуміти логіку історичних фактів і подій євроінтеграційного характеру;
- усвідомити, що історичні події в ЄС є концентрованим вираженням численних економічних і політичних чинників, які діють у процесі європейської інтеграції;
- визначити хронологічні особливості та найбільш характерні ознаки європейської інтеграції.

I. Етапи завдання

1. Кожний слухач самостійно має дати коментар за схемою “передумови - наслідки” щодо подій в Європейському Союзі з табл. 1.
2. Формуються групи приблизно по 5 осіб. Вони мають визначити 3-5 найважливіших подій в ЄС.
3. Групи представляють свої позиції щодо історичних подій в ЄС публічно (випишують на дошці, фліп-чатах) і коментують їх.
4. Всі слухачі разом обговорюють і обирають 5-8 найважливіших подій.
5. Підбивається підсумок викладачем.

II. Питання для обговорення

- Чи існують відмінності між поняттями “інтеграція” і “розширення”? У чому вони полягають?
- Які етапи євроінтеграції характеризуються інтеграцією, а які - розширенням?
- Які основні концепції європейської інтеграції реалізувались на кожному її етапі?

Рекомендована література

1. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.
2. *Дайнен Д.* Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. / Д. Дайнен. - К. : К.І.С., 2006. - 696 с.
3. *Грицяк І. А.* Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.

Методичні рекомендації для викладача

Мета - систематизувати знання про розвиток процесу європейської інтеграції.

Завдання:

- пояснити історичні передумови виникнення євроінтеграційних процесів та динаміку їх розвитку;
- охарактеризувати процес євроінтеграції як розмаїття політичних, економічних та суспільних чинників;
- зрозуміти логіку історичних фактів і подій євроінтеграційного характеру;
- усвідомити, що історичні події в ЄС є концентрованим вираженням численних економічних і політичних чинників, які діють у процесі європейської інтеграції;
- визначити хронологічні особливості та найбільш характерні ознаки європейської інтеграції.

Кожний слухач самостійно дає коментар за схемою “передумови - наслідки” щодо подій в Європейському Союзі з табл. 1. Після цього формуються групи приблизно по 5 осіб. Вони мають визначити 3-5 найважливіших подій в ЄС. Групи представляють свої позиції щодо історичних подій в ЄС публічно (тезово випишують на дошці, фліп-чатах) і коментують їх. Всі слухачі разом обговорюють і обирають 5-8 найважливіших подій остаточно. Підбивається підсумок занять.

Слухачам роздати листи із завданням і табличкою “Хронологія найважливіших історичних подій в Європейському Союзі” (табл. 1). Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (20 хв), у групах (15 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитання кожній групі після

презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Попередити слухачів, що у випадку, коли група напише більше ніж по три-п'ять подій в ЄС, це буде розцінюватись як нездатність групи виконати завдання, що буде підставою для зниження оцінки роботи групи. Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: всі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання кожній групі;
- таблиця (табл. 1);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат).

Таблиця 1

Хронологія найважливіших історичних подій в Європейському Союзі

ДАТА	ПОДІЇ	КОМЕНТАР: “передумови - наслідки”
<p>1950 9 травня</p>	<p>Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман виголосив промову, в якій запропонував Франції, Федеративній Республіці Німеччина та будь-яким іншим європейським країнам, що висловлять бажання до них приєднатись, об'єднати свої ресурси у вугледобувній та сталеливарній промисловості. Відтоді цю промову стали називати “<i>декларацією Шумана</i>”</p>	
<p>1951 18 квітня</p>	<p>Країни “шістки” (Бельгія, Франція, Федеративна Республіка Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди) підписали у Парижі <i>Договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі (ЄСВС)</i></p>	
<p>1957 25 березня</p>	<p>Держави-члени ЄСВС - Бельгія, Франція, Федеративна Республіка Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди - підписали в Римі договори про створення: • Європейської економічної спільноти (ЄЕС); • Європейської спільноти з атомної енергії (Євратом). Ці так звані <i>Римські договори</i> набули чинності 1 січня 1958 р.</p>	

1958 19 березня	На засіданні в Страсбурзі (Франція) засновано Європейську парламентську асамблею , президентом якої було обрано Р.Шумана	
1959 Липень	Сім країн-членів Організації Європейської економічної співпраці (Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, Швеція, Швейцарія та Велика Британія) прийняли рішення про започаткування Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA) . Відповідну конвенцію було підписано у Стокгольмі 4 січня 1960 р.	
1960 Травень	Рада Європейської економічної спільноти прийняла Положення про Європейський соціальний фонд . Метою Фонду є сприяння працевлаштуванню та географічній і професійній мобільності працівників у межах Спільноти. Європейський соціальний фонд розпочав роботу у травні 1972 р.	
1961 Червень	У Бонні (Німеччина) відбувся саміт, на якому країни “шістки” висловили бажання започаткувати політичний союз	
1968 1 липня	В Європейських спільнотах: <ul style="list-style-type: none"> • Набув чинності договір про митний союз; • Скасовано рештки митних зборів на торгівлю товарами в межах Спільноти; • Уведено спільний митний тариф для торгівлі з іншими країнами світу 	
1972 Січень	Данія, Ірландія, Норвегія та Велика Британія <i>подали заявку</i> (втретє, крім Норвегії) <i>про вступ до Європейських спільнот (ЄСп)</i>	
Вересень	Ухвалено рішення про створення Європейського фонду монетарної співпраці на першому етапі впровадження економічного та валютного союзу	
1973	До Європейських спільнот приєднуються Данія, Ірландія та Великобританія . Набрала чинності угода про вільну торгівлю з Австрією, Швейцарією, Португалією та Швецією	
1978	Прийнято рішення про запровадження єдиної валютної системи , що базується на “Європейській грошовій одиниці” - <i>екю</i>	
1981	Греція стала десятим членом Європейських спільнот	
1983	Підписано Урочисту декларацію про Європейський Союз	
1985 Березень	Схвалено приєднання до Європейських спільнот Іспанії й Португалії та затверджено запропоновані	

	Європейською комісією середземноморські інтеграційні програми	
Червень	Бельгія, Німеччина, Франція, Люксембург та Нідерланди підписали у Шенгені угоду про скасування прикордонного контролю між цими країнами	
1986	До ЄСп приєдналися Іспанія та Португалія	
17, 28 лютого	У Люксембурзі та Газі підписано Єдиний європейський акт , що вдосконалив Перший Римський договір. Акт набув чинності 1 липня 1987 р.	
1989 9 листопада	Зруйновано берлінську стіну	
8-9 грудня	Прийнято Хартію засадничих соціальних прав працівників	
1990 29 травня	Прийнято Угоду про створення Європейського банку реконструкції та розвитку для надання фінансової допомоги країнам Центральної і Східної Європи	
19 червня	Країни Бенілюксу, Франція та Німеччина ратифікували Шенгенську угоду	
3 жовтня	День об'єднання Німеччини	
19-21 листопада	Підписано Хартію нової Європи	
1991 Жовтень	Досягнуто згоди щодо запровадження Європейського економічного простору. Підписано "європейські угоди" з Польщею, Угорщиною та Чехословаччиною. Підписано Європейську енергетичну хартію	
1992 7 лютого	У Маастрихті (Нідерланди) міністри закордонних справ та міністри фінансів країн-членів Європейських спільнот підписали Договір про заснування Європейського Союзу , який набув чинності 1 листопада 1993 р.	
2 травня	У Порто (Португалія) підписано угоду про Європейський економічний простір	
1993 1 січня	Запроваджено єдиний європейський ринок	
19 липня	Європейська рада схвалила нову програму TASIC про допомогу країнам СНД та Монголії	
1994 14 червня	Підписано Угоду про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною	
1995	Вступ до ЄС Австрії, Фінляндії і Швеції	
1997 16 липня	Європейська комісія представила " Порядок денний-2000: за сильнішу і ширшу Європу ", в якому	

	окреслено можливості подання заявок на вступ до ЄС для 10 центральноєвропейських країн	
2 жовтня	Підписано Амстердамський договір	
1998 1 березня	Набула чинності Угода про партнерство і співробітництво між ЄС та Україною	
1999 10-11 грудня	На засіданні Європейської ради в Гельсінкі (Фінляндія) прийнято рішення <i>розпочати переговори про набуття членства в ЄС з Румунією, Словаччиною, Латвією, Литвою, Болгарією, Мальтою</i> , тобто не розділяти їх на країни першої та другої хвилі розширення, а також визнати країною-кандидатом Туреччину	
2000 Березень	Ухвалена “Лісабонська стратегія” , що визначила провідну мету розвитку ЄС - до 2010 р. стати “найбільш конкурентоспроможною й динамічною економікою світу, що базується на знаннях, спроможною до стабільного зростання з більшою кількістю кращих робочих місць та соціальним гуртуванням”	
2001 26 лютого	Підписано Ніцький договір , що вніс зміни в Договір про ЄС та Договори про Європейські спільноти задля уможливлення розширення ЄС. Ухвалено Хартію засадничих прав людини	
2002	Європейська комісія запропонувала для обговорення ініціативу “Ширша Європа - нові сусіди” . Переговори про вступ Туреччини до ЄС вирішено розпочати за результатами моніторингу досягнення Туреччиною вимог копенгагенських критеріїв	
2003 10 липня	Завершено роботу Європейського Конвенту щодо майбутнього ЄС під керівництвом екс-президента Франції Валері Жіскар д’Естена. Результатом роботи Конвенту став проект Європейської Конституції	
19 вересня	Міжурядова конференція держав-членів і майбутніх членів ЄС розпочала розгляд проекту Європейської Конституції	
2004 1 травня	Вступ до ЄС 10 нових держав-членів: Польщі, Угорщини, Чехії, Словаччини, Словенії, Латвії, Литви, Естонії, Мальти, Кіпру	
10-13 травня	Вибори до Європейського парламенту	
2005 26 січня	Опубліковано Стратегічні цілі Європейської комісії “Процвітання, солідарність і безпека” на 2005-2009 рр.	
17 лютого	Підписано План дій ЄС - Україна	

20 лютого	Іспанія першою з країн ЄС провела референдум щодо Конституції ЄС	
13 квітня	Європейський парламент дав згоду на вступ Болгарії і Румунії до ЄС у 2007 р.	
29 травня	Франція на референдумі проголосувала проти ратифікації Конституції ЄС	
1 червня	Нідерланди на референдумі проголосували проти ратифікації Конституції ЄС	
3 жовтня	ЄС почав переговори про вступ з Туреччиною і Хорватією	
17 грудня	Ґрунтуючись на Висновках Комісії від 9 листопада 2005 р., Європейська рада дає статус країни-кандидата колишній югославській Республіці Македонія	
2006 15-18 лютого	Єврокомісія повідомила лідерів країн Західних Балкан про перспективу членства їхніх країн в ЄС	
28 серпня	Стратегічний форум у словенському містечку Блед про те, що Європейська політика сусідства (ЄПС) долає межі класичної зовнішньої політики і закладає підвалини “набагато глибоких відносин” із країнами Східної Європи та південного Середземномор’я	
24 жовтня	У програмі діяльності на 2007 р., присвяченій 50-річчю Римських договорів, окреслено понад 20 стратегічних ініціатив, що стануть фундаментом роботи Європейської комісії. Програма торкається багатьох ключових напрямів діяльності ЄС, зокрема розширення ЄС, енергетичної політики, модернізації економіки, відповіді на глобалізаційні виклики та реалізації Лісабонської стратегії. У сфері зовнішніх відносин особливий наголос зроблено на зміцненні відносин з основними стратегічними партнерами, серед яких названо Росію, Китай та Україну	
6 грудня	ЄС планує укласти Угоди про асоціацію з країнами Центральної та Південної Америки, які сприятимуть створенню регіональних ринків, привабливості інвестицій та розвитку торгівлі. Очікується, що Угоди про асоціацію створять умови для поступового створення зони вільної торгівлі між двома регіонами	
14 грудня	Оприлюднено огляд Європейського Союзу з країнами-сусідами. Загальний обсяг допомоги Україні в 2006 р. з боку ЄС становить 100 млн євро. Наступного року обсяг допомоги збільшиться на 20% і складатиме 120 млн євро	

2007 <i>1 січня</i>	Румунія та Болгарія вступили до ЄС	
<i>25 березня</i>	Лідери ЄС підписують “Берлінську декларацію” , яка вшановує 50 років Європейської Спільноти та стверджує основні принципи подальшого розвитку Союзу	
<i>21-22 червня</i>	Засідання Європейської ради в Брюсселі. Досягнуто компромісу щодо суті нового конституційного договору ЄС . Заплановано проведення Міжурядової конференції, покликаної визначити деталі нового договору ЄС, який вступить у силу не пізніше наступних виборів до Європейського парламенту (2009 р.)	
<i>5 жовтня</i>	Уряд Португалії (країни-голови ЄС) оприлюднив проект Реформаторського договору ЄС , що стане темою обговорення на найближчому саміті Союзу (18-19 жовтня)	
<i>18-19 жовтня</i>	У Лісабоні відбулося неформальне засідання Європейської ради, де було підписано текст Реформаторського (Лісабонського) договору ЄС , який містить зміни та доповнення до засновницьких договорів ЄС	
<i>7 листопада</i>	Представники Європейської комісії та уряду Сербії парафували Угоду про стабілізацію та асоціацію між Сербією та ЄС	
<i>8 листопада</i>	Рада Міністрів ЄС з юстиції та внутрішніх справ ухвалила рішення про розширення Шенгенської зони . 21 грудня до Шенгенської зони увійдуть Естонія, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія та Мальта	
<i>13 грудня</i>	У Лісабоні підписано Угоду про реформи в ЄС	
2008 <i>18 лютого</i>	Відбулося чергове засідання Ради Міністрів закордонних справ держав-членів ЄС, де розглядалося питання розвитку відносин ЄС з країнами, що входять до сфери дії Європейської політики сусідства. Відзначено важливість перемовин про створення “глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі” з Україною та можливість початку перемовин про створення зони вільної торгівлі с Грузією та Вірменією , а також про плани ЄС створити до 2010 р. Євро-Середземноморську зону вільної торгівлі , що включатиме вільний рух товарів, лібералізацію торгівлі сільськогосподар-	

	ською продукцією, сектору послуг та підприємницької діяльності	
<i>13-14 березня</i>	Європейська рада (Брюссель) ухвалила низку важливих рішень, що визначатимуть майбутній розвиток Союзу. Одним із них є визначення орієнтирів для трьох наступних років виконання Лісабонської стратегії , покликаної підвищити рівень економічного зростання та зайнятості в Союзі через підвищення інноваційності європейської економіки	
<i>30 березня</i>	Шенгенський простір поширився і на авіаційний транспорт ЄС. Подія стала завершенням розширення європейського простору без кордонів і митниць, яке почалося 21 грудня 2007 р. розширенням наземного та водного транспорту. Тоді до Шенгенського простору приєдналися 9 нових країн ЄС: Естонія, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія та Мальта . Зараз Шенгенський простір охоплює 22 із 27 держав	
<i>10 квітня</i>	Парламент Словаччини ратифікував новий Лісабонський договір ЄС. Словаччина стала дев'ятою країною ЄС, що ратифікувала Лісабонський договір. Крім Словаччини , договір уже ратифікували Болгарія, Угорщина, Словенія, Мальта, Румунія, Франція, Австрія та Польща	
<i>12 червня</i>	В Ірландії відбувся всенародний референдум про ратифікацію Лісабонського договору, на якому більшість громадян країни відхилили нову угоду ЄС	
<i>19-20 червня</i>	Європейська рада констатувала, що невдача ратифікації договору в Ірландії не уповільнює цей процес в інших країнах ЄС, незважаючи на те, що через ірландський референдум документ не набуде чинності 1 січня 2009 р. , як раніше сподівалися лідери держав-членів ЄС	
<i>1 липня</i>	40 років тому, 1 липня 1968 р., тодішні держави-члени Європейської Спільноти створили Митний союз , що об'єднав їхню митну політику та встановив єдині ставки митних тарифів на зовнішніх кордонах Спільноти	
<i>13 липня</i>	У паризькому Гран-Пале офіційно засновано “Союз для Середземномор'я”, що посилюватиме інтеграційну динаміку 43 країн Середземноморського регіону. Ініціатива будуватиметься на здобутках	

	Барселонського процесу, започаткованого у листопаді 1995 р. під час іспанського головування в ЄС. “Барселонський процес” спрямований на досягнення тіснішої економічної, політичної та соціальної інтеграції між ЄС та його середземноморськими сусідами, а однією з головних цілей ініціативи було створення до 2010 р. широкої зони вільної торгівлі Середземноморського регіону	
<i>16 вересня</i>	У Брюсселі пройшов перший Європейський саміт, присвячений питанню покращання становища ромських громад в ЄС	
<i>7-8 жовтня</i>	Єврокомісія, Європейський парламент та ООН організували конференцію на честь 60-річчя Загальної декларації прав людини з метою підтвердити та проілюструвати масштаб Декларації через роботу правозахисників	
<i>9 жовтня</i>	Європейський парламент ухвалив рішення залишити основні символи Європейського Союзу: синій прапор з 12-ма золотими зірками, гімн “Ода радості” та гасло “об’єднані в різноманітності”	
<i>10 жовтня</i>	У Всесвітній та Європейській день проти смертної кари Президенти Європейського парламенту, Ради Міністрів та Європейської комісії та Президент Парламентської Асамблеї, Голова Комітету Міністрів та Генеральний секретар Ради Європи підписали Спільну Декларацію проти смертної кари	
<i>23 жовтня</i>	Європейський парламент видав резолюцію з нагоди річниці Голодомору, штучного голоду в Україні в 1932-1933 рр., в якій депутати називають його “жахливим злочином проти українського народу та людства”	
<i>15 грудня</i>	Євростат опублікував “Перші демографічні підрахунки - 2008”, за якими 1 січня 2009 р. у країнах ЄС-27 буде 499,7 млн жителів, а кількість населення нової Єврозони, включно зі Словаччиною, становитиме 328,6 млн жителів	
2009 <i>8 січня</i>	Оприлюднені показники індексу ділового клімату за грудень 2008 р. в ЄС і Єврозоні, який досяг найнижчого рівня за весь час його визначення	

Практичне заняття 2.

Етапи становлення й розвитку європейської інтеграції

Мета - систематизувати знання про становлення й розвиток процесу європейської інтеграції.

Завдання:

- розкрити відмінності між поняттями “інтеграція” та “розширення”;
- визначити основні етапи становлення та розвитку європейської інтеграції;
- визначити особливості та найбільш характерні ознаки європейської інтеграції, їх спільні й відмінні риси;
- вивчити практичне втілення ідеї європейської інтеграції, основні концепції євроінтеграції;
- навчити слухачів аналізувати функціональні особливості інтеграційних структур ЄСп і ЄС.

I. Етапи гри

1. Кожний слухач незалежно від інших має написати по 3 (не більше) найбільш характерні ознаки кожного етапу європейської інтеграції (на власний розсуд).

2. Формуються групи приблизно по 5 осіб. Вони мають визначити 3 найхарактерніші ознаки європейської інтеграції з-поміж тих, які кожен з них виписав на першому етапі гри.

3. Групи представляють свої ознаки публічно (виписують на дошці, фліпчатах) і захищають їх.

4. Всі слухачі разом обговорюють і обирають три остаточні ознаки кожного етапу євроінтеграції.

5. Підбивається підсумок викладачем.

II. Питання для обговорення

• Чи існують відмінності між поняттями “інтеграція” і “розширення”? У чому вони полягають?

• Які етапи євроінтеграції характеризуються інтеграцією, а які - розширенням?

• Які основні концепції європейської інтеграції реалізувались на кожному її етапі?

Рекомендована література

1. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. / Д. Дайнен. - К. : К.І.С., 2006. - 696 с.
3. Грицяк І. А. Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.

Методичні рекомендації для викладача

Мета - систематизувати знання про розвиток процесу європейської інтеграції.

Завдання:

- розкрити відмінності між поняттями “інтеграція” та “розширення”;
- визначити основні етапи становлення та розвитку європейської інтеграції;
- визначити особливості та найбільш характерні ознаки європейської інтеграції, їх спільні й відмінні риси;
- вивчити практичне втілення ідеї європейської інтеграції, основні концепції євроінтеграції;
- навчити слухачів аналізувати функціональні особливості інтеграційних структур ЄСп і ЄС.

Кожен учасник групи має написати по 3 найбільш характерні ознаки кожного етапу європейської інтеграції (на власний розсуд). Формуються групи по 5 осіб. Вони мають визначити 3 найхарактерніші ознаки європейської інтеграції серед тих, які кожен із них виписав на першому етапі гри. Групи представляють свої ознаки публічно (виписують на дошці, фліп-чатах) і захищають їх. Всі слухачі разом обговорюють і обирають три остаточні ознаки євроінтеграції. Підбивається підсумок.

Слухачам роздати листи із завданням і табличкою з періодами європейської інтеграції (*табл. 2*). Встановити регламент роботи слухачів самостійно (20 хв), у групах (15 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитання кожній групі після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Попередити слухачів, що у випадку, коли група напише більше ніж по три ознаки кожного періоду євроінтеграції, це буде розцінюватись як нездатність

групи виконати завдання, що буде підставою для зниження оцінки роботи групи. Ознайомити, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: всі учасники процесу отримають по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання кожній групі;
- таблиця (*табл. 2*);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат).

Таблиця 2

Етапи європейської інтеграції	Характерні ознаки
1950-1968	
1969-1973	
1974-1984	
1985-1991	
1992-2008	

Практичне заняття 3.

Формування внутрішнього ринку ЄС

Вправа 1

Завдання А. Визначте послідовність етапів економічної інтеграції в ЄС:

- спільний ринок;
- валютно-економічний союз;
- зона вільної торгівлі;
- митний союз;
- внутрішній (єдиний) ринок.

Завдання Б. З якими етапами інтеграції пов'язані ці дати: 1968, 1957, 1992, 2002?

Вправа 2

Кожен з етапів формування внутрішнього (єдиного) ринку пов'язаний з певними заходами (кроками), спрямованими на поглиблення економічної інтеграції між державами-членами. Поєднайте заходи з конкретними етапами економічної інтеграції в ЄС:

Етапи	Заходи
Спільний ринок	Скасування митних зборів. Скасування квот у торгівлі товарами, що вироблені в країнах-учасниках ЗВТ. Намагання захистити національного виробника і обмежити доступ на національні ринки інших учасників ЗВТ
Внутрішній (єдиний) ринок	Введення єдиної європейської валюти. Створення Європейського центрального банку та Європейської системи центральних банків для вироблення та проведення єдиної політики щодо євро
Зона вільної торгівлі (ЗВТ)	Запровадження вільного руху товарів. Запровадження спільного митного тарифу в торгівлі з третіми країнами. Вироблення спільної митної політики. Збереження прихованих перешкод для вільного руху товарів
Валютно-економічний союз	Запровадження чотирьох економічних свобод (вільний рух товарів, людей, послуг та капіталу). Усунення бар'єрів на шляху вільного руху товарів, людей, послуг та капіталу. Гармонізація (уніфікація) стандартів і норм. Запровадження спільних політик

Митний союз	Координація економічної політики держав-членів ЄС. Координація монетарної політики та регулювання валютних курсів. Розширення та поглиблення спільних політик ЄС
-------------	--

Вправа 3

Формування внутрішнього ринку ЄС базується на чотирьох свободах, проголошених у Римському договорі. Назвіть різновиди економічних свобод, представлених у колонках А, Б, В і Г.

А	Б	В	Г
Відміна контролю на внутрішніх кордонах. Гармонізація законів щодо соціального захисту та пенсійного забезпечення. Свобода економічної діяльності (право на заснування підприємств). Свобода працевлаштування. Скасування дискримінації щодо найманих працівників з інших держав-членів ЄС. Свобода пересування для непрацюючих осіб. Посилення контролю на зовнішніх кордонах	Лібералізація фінансових послуг. Гармонізація контролю у банківській і страховій сферах. Відкриття телекомунікаційних і транспортних ринків. Захист постачальника послуги від дискримінації	Відміна контролю на внутрішніх кордонах. Технічна гармонізація та взаємне визнання норм і стандартів. Гармонізація податкових систем. Заборона кількісних обмежень (квот) та еквівалентних їм дій	Свобода обігу грошей і капіталу (наприклад єдиний тариф на переказ коштів за кордон та на національному рівні - для рахунків у євро). Заборона будь-яких обмежень руху платежів. Побудова спільного ринку фінансових послуг (наприклад іпотеки, страхування, пенсійних фондів). Лібералізація обігу цінних паперів

Вправа 4

Принципи побудови внутрішнього ринку

Формування внутрішнього ринку було пов'язане із скасуванням бар'єрів у торгівлі. Створення спільного ринку вимагало ліквідації митних перешкод у торгівлі між державами-членами, а також різноманітних нетарифних бар'єрів: технічних, фіскальних та фізичних.

На етапі формування ЗВТ та Митного союзу основними бар'єрами були: митні збори, податки та квоти в торгівлі товарами, що надходили з інших країн. Проте скасування мита та квот на етапі формування ЗВТ та Митного союзу не ліквідували інших можливих бар'єрів на шляху створення внутрішнього ринку.

Митні бар'єри було остаточно скасовано у II половині 1968 р. 1 липня 1968 р. було встановлено спільний митний тариф щодо третіх країн.

Щоб зробити можливим вільний рух товарів, були заборонені кількісні обмеження (квоти, заборони імпорту та експорту), а також засоби, що мають подібний ефект, наприклад технічні норми, положення про склад товару, тип пакування і т.ін. Усі товари на ринку ЄС підлягають однаковим нормам та сертифікаційним вимогам. Заборонено також податкову дискримінацію, тобто стягнення з товарів, привезених з інших держав-членів, податків вищих, ніж податки, які стягуються з подібних національних товарів. Заборонено також стягнення митних та інших зборів, які б прямо чи опосередковано захищали виробників подібних товарів у даній державі-члені.

Обмеження імпорту, експорту або транзиту товарів можуть бути запроваджені лише за умови, що цього вимагають: міркування публічної моралі, громадського порядку та безпеки, охорони здоров'я та людського життя, охорони тварин і рослин, охорони національного багатства, яке має мистецьку, історичну та археологічну цінність, а також охорони промислової та торговельної власності. Проте вищезгадані заборони та обмеження не повинні бути засобом ні самовільної дискримінації, ні прихованого обмеження торгівлі між членами Співтовариства.

Таким чином, завершення формування внутрішнього ринку вимагало скасування нетарифних бар'єрів та інших обмежень.

У переліку подані перепони на шляху формування внутрішнього ринку ЄС. Визначте, до яких типів бар'єрів та обмежень належать ці перепони:

<p>1. Фізичні бар'єри</p> <p>2. Технічні бар'єри</p> <p>3. Фіскальні бар'єри</p> <p>4. Якісні обмеження</p> <p>5. Кількісні обмеження</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Митниці. - Митні процедури. - Кордони і прикордонні служби. - Правові норми і правила. - Технічні нормативи (виробництво, зберігання, транспортування, продаж). - Митні збори. - Інші збори, що мають еквівалентну дію. - Адміністративні збори як плата за надані послуги. - Перепони в отриманні свідоцтва про походження товару. - Процедури перевірки якості. - Податкові системи. - Вища податкова ставка на імпортні товари. - Нижча податкова ставка на імпортні товари. - Квоти на імпорту. - Державна допомога підприємствам. - Обмеження доступу до тендерних процедур. - Державне регулювання цін. - Захист довкілля. - Захист прав споживача
--	--

Вправа 5

Внутрішній ринок має багато переваг, але також створює чимало загроз.

Завдання А. Назвіть переваги, які несе внутрішній ринок ЄС. Під час обговорення в групі використовуйте метод брейнстормінгу (мозкового штурму).

Завдання Б. Назвіть загрози, які створює внутрішній ринок ЄС. Під час обговорення в групі використовуйте метод брейнстормінгу (мозкового штурму).

Вправа 6

Запровадження внутрішнього ринку ЄС сприяло введенню інших спільних політик ЄС. На Вашу думку, які це політики і як вони підтримують функціонування внутрішнього ринку ЄС?

ТЕМА II. ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Практичне заняття 1.

Європейська інтеграція як прояв геополітичних стратегій

Вправа 1

Виберіть варіанти правильних відповідей. Якщо їх буде більше однієї, то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. *Дмитренко Микола*. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. А. Дмитренко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. - К. : Знання України, 2008. - 544 с.

2. Globalisation in the 21 st Cenruty. How Interconnected is the World? // The Emirates Center for Strategic Studies and Research. - Abu Dhabi, 2008. - 352 p.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (*табл. 3*). Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (10 хв), у групах (15 хв); індивідуальні презентації (5 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримають по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Всі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (*табл. 3*);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
<i>1. Європейська інтеграція характеризується досить складними явищами і процесами, які є:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - випадковим історичним збігом обставин; - політико-економічним проектом представників західного капіталу; - виявом глобалізації на регіональному рівні 	
<i>2. Європейська інтеграція характеризується також явищами й процесами, які:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - не мають нічого спільного з глобалізацією; - є своєрідним викликом і навіть протистоянням глобалізаційним реаліям; - свідчать про невдалий прояв геополітичних стратегій 	
<i>3. До передумов виникнення євроінтеграційних явищ і процесів можна віднести:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - сподівання на швидкий економічний розвиток та добробут; - активізацію Радянського Союзу в часи “холодної війни”; - тенденції до зміцнення миру та безпеки 	
<i>4. Європейська інтеграція – це об’єднання європейських держав з метою:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - розвитку господарських комплексів; - досягнення спільних цілей; - соціального розвитку в межах спільного географічного простору 	
<i>5. Появі Європейських Спільнот, які складають основу Європейського Союзу, сприяли такі чинники, як:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - соціальні, економічні, психологічні та ідеологічні; - історичні, культурні, соціальні, економічні та політичні; - економічні, соціальні, політичні, географічні та етнічні 	

Вправа 2

У табл. 3 подано визначення та варіанти відповідей, які умисно розміщені так, що не відповідають (як правильні відповіді) поняттям, констатаціям, питанням.

Ознайомившись з текстом, визначте варіанти правильних відповідей і розташуйте їх належним чином. Якщо правильних відповідей буде більше однієї,

то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. *Дмитренко Микола*. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. А. Дмитренко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. - К. : Знання України, 2008. - 544 с.

2. *Посельський В.* Конституційний устрій Європейського Союзу : навч. посіб. / В. Посельський. - К. : “Таксон”, 2005. - 280 с.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (*табл. 4*). Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (10 хв), у групах (15 хв); індивідуальні презентації (5 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (*табл. 4*);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
1. <i>Європейська інтеграція зумовлена (по-перше, по-друге, по-третє) такими чинниками, як:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - дотримання законності, пріоритет приватної власності та інститутів державної влади; - пряма дія права, недискримінація, свобода економічної діяльності та віросповідань; - повага до прав та основних свобод людини, свободи, демократії і верховенства права 	
2. <i>Передумовами виникнення після Другої світової війни євроінтеграційних процесів було бажання оновлюваної Європи продемонструвати усьому світу:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - романтичні мрії та ідеї про об'єднану Європу західних мислителів різних епох; - концептуальні підходи, відображені у численних теоріях і доктринах; - експериментальні і безсистемні дії, спрямовані на об'єднання європейських країн 	
3. <i>Еволюційний підхід до будівництва Європейського Союзу (на відміну від революційного, застосовуваного при створенні й розбудові СРСР), ґрунтувався, зокрема, на таких принципах, як:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - епізодичні успіхи й прогрес; - постійний динамізм і розвиток; - тенденції до застою і безперспективності 	
4. <i>Європейській інтеграції притаманні:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - процеси в Європі між Першою та Другою світовими війнами; - Друга світова війна та ситуація, що виникла після її завершення; - “холодна війна” між СРСР та західними країнами 	
5. <i>Основою становлення і розвитку європейської інтеграції варто вважати:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - економічну безсилість з метою залучення іноземного капіталу для відбудови зруйнованого війною господарства; - реваншистські устремління окремих політичних груп і об'єднань; - категоричну відмову від застосування сили в міжнародних відносинах 	

Практичне заняття 2.

Глобалізація та геополітика як визначальні чинники сучасних інтеграційних процесів

Вправа 1

Виберіть у табл. 5 варіанти правильних відповідей. Якщо їх буде більше однієї, то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. *Дмитренко Микола*. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. А. Дмитренко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. - К. : Знання України, 2008. - 544 с.

2. Globalisation a critical introduction. Second Edition. Revised and Updated. - Jan Aart Scholte, 2005. - 492 p.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (*табл. 5*). Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (10 хв), в групах (15 хв); індивідуальні презентації (5 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: всі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (*табл. 5*);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
1. Глобалізація - це:	- штучно створений західними країнами проект; - закономірність розвитку світового господарства; - проект різних країн світу	
2. Що протистоїть глобалізму?	- нічого не протистоїть; - антиглобалізм, економічний націоналізм та регіоналізація; - антиглобалізм та регіоналізація	
3. Яке бачення світу визначається у глобалізаційному процесі?	- світ стане цілісним, єдиним, інформаційно прозорим; - світ розколеться на пануючі держави; - об'єднуючись, світ стане єдиним	
4. Яким був глобальний світ у ХХ ст.?	- фрагментарним; - багатополярним; - біполярним	
5. Яким є глобальний світ у ХХІ ст.?	- фрагментарним; - багатополярним; - біполярним	

Вправа 2

У табл. 6 подано визначення та варіанти відповідей, які умисно розміщені так, що не відповідають (як правильні відповіді) поняттям, констатаціям, питанням.

Ознайомившись з текстом, визначте варіанти правильних відповідей і розташуйте їх належним чином. Якщо правильних відповідей буде більше однієї, то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. Дмитренко Микола. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції / М. А. Дмитренко ; Нац. пед. ун-т

ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. - К. : Знання України, 2008. - 544 с.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (табл. 6). Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (10 хв), у групах (15 хв); індивідуальні презентації (5 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (табл. 6);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Таблиця 6

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
1. <i>Геополітика - це:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - галузь знання, що вивчає закономірності взаємодії політики з системою неполітичних факторів, які формують географічне середовище; - наука про політичні явища в їх просторовому взаємовідношенні та відношенні, залежності і впливі на Землю, а також на всі ті культурні чинники, які складають предмет людської географії; - вчення про залежність політичних подій від особливостей поверхні землі 	
2. <i>З розвитком між-народних інтеграційних процесів усе більшого значення набувають:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - об'єднання міжрегіональних угруповань; - мікрорегіональні інтеграційні об'єднання; - формування макрорегіональних інтеграційних об'єднань 	

3. Існує п'ять рівнів регіональної інтеграції:	<ul style="list-style-type: none"> - 1) зона преференційної торгівлі; 2) зона обмеженої торгівлі; 3) митний союз; 4) спільний ринок; 5) валютний союз; - 1) зона вільної торгівлі; 2) митний союз; 3) єдиний ринок; 4) економічний союз; 5) валютний союз; - 1) зона преференційної торгівлі; 2) зона вільної торгівлі; 3) митний союз; 4) спільний ринок; 5) економічний і валютний союз 	
4. Головне положення у визначенні міжнародної політики будь-якої держави займає такий чинник, як:	<ul style="list-style-type: none"> - географічне положення; - суверенітет; - безпека держави 	
5. Опорою (складниками) держави є:	<ul style="list-style-type: none"> - територія, народ, армія; - народ, влада, кордони; - територія, народ, мова 	

Практичне заняття 3.

Україна в сучасних процесах глобалізації

Виберіть у табл. 7 варіанти правильних відповідей. Якщо їх буде більше однієї, то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. - К. : Центр учбов. л-ри, 2007. - 440 с.
2. Міжнародні організації : навч. посіб. - К. : Видавн.-полігр. центр “Київський ун-т”, 2005. - 406 с.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (табл. 7). Встановити регламент роботи слухачів самостійно: (10 хв), у групах (15 хв); індивідуальні презентації (5 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з

тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (табл. 7);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Таблиця 7

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
1. На етапі економічної трансформації України найважливіше значення мають її відносини з:	- міждержавними економічними організаціями загальної компетенції; - міждержавними організаціями з регулювання економічних відносин на галузевому рівні; - міжнародними організаціями з регулювання світової торгівлі та з Міжнародними валютно-кредитними організаціями	
2. Україна є асоційованим членом таких регіональних інтеграційних об'єднань, як:	- організація африканської єдності (ОАЄ); - Співдружність Незалежних Держав (СНД); - Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова (ГУАМ)	
3. Економічний розвиток та підвищення добробуту українського народу можливе в рамках:	- ГУАМ; - СНД; - ЄС	
4. Чи є Україна членом Ради Європи?	- Так. - Ні. - Так, в ролі спостерігача	
5. Україна має в Раді безпеки статус:	- постійного члена; - непостійного члена; - взагалі не має жодного статусу	
6. Найбільшим іноземним кредитором України є:	- Всесвітній банк; - Міжнародний валютний фонд;	

	- Європейський банк реконструкції та розвитку	
7. Україна у Світовій організації торгівлі:	- не має членства; - має повноцінне членство; - має обмежене членство	
8. На відносини між Україною та Росією в рамках СНД визначальною мірою впливають інтереси:	- економічні; - політичні; - геополітичні	
9. Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) була заснована в 1992 р.:	- за безпосередньої участі України; - без участі України; - за опосередкованої участі окремих регіонів України	
10. Пріоритетними для України програмами ОЧЕС є такі, що передбачають:	- розвиток сільського господарства; - створення спільної транспортної мережі країн-членів; - освоєння космосу	

Практичне заняття 4.

Інформування громадськості з питань європейської та євроатлантичної інтеграції

Завдання 1. Ознайомтеся з вимогами до державної програми інформування громадськості України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Завдання 2. Проаналізуйте Державну цільову програму інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки (табл. 8); з'ясуйте, чи відповідає вона вищезазначеним вимогам, якщо ні - окресліть ті сфери, де Програма не відповідає вимогам. Внесіть зміни у Програму з метою її удосконалення відповідно до вищезазначених вимог.

Завдання 3. Підготуйте свій варіант Програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2009-2012 рр.

Вимоги до підготовки державних програм інформування громадськості України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (за результатами дослідження Т.М.Ілюк)

1. Програма має містити такі частини:

АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ	<ul style="list-style-type: none"> • обґрунтування процесу інтеграції; • аналіз громадської думки; • опис попередніх дій у сфері інформування
СТРАТЕГІЯ	<ul style="list-style-type: none"> • головні напрями інформаційних заходів; • засади й цілі інформування; • основні цільові групи
ТАКТИКА	<ul style="list-style-type: none"> • перелік інформаційних заходів; • для окремих цільових груп; • з визначенням термінів і виконавців
ВИКОНАВЦІ Й ПАРТНЕРИ	<ul style="list-style-type: none"> • суб'єкти, які беруть участь у Програмі; • ступінь і механізми їх залучення; • засади співпраці та координації дій
МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА	<ul style="list-style-type: none"> • методи постійного відстеження виконання заходів; • оцінки їх результативності

2. Програма має розроблятися на основі попереднього аналізу ситуації, який передбачає:

- визначення рівня зацікавлення й поінформованості громадян з питань євроінтеграції;
- окреслення регіональних, вікових і освітніх особливостей громадської думки щодо підтримки курсу на євроінтеграцію;
- урахування попередніх напрацювань (у тому числі внеску міжнародних організацій МФВ, Єврокомісії, Британської Ради);
- визначення проблеми.

3. Програма має чітко визначати цілі й завдання виходячи з того, що мета - це виклад найбільш загальних результатів, яких планується досягнути, а завдання складають формулювання, в яких відображаються ті результати, які необхідно досягнути в кожній цільовій групі громадськості; програма також має вказувати на очікувані кількісні та якісні показники їх виконання.

4. Програма має передбачати здійснення інформаційних заходів з урахуванням поділу громадськості на цільові групи:

- пріоритетні (підтримка яких є найважливішою);
- “лідери громадської думки” (громадські діячі, державні службовці, працівники місцевого самоврядування, інтелігенція, журналісти);

- соціально-професійні (підприємці, сільгоспвиробники);
- вікові (молодь, люди старшого віку);
- регіональні (жителі західних і центральних регіонів; жителі східних і південних областей);

- групи за рівнем підтримки ідеї євроінтеграції (прихильники, противники, особи, які не визначилися).

5. Програма має подавати перелік інформаційних заходів для окремих цільових груп з обов'язковим зазначенням термінів і виконавців.

6. Програма має визначати:

- виконавців (органи державної влади з чітким визначенням повноважень та взаємозв'язків);

- партнерів (громадські організації, ЗМІ, органи місцевого самоврядування, міжнародні організації із зазначенням механізмів співпраці та координації дій).

7. Програма має передбачати форми і методи моніторингу й оцінки результативності інформаційних заходів:

- дослідження громадської думки;
- контроль у системі органів державної влади;
- аналіз кількості та якості матеріалів у ЗМІ;
- громадський моніторинг.

Таблиця 8

**Державна цільова програма інформування громадськості
з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки**

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 28 травня 2008 р. № 502

ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА
інформування громадськості
з питань євроатлантичної інтеграції України
на 2008-2011 роки

Загальна частина

Пріоритетом у роботі, пов'язаній з реалізацією стратегічного курсу України на повноправне членство в НАТО, є підвищення рівня поінформованості громадян про зміст і

шляхи реалізації національних інтересів, мету євроатлантичної інтеграції України, діяльність зазначеної Організації та її співробітництво з Україною.

Мета Програми

Метою Програми є сприяння виконанню завдань євроатлантичної інтеграції України, створення умов для свідомого самовизначення громадян щодо приєднання України до НАТО, забезпечення підтримки державної політики євроатлантичної інтеграції.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Мети Програми передбачається досягти шляхом активізації роботи з інформування населення про євроатлантичну інтеграцію України та діяльність НАТО, для чого необхідно забезпечити:

підвищення рівня поінформованості громадян про євроатлантичні інтеграційні процеси, переваги членства в НАТО та перспективи співробітництва України з Альянсом;
посилення контролю за інформаційно-просвітницькою діяльністю органів державної влади у сфері євроатлантичної інтеграції;
проведення моніторингу громадської думки;
співпрацю органів державної влади з громадськими організаціями у поширенні зазначеної інформації.

Впровадження механізму інформування громадськості щодо євроатлантичної інтеграції України передбачає:

створення за умови фінансової та адміністративної підтримки держави спеціалізованої інформаційної мережі для проведення ефективної інформаційної роботи з підтримки євроатлантичного курсу України;
створення потужних інформаційних ресурсів з питань євроатлантичної інтеграції, що здійснюється шляхом формування бази даних про лідерів громадської думки, провідних експертів і фахівців у галузі євроатлантичної інтеграції та залучення їх до виконання завдань Програми;
підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, вчителів і викладачів навчальних закладів з питань євроатлантичної інтеграції;
застосування у повному обсязі ресурсів держави з метою популяризації політики євроатлантичної інтеграції шляхом організації визначеними Кабінетом Міністрів України державними установами цілеспрямованої об'єктивної інформаційної кампанії;
поширення в суспільстві об'єктивної інформації з метою сприяння формуванню кожним громадянином власної думки щодо членства України в НАТО;

підготовку та видання підручників і навчальних посібників, аналітичних матеріалів та іншої інформаційної продукції з питань євроатлантичної інтеграції для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів;

створення теле- і радіопрограм з роз'ясненням державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції.

Моніторинг громадської думки проводиться шляхом всебічного аналізу результатів соціологічних опитувань і виявлення мотивацій, що формують ставлення населення різних регіонів та цільових груп до НАТО і членства України в цій організації, а також дослідження факторів, які впливають на суспільну думку.

Подолання негативних стереотипів щодо співпраці України з НАТО та формування позитивних мотивацій населення до членства в Альянсі здійснюється шляхом проведення широкої роз'яснювальної роботи із залученням органів державної влади, навчальних закладів, засобів масової інформації, недержавних організацій, іноземних представництв; об'єктивного інформування громадськості про діяльність та завдання Альянсу;

виявлення мотивацій, що формують ставлення цільових груп населення до НАТО і членства України в цій організації; розроблення і виконання цільових регіональних інформаційних програм та проектів; інформування про зміст національних інтересів у відносинах з НАТО, зокрема щодо гарантування незалежності України, її територіальної цілісності та суспільного прогресу, сприяння розвитку демократичних інститутів громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини;

демонстрації позитивного досвіду та переваг від членства в НАТО сусідніх з Україною держав Центральної та Східної Європи.

Прогнозні обсяги та джерела фінансування наведено у додатку 1.

Завдання і заходи

Завдання і заходи з виконання Програми визначені у додатку 2.

Очікувані результати, ефективність Програми

Виконання Програми дасть змогу створити сприятливе інформаційне середовище, необхідне для послідовного дотримання курсу на євроатлантичну інтеграцію України; підвищити рівень поінформованості громадськості про функціонування системи безпеки в Європі, гарантії та обов'язки, які надає членство в НАТО, результати приєднання до НАТО для безпеки, економіки і соціальної сфери країни; посилити політичну підтримку членства України в НАТО.

Очікувані результати виконання Програми наведено у додатку 3.

Обсяги та джерела фінансування

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів державного бюджету в межах бюджетних призначень, передбачених центральним органам виконавчої влади на відповідний рік, коштів місцевих бюджетів, інших передбачених законом джерел.

На виконання Програми передбачено щорічне виділення 10 млн гривень відповідно до Указу Президента України від 25 квітня 2008 р. № 402 (402/2008) “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року “Про перспективи дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору та стан забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади України, інших державних органів у сфері євроатлантичної інтеграції України”.

Обсяги фінансування Програми уточнюються щороку.

Програма не потребує створення додаткових матеріально-технічних ресурсів.

Виконання Програми забезпечується центральними та місцевими органами виконавчої влади разом з недержавними засобами масової інформації та громадськими організаціями.

Координація діяльності з виконання Програми покладається на Держкомтелерадіо.

Додаток 1

ПАСПОРТ

Державної цільової програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки

1. Концепція Програми схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2007 р. № 960 (960-2007-р).
2. Програму затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 р. № 502.
3. Державний замовник-координатор - Держкомтелерадіо.
4. Державні замовники - центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.
5. Керівник Програми - перший заступник Голови Держкомтелерадіо.
6. Виконавці заходів Програми - центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, громадські організації.
7. Строк виконання - 2008-2011 роки.
8. Прогнозні обсяги та джерела фінансування (в додатку 1а).

ТЕМА III. ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Практичне заняття 1.

Принципи європейського врядування

Завдання

У Білій книзі Європейської комісії “Європейське врядування” визначено принципи, покладені в основу європейського врядування. Якою мірою ці принципи запроваджено в Україні? Оцініть ступінь реалізації цих принципів за шкалою від 0 до 5. Там, де оцінка вища від 0, надайте приклади з Вашого власного досвіду. Надайте рекомендації, як найближчим часом “підтягнути” систему державного управління в Україні до європейських стандартів.

Поясніть сутність принципів субсидіарності й пропорційності на прикладах.

“Європейське врядування”¹

П’ять базових принципів покладено в основу європейської системи урядування. Належне управління будується на принципах: **відкритості, активної участі, підзвітності, результативності та узгодженості**. На них спирається демократія та верховенство права в ЄС; ними повинні керуватися державні службовці на всіх рівнях управління - місцевому, регіональному, національному. Ті самі принципи мають забезпечити належне управління на наднаціональному та глобальному рівнях.

Відкритість

Інституції ЄС мають працювати у більш відкритий спосіб. Разом з державами - членами ЄС вони повинні активно інформувати населення про діяльність органів ЄС, про те, які рішення прийняті і для чого. Мова спілкування має бути простою і зрозумілою для населення. Відкритість є надзвичайно важливою для того, щоб збільшити довіру до складних європейських інституцій.

Активна участь

Якість, доцільність та результативність політики ЄС залежить від того, наскільки активно на всіх етапах вироблення політики - від вивчення потреби у державному втручанні до впровадження - залучена громадськість. Активніша участь громадян додає впевненості та гарантує правильність вибору, громадська згода підвищує довіру до інституцій, які втілюють політику чи програму. Рівень

¹European Governance. White paper // Commission of the European Communities. - Brussels, 25.7.2001 // COM (2001) 428 final. - P. 9-10.

участі громадян безпосередньо залежить від того, наскільки активно центральні уряди держав - членів ЄС залучають громадян спочатку до вироблення європейської політики, а потім до її упровадження на всіх рівнях.

Підзвітність

Необхідно чіткіше визначити законодавчі та виконавчі повноваження кожного органу ЄС. Кожна з європейських інституцій має пояснити свою роль у процесах прийняття та виконання політичних рішень та взяти відповідальність за ті чи інші процеси, що відбуваються в ЄС. Те саме мають зробити й держави - члени та всі ті, хто залучені до вироблення та впровадження європейської політики на різних рівнях.

Результативність

Політика має вироблятися своєчасно, а її впровадження приносити позитивні результати завдяки чітко визначеним цілям, урахуванню попереднього досвіду, оцінюванню очікуваних результатів, передбачуваних та непередбачуваних наслідків. Результативність європейської політики залежить від того, наскільки заходи з її упровадження, а також рівень, на якому приймається рішення, адекватні проблемі, яку намагаються розв'язати.

Узгодженість

Різні політики, програми, програмні заходи повинні узгоджуватись. Потреба в узгодженості збільшується: постійно зростають обсяги завдань; розв'язання таких проблем, як зміна клімату чи демографічна криза, вимагає нових - наскрізних - підходів; зростає участь регіональних та місцевих органів влади у виробленні європейської політики. Узгодженість досягається завдяки політичному лідерству та відповідальності європейських інституцій, які мають забезпечити послідовність підходів і дій.

Кожен з принципів важливий сам по собі, проте реалізувати їх можна тільки комплексно, разом.

Дотримання вищезазначених принципів сприяє реалізації принципів пропорційності та субсидіарності. На всіх етапах вироблення та реалізації державних політик і програм рівень, на якому приймаються рішення, розробляються та реалізуються заходи, а також самі заходи повинні відповідати масштабам проблеми, яку намагаються розв'язати, та цілям, яких намагаються досягти. Тобто перед тим як почати діяти, важливо перевірити: а) чи державне втручання є дійсно необхідним; б) чи втручання на рівні ЄС є необхідним та найбільш раціональним; в) чи заходи, що їх пропонують, відповідають існуючій проблемі та проголошеним цілям.

Європейський Союз змінюється, збільшується коло його зобов'язань, на порядок денний виносяться питання зарубіжної політики, безпеки та оборони, міграції та боротьби зі злочинністю. Ліквідація обмежень на торгівлю чи обсяги внутрішнього ринку більше не вважаються основними показниками успіху; сьогодні репутація ЄС залежить від його активної позиції на світовій арені, спроможності відповідати очікуванням громадян ЄС, задовольняти їх потреби та залучати їх до управління європейськими справами. Вертикальна модель вироблення політики, коли рішення згори “спускаються вниз” для виконання, має бути замінена циклічною моделлю, де важливе місце займають зворотний зв'язок, мережі та залучення громадськості на всіх рівнях та етапах.

Практичне заняття 2.

Управління якістю, моніторинг та оцінка як новітні методи управління для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування на шляху України до європейської інтеграції

А. Європейський досвід запровадження систем управління якістю

Україна на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції здійснює низку реформ, зокрема і в державному управлінні. У процесі реформування в наше життя все більше входять такі поняття, як демократичне врядування, регіональна політика, управління якістю, моніторинг, делегування повноважень, державний менеджмент тощо. Більшість подібних понять давно стали частиною життя розвинутих демократичних країн; у нас же такі терміни є ще досить новими, а процеси, які стосуються цих понять, лише починають застосовуватися в окремо взятих державних установах і часто на експериментальній основі. Тому йдеться про новітні методи управління в Україні, які вже давно стали звичними для розвинених демократій.

Нова постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки” ставить за мету “...належне забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями, що здатні компетентно виконувати зазначені завдання на державному, регіональному і місцевому рівні, із створенням ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення їх

кваліфікації”². Виконання Програми дасть змогу не лише забезпечити країну відповідними фахівцями, а й вийти на вищий рівень використання новітніх методів управління на шляху України до європейської та євроатлантичної інтеграції. У процесі подолання наслідків старої бюрократичної системи управління є ще досить багато проблем в організації роботи державних службовців, серед яких основні:

- недостатнє вміння адекватно та оперативно реагувати на зміни та актуальні потреби суспільства, що постійно змінюється;
- нездатність багатьох працівників спланувати свою діяльність відповідно до визначених пріоритетів розвитку установи чи організації та узгодити свої робочі процеси з роботою інших підрозділів;
- неготовність приймати самостійні рішення в межах своїх повноважень через неповне розуміння свого місця в діяльності установи;
- недостатньо якісне надання послуг державними службовцями громадянам і державі через відсутність визначених критеріїв та показників якості і, відповідно, планування коригувальних заходів на розвиток та вдосконалення процесів діяльності;
- здійснення контролю часто за виконанням поточної роботи, а не за отриманими результатами тощо.

Для того щоб вирішити ці та інші подібні проблеми, необхідно переходити на *нові методи управління з використанням інструментів управління якістю, моніторингу та оцінки* за кращими практиками розвинених демократій, спрямувати свою діяльність на отримання конкретних і якісних продуктів, що відповідають актуальним потребам громадянина і суспільства.

Під управлінням якістю розуміють *створення, упровадження та підтримання функціонування системи, що дасть змогу дотримуватися відповідних стандартів якості діяльності та отримувати внаслідок цієї діяльності результати*. При цьому, як свідчить міжнародний досвід, акценти у словосполученні “управління якістю” роблять насамперед на понятті “управління”, тобто на процесі. Кращі практики розвинутих демократичних країн показують, що добре продумані, розроблені, реалізовані і вчасно відкориговані за результатами постійного моніторингу і аналізу процеси приводять до якісного, відповідно до встановлених стандартів продукту.

²Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2008 р. № 974. - Режим доступу : www.kmu.gov.ua

Встановлені стандарти якості, наприклад в управлінні якістю надання державними службовцями послуг, - це передусім чітко визначені вимоги та очікування внутрішніх і зовнішніх клієнтів щодо майбутнього продукту, а управління - це виконання функції, що веде до дотримання цих вимог, за розробленим взірцем.

Яким же чином спланувати управління якістю в інституції чи установі? Для цього необхідно здійснити наступні кроки:

- розробити показники, провести самооцінку та визначити рівень якості установи;
- визначити стандарти (вимоги, очікування) для майбутнього продукту (результату) діяльності;
- визначити принципи та розробити цілі;
- розробити стратегію та механізми для досягнення цілей та отримання продукту.

У подальшому проводиться аналіз здійснених процесів та отриманих результатів, розробляються заходи для поліпшення якості й розпочинається новий цикл. *Таким чином, управління якістю як процес здійснюється безперервно, коригуючи планування і реалізацію, і постійно спрямоване на покращення якості наступних результатів.*

Переймаючи кращий міжнародний досвід у реформуванні державного управління і, зокрема, державної служби та застосуванні нових для нас методів управління, слід все-таки зауважити, що традиційні бюрократичні моделі країн, що давно є членами Європейського Союзу, не стали повним взірцем для країн - нових членів ЄС на їх шляху до європейської інтеграції. Про це свідчать дослідження їх шляху як кандидатів та проведення ними в цей період відповідних реформ.

У так званих “старих” країнах ЄС спостерігається тенденція до гармонізації та “менеджеризації” державної служби і приватного сектору (це стосується систем: оплати праці, пенсійної, управління якістю, оцінювання персоналу; моделей робочого часу та кар’єрного зростання тощо); більшість же країн - нових членів ЄС ідуть шляхом створення такої системи державної служби, де умови праці суттєво відрізнялись би від подібних умов у приватному секторі. Багато країн - нових членів ЄС перейняли деякі моделі, проте не повністю і не обов’язково класичні. Наприклад, **Естонія** перейшла на шведську та фінську моделі (це стосується насамперед делегування повноважень, запровадження систем управління якістю, зайняття високих посад на відкритій

конкурсній основі, переходу працівників з приватного сектору на державну службу. **Словенія** взяла за основу німецьку та частково австрійську моделі, **Румунія** та **Польща** дотримуються французької моделі. Проте багато з них мають і свої індивідуальні специфічні риси та національні особливості³.

Однак спільною рисою для кращих зразків державного управління є впровадження управління якістю, здійснення постійного моніторингу та оцінки, стратегічне планування, спрямування діяльності державної служби на результат та на споживача, зокрема громадянина. Це підтверджують нижченаведені ситуативні приклади (case studies) з досвіду діяльності органів державної влади деяких країн.

Вправа 1. Європейський досвід запровадження систем управління якістю

1. Порівняйте ситуативні приклади 1 і 2 за такими параметрами:

- Що спільного і відмінного простежується у двох федеральних землях Німеччини стосовно вирішення справ розвитку?
- Що дасть клієнтам упровадження ідей, реалізованих у ситуативних прикладах?
- Які застереження чи перешкоди Ви бачите під час реалізації таких проектів?

2. Спрогнозуйте, як отримані в ситуативних прикладах результати вплинуть на подальший розвиток земель.

3. Що із зазначеного у ситуативних прикладах можна запровадити в Україні? Які зміни потрібно внести у проекти, щоб адаптувати досвід із ситуативних прикладів до особливостей державного управління України?

Ситуативний приклад 1

Баварське державне міністерство господарства, інфраструктури, транспорту і технологій оптимізує процеси розвитку

Сфера діяльності Баварського державного міністерства господарства, інфраструктури, транспорту і технологій у Мюнхені охоплює справи господарства, розвитку федеральної землі, транспорту і технологій. Основною метою Міністерства є зміцнення Баварської економіки.

Виклик: Виробництво енергії та створення технологій у Баварії з 2004 р. здійснюється за допомогою системи FIPS (система транспортних засобів,

³Боссарт Д. Державна служба у країнах-кандидатах до вступу до ЄС: нові тенденції та вплив інтеграційного процесу / Д. Боссарт, К. Деммке ; пер. з англ. О. М. Шаленко. - К. : Міленіум, 2004.

інформації і проектного управління). Виробничий процес складається із таких робочих кроків:

- подання проектів і заявок;
- фахова і фінансова оцінка проектів;
- схвалення або відхилення проектів;
- виплата інвестицій;
- внесення змін у проекти (у разі потреби);
- фахове і фінансове завершення проекту.

У минулому більшість обробок проектів здійснювалися за допомогою паперових актів, електронної пошти, оцінювання через таблиці роботи. Виклик полягав у тому, щоб цей складний виробничий процес оптимізувати.

Клієнт: Баварське державне міністерство господарства, інфраструктури, транспорту і технологій.

Вихідна ситуація: оптимізація виробничих процесів у виробництві енергії та створенні технологій.

Рішення: переведення процесів у цифровий формат і запровадження системи FIPS (система транспортних засобів, інформації і проектного управління).

Очікувані результати: основні процеси здійснюються швидко, безпомилково і з найменшими затратами.

Рішення (детальніше): Спеціальний комітет з розробки та впровадження кейсів (CSC) супроводжував впровадження програмної системи FIPS. Проект містив такі фази: концепцію, власне запровадження, оцінку і прийняття результатів, навчання споживача, а також підтримку на початковому етапі подальшої реалізації:

- концепція: CSC спочатку розробив фахову концепцію, яка враховувала успішний досвід попередніх подібних систем в інших федеральних землях та індивідуальні бажання споживачів;
- план впровадження: наступний крок охоплював план впровадження, вимоги інфраструктури, а також часові, організаційні та змістові рамки;
- оцінка і прийом результатів: CSC розробив низку операцій з оцінки та прийому результатів і разом із споживачем здійснив ці операції;
- навчання споживача: для користування новою запровадженою системою FIPS було здійснено підвищення кваліфікації близько 50 осіб, що мали обслуговувати цю систему;

- підтримка на початковому етапі подальшої реалізації: CSC взяв на себе опрацювання опитувань та інших даних щодо дієвості нової системи.

Отримані результати та користь для споживача: Баварське державне міністерство господарства, інфраструктури, транспорту і технологій здатне тепер перевести виробничі процеси у виробництві енергії та створенні технологій у цифровий формат і цим самим здійснювати їх набагато швидше, динамічніше, з орієнтацією на споживача. Оскільки задіяні у виробничих процесах робітники працюють у межах спільної системи, то значно зменшується можливість помилки при передачі інформації. Заявки та проекти на веб-платформі надають можливість замовнику і експертам провести всі погодження вже на стадії проектної пропозиції. Таким чином, значно прискорюється опрацювання запиту. Доступ до бази даних системи FIPS дозволяє і надалі здійснювати фаховий та фінансовий моніторинг проекту.

Переваги:

- швидкість і динамічність обробки запитів і проектів;
- мінімізація помилок і підвищення якості;
- консолідоване управління інформацією та здійснення контролінгу;
- зосередження на процесі підвищення продуктивності⁴.

Ситуативний приклад 2

Центр з питань розвитку федеральної землі Гессен успішно реалізує завдання електронного урядування

Для уряду федеральної землі Гессен (Німеччина) електронне врядування перебуває в центрі уваги завдяки урядовій програмі на 2003-2008 рр. Завдяки упровадженню найновіших інформаційних технологій управління федеральною землею мало повністю модернізуватися і таким чином відігравати провідну роль у національній та міжнародній конкуренції. CSC реалізував цей проект наданням детальних консультацій і технічною підтримкою.

Клієнт: Створений спільно CSC та федеральною землею Гессен Центр з питань розвитку з електронним урядом (E-Government Entwicklungscenter (EEC) у Візбадені координує з 2005 р. важливі проекти з електронного врядування в усьому управлінні федеральної землі. Основною метою є модернізація інформаційних технологій, а також полегшення і пришвидшення робочих процесів.

⁴Public Sector: Bayerisches Staatsministerium für Wirtschaft, Infrastruktur, Verkehr und Technologie optimiert Förderprozesse // <http://de.country.csc.com/de/cs/3549.shtml>

Рішення: CSC підтримує федеральну землю Гессен на її шляху зі створення сучасного управління через надання консультацій, проектний менеджмент, пошук оптимальних рішень, технічну підтримку ще з початку 2005 р. За цей час надали допомогу близько 60 експертів CSC. Були реалізовані три великих проекти з розвитку та перебудови.

З жовтня 2005 р. була запроваджена система управління електронними документами (DMS), яку покладено в основу розробленої стратегії електронного врядування у Гессені.

Переведення управління у Гессені на єдину електронну платформу стандартизує зв'язок з усіма місцями федеральної землі. Скоро громадяни і підприємства матимуть простий і централізований доступ до всієї інформації федеральної землі Гессен.

В рамках проекту створення банку даних учителів та учнів (LUSD) запроваджується для всіх школярів Гессена нова центральна система управління. За розробку фахової концепції, запровадження та подальший розвиток системи відповідальний CSC.

Крім того, CSC взяв на себе визначення та гармонізацію загальної архітектури електронного уряду федеральної землі, скоординував подальший розвиток та ініціював вироблення відповідних стандартів.

Результати: За допомогою опрацювання електронного документообігу незабаром усі бажаючі зможуть мати доступ до попередніх документів, заповнити їх, опрацювати та далі спрямувати електронним шляхом. Це значно зменшить використання паперу і звільнить працівників від складних реєстраційних операцій. Клієнт, що обробляє документ, постійно перебуває в контакті з вибраним міністерством, відповідно сплановане подальше просування документа.

Спільний електронний портал зразу ж після створення став доступним в он-лайн режимі. Додатково була вбудована і прив'язана до порталу центральна система управління. У жовтні 2006 р. була запроваджена центральна система управління для всіх шкіл федеральної землі Гессен.

Перспективи:

Гессен також замовив додаткові послуги в CSC. Різні міністерства дали такі завдання CSC:

- створення програми управління дитячими садками;
- запровадження підтримки за допомогою інформаційних технологій для дотримання громадського порядку в Гессені;

- створення інформаційної системи стосовно структури водних запасів.

CSC виступає для федеральної землі Гессен як партнер у сфері електронного врядування. Комітет надає не лише консультації щодо обслуговування порталу, а й підтримує земельне міністерство фінансів в їх електронних розрахунках.

Влітку 2006 р. Федеральне міністерство внутрішніх справ Німеччини відзначило землю Гессен як кращу у сфері електронного врядування.

Переваги:

- успішна реалізація проекту зі створення електронного врядування федеральної землі Гессен;
- забезпечення найвищих стандартів якості;
- значне зменшення відстаней через електронний доступ до інформації;
- економія часу і бюджету⁵.

В. Європейський досвід запровадження систем моніторингу та оцінки

Завдання: ознайомтеся із текстом “Європейський досвід запровадження систем моніторингу та оцінки” та дайте відповіді на питання:

1. Чим, на Вашу думку, відрізняється моніторинг від оцінки? Що є спільного між ними?
2. Наскільки важливо використовувати інструменти моніторингу та оцінювання в органах виконавчої влади в Україні? Обґрунтуйте Вашу відповідь.
3. Поясніть на прикладі Польщі, яким чином можна забезпечити якість, життєздатність і сталість проекту. Які кроки, на Вашу думку, є визначальними?
4. Порівняйте, що зробили Польща та Німеччина, щоб досягти успіху у проектах Twinning?
5. Які важливі аспекти має враховувати Україна при залученні міжнародної технічної допомоги та запровадженні міжнародного досвіду?
6. Використовуючи логіко-структурний підхід, побудуйте матрицю для здійснення моніторингу та оцінювання у Вашій установі (в органі місцевого самоврядування).

Європейський досвід запровадження систем моніторингу та оцінки

Під моніторингом розуміють “безперервне оцінювання операцій програми, що здійснюється здебільшого її спонсорами або менеджерами

⁵Public Sector: Entwicklungscenar Hessen mit strategischem E-Government auf Erfolgskurs. - <http://de.country.csc.com/de/cs/4450.shtml>

протягом часу впровадження для того, щоб з'ясувати, чи заходи програми виконуються так, як це планувалося, чи ці заходи досягають запланованих об'єктів програми і чи ресурси використовуються належним чином”⁶.

В управлінській діяльності моніторинг - це відстеження, аналіз і розробка рішень з управління за допомогою порівняння з планом. У країнах з розвиненою демократією моніторинг та оцінювання вже давно є звичайними інструментами управління і широко використовуються для визначення ефективності та результативності здійснюваних заходів, прийнятих рішень, реалізованих концепцій, розроблених програм. На основі використання цих інструментів готуються публічні звіти, аналітичні документи, які дають змогу бачити актуальні проблеми, зміни, що відбуваються в управлінських процесах, та вчасно і адекватно реагувати, здійснювати коригуючі заходи відповідно до наданих рекомендацій. Прикладом можуть служити дослідження міжнародної організації SIGMA (Підтримка вдосконалення врядування та менеджменту) стосовно України “Україна: оцінювання системи врядування”⁷. Рекомендації, викладені в документі, дадуть змогу провести відповідні заходи, які здійснювалися країнами - кандидатами на їх шляху до Європейського Союзу.

Моніторинг та оцінювання як інструменти управління дають змогу розглядати управлінську діяльність як низку проектних циклів, що допомагає з кожним умовним циклом підніматися на новий щабель якості та розробляти нові заходи на основі відкоригованої картини.

Моніторинг та оцінювання - це когнітивний захід та інструмент одночасно. Це процес, де інструменти і технології пристосовуються до нових реалій. Цей інструмент може допомогти у прийнятті рішення, у розробці програми чи стратегії, у здійсненні демократичних обговорень існуючих проблем. Моніторинг та оцінювання дають змогу прозоро здійснювати всі процеси в управлінській діяльності і створюють необхідність постійно надавати інформацію. Щоб мати певну картину і зорієнтуватися, яким чином рухатися далі, установа має здійснити низку заходів, зокрема:

- провести попередній аналіз, дослідження, зібрати необхідні дані, визначити та проаналізувати потреби і проблеми;

⁶Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. - К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003.

⁷Україна: Оцінювання системи врядування. Березень 2006 року = Ukraine: Governance Assessment. March 2006 // SIGMA ; пер. з англ. О. Шаленко ; наук. ред. пер. І. Ібрагімова ; вип. ред. А. Вишневецький. - К. : Центр сприяння інституц. розв. держ. служби, 2007.

- здійснити моніторинг та підготувати відповідний звіт з висновками та рекомендаціями;
- розробити концепцію (стратегію) та спланувати наступні заходи відповідно до висновків та рекомендацій;
- провести оцінку виконаних робіт, проаналізувати набутий досвід у ході реалізації стратегії;
- внести відповідні корективи для продовження діяльності вже на новому етапі.

Слід зауважити, що моніторинг і оцінювання, як і управління якістю, застосовуються постійно, на всіх фазах управлінської діяльності. Завдяки цьому установа, яка прагне здійснювати свою діяльність відповідно до кращих європейських зразків, до стандартів, визначених у країнах з розвинутою демократією, матиме наступне:

- чітке уявлення про стартову ситуацію, тобто від чого рухатися далі;
- чітке визначення мети та цілей;
- концепцію, механізми та інструменти для досягнення цілей;
- конкретні кроки, процедури, дії, операції, заходи в процесі руху до цілей;
- відстеження змін та вчасне коригування ситуацій;
- наступне удосконалення всіх процесів, визначення нових критеріїв та показників на основі набутого досвіду.

Моніторинг та оцінювання переважно розглядають в сукупності, невіддільно одне від одного, хоча вони самі по собі досить специфічні. Зарубіжні та вітчизняні експерти розглядають **моніторинг** як *“... управлінську функцію, яка передбачає безперервне забезпечення керівництва програми, бенефіціарів і зацікавлених сторін даними, що підтверджують чи спростовують наявність поступу в досягненні очікуваних результатів програми. Іншими словами, це процес регулярного збору та фіксації даних про ключові елементи реалізації програми протягом періоду її впровадження задля виявлення проблем та відхилень від намічених результатів і здійснення необхідних коригувань, забезпечення ефективного використання ресурсів, виконання запланованих завдань, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей для подальшого розвитку...”*⁸.

⁸Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / М. Лендьял, Б. Винницький, Ю. Ратейчак, І. Санжаровський ; за ред. І. Санжаровського, Ю. Полянського. - К. : К.І.С., 2007.

На сьогодні в Україні працює низка міжнародних організацій, фондів, програм та ініціатив. Це агенції міжнародного розвитку із США, Швеції, Канади, Швейцарії, це програми TEMPUS, Twinning, TAIEX, SIGMA та ін. Усі вони використовують у своїй діяльності інструменти управління якістю, моніторингу та оцінювання і передають свій досвід українським державним установам і неурядовим організаціям у їх застосуванні, надають рекомендації, здійснюють навчання, реалізують заходи з наближення державного управління України до демократичних стандартів країн Європейського Союзу, США та Канади.

Оцінювання як індивідуально специфічна складова розробки та впровадження концепцій, стратегій і програм розглядається як *“... управлінська функція, яку застосовують періодично та селективно за потреби здійснити незалежну, системну й об’єктивну перевірку стану прогресу щодо досягнення чи відхилення від досягнення очікуваних результатів. Оцінювання - не одноразовий захід, проте здійснюється в міру необхідності у відповідь на потребу глибшого й масштабнішого аналізу взаємозв’язку між проблемами та запитами цільової групи (груп), на задоволення якої (яких) спрямована діяльність організації, та дизайном і станом впровадження програми (мета, очікувані результати, план заходів, результативність та ефективність використання наявних ресурсів тощо)”⁹.*

Моніторинг та оцінка є обов’язковими елементами проектів інституційного розвитку Twinning, тому що ці проекти на відміну від довготривалих та широкомасштабних проектів повністю зорієнтовані на досягнення конкретного результату. Моніторинг у цьому випадку здійснюється насамперед для визначення та вирішення будь-яких несподіваних проблем, що можуть виникнути і перешкодити досягненню результату. Для оцінки в проекті Twinning запрошуються зовнішні експерти - фахівці з питань, що вирішуються проектом.

Завдяки таким інструментам, як управління якістю, моніторинг та оцінювання і забезпечується життєздатність проектів Twinning у країнах, що пройшли шлях кандидатів і недавно стали членами Європейського Союзу.

На прикладі Польщі та Німеччини можна побачити, які складові і які чинники слугують для забезпечення якості, життєздатності й сталості проектів Twinning.

⁹ Там само.

<p style="text-align: center;">Польща: забезпечення якості, життєздатності й сталості проектів</p> <p>План забезпечення якості проекту:</p> <ul style="list-style-type: none"> - через сукупність заходів, запланованих ще до початку проекту з метою забезпечення його якості; - через технічне завдання проекту (Twinning fiche) - гарантія якості (можливою є модифікація); - через пілотне технічне завдання - відправна точка для майбутніх проектів. <p><u>Життєздатність проекту:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - збереження результатів, цілей та досягнень; - інституціоналізація процесу; - моніторинг результатів проекту; - архівування документації відповідними департаментами (7 років); - забезпечення фінансових ресурсів. <p><u>Внутрішні чинники:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Офіс Комітету європейської інтеграції - координатор процесу імплементації; • співробітництво з Європейською комісією, інституціями, залученими до реалізації проектів Twinning, та національними контактними особами; • моніторинг процесу імплементації від моменту розроблення технічного завдання (Twinning fiche) до закінчення проекту. <p><u>Зовнішні чинники:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • політична ситуація; • урядові зміни; • інституційна життєздатність; • законодавчі зміни; • економічні та технологічні процеси¹⁰ 	<p style="text-align: center;">Участь Німеччини в проектах інституційної розбудови Twinning</p> <p>У проектах інституційної розбудови Twinning Німеччина виступала як партнер - бенефіціант (донор). Оцінка участі Німеччини в проектах Twinning продемонструвала, що 2/3 проектів отримали від бенефіціарів (отримувачів допомоги) оцінку “дуже добре” і більшість проектів перевиконали обов’язкові результати.</p> <p><u>Основними критеріями успіху стали:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - компетентність експертів; - актуальність та політична підтримка; - розвиток та посилення спроможностей; - стабільність партнерських відносин; - гнучкий менеджмент та швидке реагування. <p>Крім того, для забезпечення якості й сталості проектів чітко були визначені <u>критерії досягнення результатів:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - мінімум: досягти мети проекту; - максимум: актуальність для бенефіціарів; - реальний та відчутний вплив на країну; - задоволення потреб обох сторін-партнерів; - сталість: вплив результатів після завершення реалізації проекту¹¹
--	---

¹⁰Бойко, Йоанна. Польща: Якість та життєздатність проектів TWINNING / Й. Бойко // Матеріали Другої щоріч. конф. країн Чорноморського регіону з питань інструменту Twinning, Київ, 25-26 верес. 2008 р. - К., 2008.

¹¹Гюнтер, Пітер. Оцінка участі Німеччини у проектах Twinning / П. Гюнтер // Матеріали Другої щоріч. конф. країн Чорноморського регіону з питань інструменту Twinning, Київ, 25-26 верес. 2008 р. - К., 2008.

Є два основних види моніторингу: це моніторинг окремих ситуацій та моніторинг процесу в цілому. Як було зазначено вище, моніторинг здійснюється постійно для забезпечення вчасного втручання та коригування за необхідності. **Оцінювання буває попереднім, проміжним та підсумковим** - це залежить від того, на якому етапі циклу воно здійснюється. Воно проводиться, як зазначалося, у разі потреби.

В Україні реалізується проект Європейського Союзу “Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) - Україна”. Експерти Європейської комісії проводять у рамках проекту *тренінги та семінари для українських державних службовців з моніторингу, циклу планування політики та визначення показників*. Такі заходи мають на меті ознайомити учасників з практичними аспектами моніторингу і оцінки (МіО) в контексті розробки й упровадження систем моніторингу та оцінювання в процесі європейської інтеграції України. Концепції, які широко використовуються в управлінні, ґрунтуються на **логічному підході (logical framework approach)** з використанням інструментів моніторингу та оцінювання як невід’ємних складових запровадженої системи. Досвід країн Європейського Союзу надає нам можливість широко запроваджувати в управлінні модель моніторингу та оцінки, що базується на принципах логіко-структурного підходу та вмінні планувати та реалізовувати відповідні заходи та визначати необхідні для досягнення мети показники. Логіко-структурний підхід виступає як метод визначення проблем, встановлення цілей, як інструмент планування та управління.

Логіко-структурний підхід¹²	
Фаза аналізу	Фаза планування
<i>Аналіз зацікавлених сторін:</i> визначення й оцінка основних потенційних зацікавлених сторін; оцінка їхніх спроможностей	<i>Розробка матриці логічної структури:</i> визначення структури проекту, перевірка його внутрішньої логіки й ризиків, формулювання вимірюваних показників успіху
<i>Аналіз проблем:</i> визначення ключових проблем, стримувальних чинників і можливостей, співвідношень між причинами й наслідками	<i>Планування діяльності:</i> визначення послідовності та взаємозалежності заходів, оцінка їх тривалості і розподіл відповідальності
<i>Аналіз цілей:</i> розробка рішень на базі окреслених проблем, визначення засобів	<i>Планування ресурсів:</i> здійснюється на базі графіка заходів; підготовка графіків,

¹²Д’Істрія, Деніз Колонна. Моніторинг та оцінка / Д. К. Д’Істрія // Матеріали тренінгу в рамках проекту ЄС “Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) - Україна”, Київ, 8 жовт. 2008 р. - К., 2008.

<i>Аналіз стратегій:</i> порівняння різних стратегій і вибір найбільш відповідної	виділення ресурсів, розробка бюджету
---	--------------------------------------

За допомогою логіко-структурного підходу здійснюється започаткування діяльності, орієнтованої на результат, а моніторинг та оцінювання допоможуть виявити всі недоліки і спланувати кожен наступний цикл значно краще. Логічна структура є стовпом, на якому базується весь цикл, здійснюються планування, аналіз, реалізація запланованих заходів, моніторинг та коригування. Завдяки їй чітко вибудовується зв'язок між окресленими цілями та визначеними показниками, вибудовується ланцюг причинних зв'язків. Основу логічної структури складають рівні цілей, а саме:

- місія або загальна мета;
- цілі або середньострокові завдання;
- підцілі;
- оперативні завдання або заходи.

Зв'язок між цілями і показниками демонструє нам наступна таблиця¹³.

<i>Термінологія цілей логічної структури</i>	<i>Термінологія показників</i>
Загальна мета	Показники впливу
Мета	Показники результату
Продукт	Показники продукту

Для здійснення оцінки Комітет допомоги розвитку Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) визначив такі основні критерії, як: відповідність, результативність, ефективність, впливовість, стабільність, а також узгодженість і взаємодоповнюваність тощо. Перші п'ять критеріїв є основними, інші - доповнюючі. Цими критеріями постійно користуються організації та установи країн Європейського Союзу.

При розробці системи моніторингу та оцінювання дуже важливо під час окреслення цілей не переоцінити свої можливості, правильно визначити рамки системи і продумати заздалегідь, чи отримана за результатами моніторингу та оцінювання інформація має бути конфіденційною, чи, навпаки, поширеною. Коли плануються заходи, має бути врахована їх логічність та послідовність. Для здійснення моніторингу та оцінювання вимальовується наступна **схема (matrix)**¹⁴:

¹³Д'Істрія, Деніз Колонна. Моніторинг та оцінка / Д. К. Д'Істрія // Матеріали тренінгу в рамках проекту ЄС "Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) - Україна", Київ, 8 жовт. 2008 р. - К., 2008.

¹⁴Там само.

<i>Опис проекту</i>	<i>Показники</i>	<i>Джерела перевірки</i>	<i>Припущення</i>
Загальна мета (ЗМ) - сприяння з боку проекту в досягненні цілей політики чи програми (вплив)	Яким чином виміряти ЗМ, у тому числі кількість, якість, час? Показники ВПЛИВУ	Яким чином збирати інформацію, коли і хто це робитиме?	
Мета - безпосередні вигоди для цільової групи (груп)	Яким чином виміряти мету, у тому числі кількість, якість, час? Показники РЕЗУЛЬТАТІВ	Яким чином збирати інформацію, коли і хто це робитиме?	Якщо завдання виконано, які припущення мають справдитися, аби було досягнуто ЗМ?
Продукти - відчутні продукти або послуги, які надає проект	Яким чином виміряти продукти, у тому числі кількість, якість, час? Показники ПРОДУКТІВ	Яким чином збирати інформацію, коли і хто це робитиме?	Якщо забезпечено надання певних продуктів, які припущення мають справдитися, щоб було досягнуто мети?
Діяльність - завдання, які необхідно виконати і, таким чином, забезпечити бажані продукти	Показники ЗАДІЯНИХ РЕСУРСІВ		Якщо завершено діяльність, які припущення мають справдитися, щоб забезпечити надання продуктів?

С. Застосування досвіду приватного сектору в державному управлінні

Завдання 1. Ознайомтеся із ситуативним прикладом “Вигоди реєстрації за стандартами ISO 9000” та обговоріть наступні питання у малих групах:

1. Що дасть, на Вашу думку, запровадження системи управління якістю в органах державної влади в Україні?
2. Який досвід приватного сектору можна перенести у державний?
3. Які основні, на Вашу думку, завдання має вирішити Україна на шляху до європейської інтеграції? Обґрунтуйте Вашу позицію.

Завдання 2. Проведіть рольовий діалог представників бізнесу та представників державного сектору на предмет співпраці у сфері європейської інтеграції України. Визначте, що спільно можуть зробити приватний і державний сектори стосовно європейської перспективи України.

Ситуативний приклад 3

Вигоди реєстрації за стандартами ISO 9000

У **Великобританії** створена Британська інституція стандартів (BSi). Вона здійснює оцінювання систем управління, їх сертифікацію і надає навчальні послуги, створює стандарти якості та стимулює їх дотримання. BSi оцінює також системи управління якістю, здійснює перевірку отриманих продуктів і результатів та видає відповідні сертифікати щодо якості цих продуктів. Це одна із провідних агенцій з оцінювання та сертифікації, яка має клієнтів більше ніж у 120 країнах¹⁵. Подібні агенції з оцінювання та сертифікації існують у багатьох країнах і мають як національний, так і міжнародний характер. Вони допомагають організаціям, установам, підприємцям здійснювати зовнішнє оцінювання за допомогою запрошених експертів та отримати відповідну акредитацію чи сертифікацію. Вони сприяють запровадженню систем управління якістю, встановленню стандартів, навчають здійснювати моніторинг діяльності установи чи організації, привносячи досвід кращих практик чи готуючи відповідних фахівців. Дедалі більше простежується у сфері управління якістю, моніторингу та оцінювання тенденція переходу від традиційного контролю якості, де оцінюються кінцеві результати, до *“тотального управління якістю”* (TQM), де проводиться постійний моніторинг усіх процесів від початку і до отримання кінцевого продукту.

- ISO 9000 використовується як основа для покращання всіх внутрішніх процесів.
- У певних географічних та ринкових місцях реєстрація за стандартами ISO мала перевагу при отриманні тендера для діяльності.
- Компанія, маючи лише BSi як орган сертифікації, мала річні заощадження коштів на реєстрацію близько 50%, а сам процес оцінювання став більш уніфікованим і послідовним.

Компанія ACCENTURE

У компанії Accenture працює 71 тис. працівників у 46 країнах світу. Компанія надає низку послуг, консультацій щодо рішень клієнтам по всій своїй мережі. Ці послуги включають консультування та поради щодо бізнесу, роботу оперативних компаній, спілок та інвестиції у підприємства на основі інноваційних нових технологій та підприємницьких моделей. Грошообіг у компанії становить більше 10 млрд дол. США.

¹⁵ <http://www.bsi-emea.com/>

Accenture має реєстрацію ISO 9000 в 22 країнах світу і охоплює сфери розробки і надання консультативних та експертних послуг щодо бізнесу, включаючи розробку стратегій та бізнес-архітектури, менеджмент зв'язків із споживачами, розвиток людських ресурсів, фінансовий менеджмент та управління діяльністю, технологічні дослідження та інновації й інжиніринг. Компанія обслуговує клієнтів на п'яти основних ринках: фінансових послуг, товарів, ресурсів, комунікаційної індустрії і врядування.

Основні поняття

Дві основні речі були важливі для компанії у її прагненні до реєстрації за стандартами ISO 9000:

- відповідати потребам бізнесу, тобто вимогам та очікуванням ключових клієнтів і бути здатною продемонструвати, що вона має сертифіковану систему управління якістю;

- ISO 9000 використовується як основа для покращання якості всіх основних внутрішніх процесів.

Вигоди - приклади

У різних країнах реєстрація за стандартами ISO мала перевагу при отриманні тендера для діяльності.

Accenture має глобальну програму оцінювання задоволеності клієнтів; процес включає систему управління якістю за стандартами ISO 9000 та здійснення збирання й аналізу всіх необхідних даних.

Компанія також реалізує глобальні програми, спрямовані на виконання очікувань клієнтів, які включають різні огляди та інші ініціативи з метою утримати в компанії та заохочувати своїх працівників.

Роль BSi

BSi вибрана як єдиний глобальний орган сертифікації завдяки його глобальному брендовому імені і досвіду у сфері надання послуг.

Була визначена основна команда запрошених із BSi експертів, які розуміли діяльність компанії і могли скласти її цілісну картину. Вони працювали не тільки над розробкою, а і над удосконаленням системи управління якістю компанії Accenture.

Спочатку оцінювання здійснювалися двічі на рік, але через зростання компанії вирішено було проводити такі оцінювання чотири рази на рік. Це дало змогу чіткіше визначати, де можна щось удосконалити чи покращити.

Про систему

Система управління якістю компанії побудована таким чином, щоб відповідати потребам бізнесу та очікуванням клієнтів. У ній немає величезних томів паперу для описування інструкцій чи процедур. Задokumentовані лише ключові процеси в базі даних, на яких і базується система управління якістю на основі стандартів ISO¹⁶.

Як висновок необхідно сказати наступне: українське державне управління на шляху свого реформування та інтеграції в європейський адміністративний простір має постійно вчитися на кращих зразках європейського досвіду, готувати фахівців, здатних працювати на реалізацію ідей і принципів європейської співпраці, планувати свою діяльність на досягнення визначених цілей та отримання результату, оперативно та адекватно реагувати на актуальні потреби суспільства, зокрема громадянина, підвищувати якість послуг; готових виробляти та приймати рішення і брати на себе відповідальність, готових стати лідерами на шляху України до європейської та євроатлантичної інтеграції.

Список використаних джерел

1. *Бойко, Йоанна*. Польща: Якість та життєздатність проектів TWINNING / Йоанна Бойко // Матеріали Другої щоріч. конф. країн Чорномор. регіону з питань інструменту Twinning, Київ, 25-26 верес. 2008 р. - К., 2008.
2. *Боссарт Д.* Державна служба у країнах-кандидатах до вступу до ЄС: нові тенденції та вплив інтеграційного процесу / Д. Боссарт, К. Деммке ; пер. з англ. О. М. Шаленко. - К. : Міленіум, 2004. - 128 с.
3. *Гюнтер, Пітер*. Оцінка участі Німеччини у проектах Twinning / Пітер Гюнтер // Матеріали Другої щоріч. конф. країн Чорномор. регіону з питань інструменту Twinning, Київ, 25-26 верес. 2008 р. - К., 2008.
4. *Д'Істрія, Деніз Колонна*. Моніторинг та оцінка / Деніз Колонна Д'Істрія // Матеріали тренінгу в рамках проекту ЄС "Підтримка у виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) - Україна", Київ, 8 жовт. 2008 р. - К., 2008.
5. *Калита П. Я.* Загальне управління якістю - шлях до досягнення високого рівня досконалості / П. Я. Калита. - 11 с. - Режим доступу : <http://www.management.com.ua/qm/qm004.html>

¹⁶Британська інституція стандартів (BSi) - ситуативний приклад стосовно вигоди реєстрації за стандартами ISO 9000. - Режим доступу : <http://www.bsi-emea.com/>

6. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / О. Кілієвич. - К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2003. - 510 с.

7. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / М. Лендшел, Б. Винницький, Ю. Ратейчак. - К. : К.І.С., 2007. - 120 с.

8. Оцінка системи врядування України: проведена програмою SIGMA за спільної ініціативи ОЕСР та Європейського Союзу. - К., 2006. - 175 с.

9. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / М. Лендшел, Б. Винницький, Ю. Ратейчак, І. Санжаровський ; за ред. І. Санжаровського, Ю. Полянського. - К. : К.І.С., 2007. - 80 с.

10. Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2008 р. № 974.

11. Словник-довідник з питань управління проектами / С. Д. Бушуєв ; Укр. асоц. упр. проектами. - К. : Видавн. дім "Деловая Украина", 2001. - 640 с.

12. Стандарт ДСТУ ISO 9000-2001 "Системи управління якістю. Основні положення та словник" (ISO 9000: 2000, IDT) / Держстандарт України. - К., 2001. - 40 с. - Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/document/53757;DSTU%20ISO%209000_2001.doc

13. Стандарт ДСТУ ISO 9001-2001 "Системи управління якістю. Вимоги" (ISO 9001: 2000, IDT) / Держстандарт України. - К., 2001. - 33 с. - Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/document/53756;DSTU%20ISO%209001_2001.doc

14. Стандарт ДСТУ ISO 9004-2001 "Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності" (ISO 9004: 2000, IDT) / Держстандарт України. - К., 2001. - 70 с. - Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/document/53758;DSTU%20ISO%209004_2001.doc

15. Україна: Оцінювання системи врядування. Березень 2006 року = Ukraine: Governance Assessment. March 2006 // SIGMA ; пер. з англ. О. Шаленко ; наук. ред. пер. І. Ібрагімова ; вип. ред. А. Вишневський. - К. : Центр сприяння інституц. розвитку держ. служби, 2007. - 248 с. - (укр. та англ. мовами).

16. Формування політики регіонального розвитку: досвід країн Центральної та Східної Європи в контексті вступу до ЄС / В. Ніжнянські, Т. Потканські, П. Сегварі ; пер. з англ. С. Соколик, Л. Ільченко-Сюйви. - К. : К.І.С., 2007. - 166 с.

17. BSI Case Study on the Benefits of ISO 9000 Registration = Британська інституція стандартів (BSi) - ситуативний приклад стосовно вигоди реєстрації за стандартами ISO 9000. - Режим доступу : <http://www.bsi-emea.com/>

18. Public Sector: Bayerisches Staatsministerium für Wirtschaft, Infrastruktur, Verkehr und Technologie optimiert Förderprozesse. - Режим доступу : <http://de.country.csc.com/de/cs/3549.shtml>

19. Public Sector: Entwicklungscenter Hessen mit strategischem E-Government auf Erfolgskurs. - Режим доступу : <http://de.country.csc.com/de/cs/4450.shtml>

Завдання:

1. Визначте проблеми в організації роботи державних службовців у Вашій попередній установі (з Вашого досвіду) та вкажіть шляхи їх розв'язання. Обґрунтуйте Ваші ідеї.

2. Розробіть річний перспективний план управління якістю у відомій Вам установі. Вкажіть, що є ключовим у Вашому плані. Обґрунтуйте, чому саме визначені Вами аспекти є ключовими.

Тренінг. Інституційний розвиток та нарощування адміністративної спроможності державних службовців

Вправа 1

Використовуючи метод брейн-стормінгу (мозкового штурму), оцініть євроінтеграційні зусилля уряду за одним із напрямів:

- Інформаційне забезпечення.
- Інституційне забезпечення.
- Законодавче забезпечення.
- Кадрове забезпечення.
- Фінансове забезпечення.
- Аналітично-науковий супровід.
- Або запропонуйте інший.

Перед тим як почати оцінювання, необхідно визначитися, за якими індикаторами воно буде відбуватися. Таким чином, обравши напрям роботи, далі слід домовитися про індикатори оцінювання, а після цього визначити рівень досягнень за тим чи іншим показником.

Дотримуйтесь правил брейн-стормінгу.

Підготуйте презентацію на 3 хв, яка б підсумовувала основні напрацювання та висновки Вашої команди.

Правила брейн-стормінгу (мозкового штурму)

Етап А.

- Переконайтеся, що всі члени команди однаково розуміють завдання.
- Призначте секретаря, який буде записувати всі без винятку ідеї та пропозиції.
- Члени команди по черзі висловлюються, секретар записує.
- Коли всі члени команди висловилися, почніть по новому колу.
- Ретельно записуйте всі думки, ідеї, пропозиції.
- На цьому етапі будь-яка критика категорично забороняється.
- Не відмовляйтеся від ідей, які видаються дивними, безглуздими.
- Розвивайте нові пропозиції, відштовхуючись від уже висловлених ідей.
- Після закінчення першого етапу команда матиме довгий список ідей та пропозицій.

Продукт - список ідей та пропозицій.

Етап Б.

- Коли починається обговорення, дозволяється критикувати, пропонувати зміни, відхиляти ідеї тощо.
- Можна дати оцінку (наприклад від 1 до 5) тим ідеям і пропозиціям, що залишилися у списку (до остаточного списку увійдуть ідеї, що набрали найбільше балів). Або можна розташувати їх у пріоритетному порядку (найважливіші мають стояти першими у списку).
- Важливо, щоб усі члени команди мали можливість висловитися.
- Команда має дійти згоди; бажано продовжувати обговорення, доки кожен член команди не погодиться з остаточним списком ідей і пропозицій.
- Після закінчення обговорення необхідно обрати спікера (краще двох спікерів), які презентують ідеї та пропозиції Вашої команди.

Продукт - презентації ідей та пропозицій команди у вигляді пріоритетного списку або із виставленням оцінок.

Етап С.

Виступи команд (до 3-х хв).

Вправа 2

З метою оцінювання стану інституційного розвитку та вимірювання рівня адміністративної спроможності організацій державного сектору в ЄС використовується кілька інструментів вимірювання (benchmarking tools). Скористайтеся одним із них для оцінки ступеня інституційного розвитку та адміністративної спроможності Вашої організації.

CAF (The Common Assessment Framework / єдині рамки оцінювання для організацій державного сектору) є інструментом оцінювання, а також самооцінювання, розробленим спеціально для організацій державного сектору задля покращання їх діяльності на основі використання методик управління якістю. Першу версію моделі CAF було представлено на Першій європейській конференції якості у сфері державного управління у травні 2000 р. Подальші версії було підготовлено з урахуванням набутого практичного досвіду. В основу моделі CAF покладено загальноновизнаний в ЄС набір критеріїв.

Модель CAF базується на 8 критеріях (рис. 1), з яких 5 є “факторами якості” і 3 - “результатами”. “Фактори якості” зосереджуються на тому, що і як робить організація; “результати” фокусуються на досягненнях організації.

В основу моделі покладено припущення, що *відмінних результатів у діяльності організації і задоволення клієнтів, суспільства та самих працівників можна досягти за умови належного лідерства, завдяки плануванню і стратегії; здійснення планів та реалізація стратегії можливі завдяки компетентному людському ресурсу, надійним і стабільним партнерам, достатнім ресурсам, налагодженим і добре керованим процесам.*

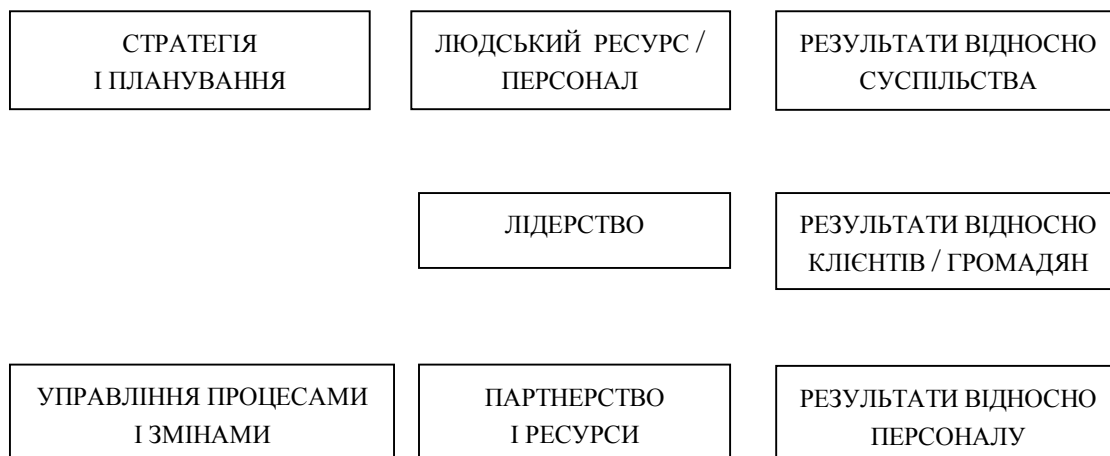

Рис. 1. Схеми моделі CAF

Завдання:

1. Ознайомтеся з моделлю CAF та коментарем до неї.
2. Спираючись на модель CAF, оцініть ступінь інституційного розвитку та адміністративної спроможності Вашої організації. Заповніть таблицю:

№ з/п	Критерії	Бали
1	Лідерство	
2	Персонал	
3	Стратегія і планування	
4	Партнерство і ресурси	
5	Управління процесами і змінами	
6	Результати відносно персоналу	
7	Результати відносно клієнтів / громадян	
8	Результати відносно суспільства	

УВАГА! Модель САФ пропонує таку методику нарахування балів:

- Для факторів якості:

Бали	Оцінювання факторів якості
0	Фактів / свідчень на користь даного фактора немає
1	Існує план
2	Існує план та заходи його реалізації
3	Існує план, заходи його реалізації та перевірки щодо виконання
4	Існує план, заходи його реалізації та перевірки щодо виконання, а також перегляд та внесення змін за результатами перегляду та оцінювання
5	Існує план, заходи його реалізації, перевірки щодо виконання, перегляд та внесення змін за результатами перегляду та оцінювання, які є повністю інтегрованими у загальну стратегію організації

- Для оцінювання результатів:

Бали	Оцінювання результатів
0	Жодних результатів
1	Основні результати під час вимірювання виявилися негативними або свідчили про відсутність (позитивних) змін
2	Існує певний прогрес
3	Існує суттєвий прогрес
4	Досягнуто відмінних результатів і позитивних змін відповідно до запланованих показників
5	Досягнуто відмінних результатів і позитивних змін відповідно до запланованих показників, а також порівняно з досягненнями інших подібних організацій

3. Вкажіть, за якими показниками діяльність Вашої організації оцінюється нині. Запропонуйте основні показники діяльності для Вашої організації, враховуючи результати відносно персоналу, відносно клієнтів і відносно суспільства. Заповніть таблицю (рядки можна додавати):

№	Основні показники діяльності організації на даний момент	Запропоновані основні показники діяльності
1		
2		
3		
4		
5		

Вправа 3

Відкритий метод координації широко використовується в ЄС як один з інструментів оцінювання стану інституційного розвитку та стану справ у тій чи іншій сфері. За допомогою певних індикаторів (benchmarks) оцінюється та порівнюється прогрес та досягнення держав-членів у реалізації спільних політик ЄС, які регулюються за допомогою цього методу.

Ознайомтеся з описом відкритого методу координації та застосуйте його для реалізації однієї з ініціатив ЄС.

Відкритий метод координації (Open method of coordination / OMC)

Відкритий метод координації (OMC) є одночасно інструментом оцінювання (benchmarking tool) та інструментом вироблення й упровадження політики. Під час роботи Європейського Конвенту лунали заклики включити OMC до Конституційного договору як новий метод вироблення і координації європейської політики, інші пропонують розглядати OMC як нову форму урядування в ЄС.

Як інструмент вироблення і координації європейської політики OMC було інституалізовано Європейською радою у Лісабоні (березень 2000 р.). У процесі вироблення спільної для ЄС політики з того чи іншого питання OMC дає змогу зосередитися на цілях, яких ЄС домагається досягти і залишає державам-членам свободу у виборі того, яким шляхом і з якою швидкістю рухатися, які інструменти політики використовувати. OMC дає можливість уникнути тривалих і виснажливих дебатів з тих питань, де досягти згоди проблематично з політичних та історичних міркувань, з огляду на національні традиції, коли неможливо розмаїття існуючих підходів вставити в єдиний “європейський

шаблон” (зокрема податки, пенсійна реформа, безробіття та ін.). Грунтуючись на субсидіарності, ОМС визнає різноманітність у підходах та методах досягнення цілей. Немає потреби готувати законодавчу пропозицію та проходити довгий шлях з її узгодження, удосконалення, затвердження та впровадження.

ОМС починається з формулювання цілей (objectives) та ключових орієнтирів (guidelines), яких ЄС бажає досягти, задля яких виробляється політика. Після цього узгоджується список індикаторів / показників, які доводять наявність прогресу і дають змогу оцінити ступінь досягнення цілей. Рекомендації щодо цілей та ключових орієнтирів готує Європейська комісія, вони виносяться на обговорення та затвердження Європейської ради.

Наступним етапом є підготовка Національних планів дій. Вони готуються з урахуванням узгоджених індикаторів / показників. Як правило, індикаторами успіху та віхами досягнень (benchmarks) слугують найкращі світові показники та визнаний світовий досвід.

До підготовки та впровадження Національних планів дій запрошуються не лише відомства та відомчі підрозділи, відповідальні за європейські справи, а всі зацікавлені сторони, включаючи місцеві органи влади та громадянське суспільство. Таким чином використовується і враховується найкращий національний, регіональний і місцевий досвід, відкриваються можливості для обміну досвідом та експерименту, процес навчання та вдосконалення проходить у напрямках **а** і **б**. Інакше кажучи, ОМС активізує мережеве співробітництво, спонукає до пошуку, заохочує ініціативу, в результаті чого виникають ініціативи, інновації, нові підходи у реалізації тієї чи іншої політики.

Крім того, важливими компонентами ОМС є періодична звітність, моніторинг, оцінювання та “колегіальний нагляд” (peer review), які мають місце як на національному рівні, так і на рівні ЄС, завдяки чому інтенсифікуються навчання та обмін кращим досвідом, “взаємозбагачення” від накопичення знань. ОМС прискорює процеси використання кращого досвіду та інновацій в окремій країні, в ЄС в цілому, у різних секторах і сферах державного управління.

Одним із компонентів ОМС є підготовка таблиці (scoreboard) з індикаторами і показниками, що характеризують стан справ у тій чи іншій сфері, які стали об’єктом координації та регулювання через ОМС. Наприклад, для інноваційної політики ЄС розроблена “European Innovation Scoreboard”, до якої увійшли 17 індикаторів інноваційного розвитку. Саме таблиця (scoreboard) є інструментом оцінювання і порівняння з досягненнями інших держав-членів ЄС, який дає можливість більш-менш об’єктивно визначити, яке місце займає

держава серед інших членів ЄС, який шлях вона може чи повинна пройти, щоб досягти спільно визначених цілей і виконати взяті на саміті зобов'язання.

ОМС поєднує вертикальну та горизонтальну координацію:

- Вертикальний підхід до вироблення стратегії, встановлення спільних цілей та єдиних орієнтирів, а також визначення віх, індикаторів успіху.
- Горизонтальна (національна) активізація зусиль, мережева співпраця.
- Вертикальне накопичення інформації.
- Вертикальне і горизонтальне поширення інформації та кращого досвіду.

Завдання А.

1. Ознайомтеся із ситуацією для аналізу. Визначте, які групи експертів слід залучити до підготовки Плану дій із упровадження класичного музичного середовища.

2. Запропонуйте індикатори для Таблиці індикаторів із упровадження класичного музичного середовища, спирайтеся на досвід Вашої країни, сусідських країн, інший світовий досвід.

3. Складіть План дій із упровадження класичного музичного середовища для Вашої країни. Не забувайте про інтереси різних стейкхолдерів, громадську думку, витрати на впровадження. Назвіть інші фактори, які вплинули на Вашу позицію та рекомендації.

Ситуація для аналізу:

Класичне музичне середовище для Європи

Дослідження щодо позитивного впливу класичної музики на живі істоти, у тому числі й людину, тривали багато років. Вони почалися і проводилися паралельно у Північній Америці, Азії, Європі та Австралії. Перші результати були вражаючими, після чого відомий філантроп С. замовив широкомасштабне дослідження в кількох науково-дослідних інститутах США, Німеччини, Індії, Ізраїля та Австралії. Результати переконливо свідчили, що “класичне музичне середовище” впливає на здоров'я тварин і людей так само, як чиста вода чи повітря. Регулярне прослуховування класичної музики протягом двох-трьох годин позбавляло симптомів кардіоваскулярного дефіциту; зменшувало ризик інфаркту та інсульту у 3-5 разів; виліковувало хвороби печінки та нирок протягом 6 місяців та дозволяло позбутися артриту за 9 місяців. Але найбільше вражало те, що класична музика суттєво впливала на народжуваність, будь-то люди, птиця чи худоба. Також збільшувались урожаї фруктових дерев.

Разом з тим дослідження переконливо свідчили про негативний для здоров'я людей вплив музики панк, фанк та деяких видів року.

Відбулося кілька міжнародних конференцій, що привернули увагу тих людей, які вже були прихильниками класичної музики.

Європейський комісар Б., відповідальний за наукові дослідження, та комісар Д., відповідальний за питання охорони здоров'я, обидва любили класичну музику та відповідально ставилися до своїх посад. Вони активно пропагували “класичне музичне середовище” серед своїх колег. Інші європейські комісари почали цікавитися цим питанням. Зрештою, комісар М. (конкурентна політика) та комісар Ф. (сільськогосподарська політика) почали висловлювати стурбованість тим, як мало робить ЄС, щоб упровадити в життя рекомендації дослідження про позитивний вплив “класичного музичного середовища”. Вони посилалися на збільшення врожаїв, виробництва яєць на одну курку, але ж найважливішим було громадське здоров'я. За останні двадцять років воно показувало стабільну тенденцію до погіршення; зростала кількість сімей, які не могли мати дітей; і нездорове екологічне середовище було причиною третини всіх проблем із здоров'ям як чоловіків, так і жінок.

Європейська комісія замовила ще одне дослідження, яке підтвердило знахідки попередніх. На основі цього було підготовлено повідомлення, а потім і рекомендації. Але за два-три роки нічого не змінилося, тільки фірми аудіозапису розгорнули агресивну кампанію із захисту сучасної музики.

Ніхто не знав, як підійти до розв'язання питання: змушувати фермерів встановлювати музикальні центри в коровниках чи ввести регламентом певну кількість годин класичної музики у барах та нічних клубах?

Здавалося, що відкритий метод координації (ОМС) є єдиним правильним рішенням. Комісія підготувала пропозицію та передала на ухвалення Європейській раді.

У випадку з “класичним музичним середовищем” навіть визначити орієнтири та індикатори було нелегким завданням. Уряди держав-членів мали самі встановити цілі, розробити національні плани дій та запропонувати набір індикаторів, за якими потрібно було стежити, вимірювати та оцінювати прогрес. Європейській комісії необхідно підготувати *Таблицю індикаторів із упровадження класичного музичного середовища* та створити Базу даних найкращого досвіду ЄС.

Завдання В.

1. Чи може відкритий метод координації використовуватися як інструмент вироблення і впровадження політики в Україні? Якщо так, то в яких сферах?

2. Які його переваги та недоліки як інструменту вироблення та впровадження політики?

3. Чого можна навчитися, звертаючись до європейського досвіду вироблення політики?

Практичне заняття 3.

Порівняльний аналіз системи державної служби в Республіці Польща та в Україні

Одним із пріоритетних завдань України є вступ до Європейського Союзу та створення нової, європейської державної служби, яка має будуватися на принципах надійності та прогнозованості, відкритості, прозорості, відповідальності, результативності та ефективності.

Завдання 1. Ознайомтеся із матеріалом “Внесок Програми SIGMA у розвиток теорії державного управління і державної служби”. Спираючись на нього, свій досвід та знання, на основі лекційного матеріалу, звіту “Україна: оцінювання системи врядування”, сформулюйте вимоги ЄС до організації державної служби.

Завдання 2. Опрацюйте таблицю порівняльного аналізу систем державної служби в Республіці Польща та в Україні, дайте відповіді на запитання:

1. Яка система державної служби, на Вашу думку, є найбільш наближеною до європейських принципів державної служби ЄС? Аргументуйте свою відповідь.

2. Наскільки важливим для ефективно організації державної служби є принцип розмежування політичних та адміністративних посад? У який спосіб цей принцип запобігає корупції?

3. На Вашу думку, чи потрібен дорадчий орган у системі державної служби України? Які функції він повинен виконувати?

4. Чи потрібно Україні знову створювати інститут державних секретарів? При позитивній відповіді на запитання наведіть приклади ключових функцій, відповідальними за які будуть державні секретарі. У разі негативної відповіді назвіть причини.

5. Хто, на Вашу думку, повинен мати право призначати на посаду державних секретарів: Президент, Прем'єр-міністр, Голова державної служби чи інші посадові особи? Чому?

6. У який спосіб має відбуватися призначення на посаду державних секретарів (конкурс, відбір за стажем роботи та за рівнем посади, за рекомендацією органів, партій тощо)? Обґрунтуйте свою відповідь.

7. Чи потребує удосконалення процедура проведення конкурсу та прийому на державну службу в Республіці Польща та в Україні? Назвіть причини.

8. Система заробітної плати якої держави захищає більшою мірою державного службовця від суб'єктивізму керівника?

9. Система заробітної плати якої із держав спонукає державних службовців до більш ефективної та результативної роботи?

<i>Основні складові системи державної служби</i>	<i>Польща</i>	<i>Україна</i>
Вищий орган, який відповідає за керівництво державною службою	Прем'єр-міністр	Кабінет Міністрів
Центральний орган, відповідальний за впровадження політики державної служби	Канцелярія Ради Міністрів. Шеф Канцелярії Ради Міністрів	Головне управління державної служби України
Розмежування політичних та адміністративних посад	Передбачено Конституцією країни	–
Дорадчий орган	Рада цивільної служби (до її складу входить 16 осіб, вісім з яких призначається Прем'єр-міністром, інші вісім - різними політичними партіями)	–
Інститут державних секретарів	У кожному міністерстві є посада генерального секретаря (держсекретаря). На відміну від міністра, який відповідає за вироблення політики, генеральний секретар відповідає за поточні справи свого міністерства, є його інституційною пам'яттю. В обов'язки генеральних директорів входить відповідальність за кадрові питання, ресурсні та організаційні питання міністерства. Призначення	Посади державних секретарів Кабінету Міністрів та міністерств були введені указом Президента України Л.Д.Кучми від 29 травня 2001 р. "Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративної реформи в Україні". Обсяг повноважень державних секретарів включав: кадрові призначення у міністерствах, створення та ліквідацію його територіаль-

	<p>генеральних директорів відбувається на основі конкурсу, який організовує голова державної служби</p>	<p>них органів та структурних підрозділів, розпорядження коштами, передбаченими на утримання центрального апарату міністерства і його територіальних органів, тощо. Державні секретарі звільнялися лише Президентом та призначалися на весь термін повноважень Президента. Інститут державних секретарів скасовано у травні 2003 р.</p>
<p>Прийом на державну службу, призначення на посаду</p>	<p>Конкурсна основа (оголошення про вакансію в Бюлетені державної служби, оцінка кваліфікації та екзамен, який приймається кваліфікованою комісією, до складу якої входить 5 осіб, призначених Головою державної служби). Кандидати, перш ніж отримати статус державного службовця, мають проходити кваліфікаційні процедури протягом кількох років. По-перше, кандидата призначають на посаду на тимчасовій контрактній основі (максимальний термін - 3 роки). За цей час працівник проходить 6-місячне стажування та отримує початкову професійну підготовку. Підготовчий період закінчується іспитом. У разі позитивного результату та за умови, що кандидат має університетський ступінь, дворічний стаж роботи у державній службі, вільно володіє щонайменше однією іноземною мовою, не повинен служити в армії та не стоїть у резерві збройних сил, він отримує контракт на невідзначений термін. У Польщі є обов'язковим оприлюднення</p>	<p>Конкурсна основа (оголошення про наявну вакантну посаду в ЗМІ за місяць до проведення конкурсу, іспит, який приймає екзаменаційна комісія, на якому перевіряються знання Конституції, законів України "Про державну службу", "Про боротьбу з корупцією" та профільні знання). Рішення про прийом кандидата на вакантну посаду приймає особисто керівник</p>

	імен кандидатів, які подали заявку на участь у конкурсі, і тих, хто отримав у результаті цього посаду	
Схема заробітної плати державних службовців	<p>Заробітна плата державного службовця складається з основного окладу, премії за стаж роботи (від 5% до 20%) та премії, яка залежить від ступеня державного службовця.</p> <p>Державні службовці мають право на ювілейні премії при досягненні 20-річного стажу на державній службі, а також виплату інших премій та бонусів відповідно до Фонду нагородження (3% фонду заробітної плати підприємства) за особливі заслуги, які присуджуються генеральними директорами</p>	<p>Заробітна плата державних службовців складається з посадових окладів, премій, доплати за ранги, надбавки за вислугу років на державній службі та інших надбавок.</p> <p>Посадові оклади державних службовців установлюються залежно від складності та рівня відповідальності виконуваних службових обов'язків та є відмінними в різних органах влади (наприклад посадовий оклад головного спеціаліста в Секретаріаті Кабінету Міністрів України становить 2033 грн, у Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини - 1819 грн. У міських (крім м. Києва та Севастополя) радах посадовий оклад головного спеціаліста сягає від 554 до 630 грн).</p> <p>Надбавка за вислугу років виплачується державним службовцям щомісячно у відсотках від посадового окладу з урахуванням доплати за ранг і залежно від стажу державної служби (від 10 до 40%)</p>

Внесок Програми SIGMA у розвиток теорії державного управління і державної служби

Підготовка до останнього розширення та проведення інституційних реформ у 1990-х рр. дали справжній поштовх розвитку теорії державного

управління в Європейському Союзі, активізували дискусію та дослідження у сфері державного управління, результатом чого стали численні публікації, виконані Європейською комісією або на її замовлення, або за власною ініціативою дослідницьких колективів університетів, інститутів і шкіл державного управління.

Наприклад, на замовлення Європейської комісії, у співробітництві з Директоратами Європейської комісії та Європейським Судом Аудиторів, програмою SIGMA¹⁷ були визначені шість ключових сфер державного управління:

- державна служба;
- вироблення і координація політики та процедури узгодження та прийняття рішень;
- зовнішній аудит;
- фінансовий контроль (внутрішній аудит);
- системи управління державними видатками;
- системи управління державними закупівлями;

та розроблені базові показники по кожній сфері. Ці показники були визнані Європейською комісією офіційним робочим інструментом для проведення оцінювання ступеня підготовки систем контролю та управління держав-кандидатів на членство в ЄС. Вони увійшли до системи стандартів належного управління в ЄС та надалі слугуватимуть критеріями оцінювання стану систем державного управління країн-кандидатів.

Європейська інтеграція України

Програмою SIGMA для державної служби було визначено шість базових показників та розроблено перелік орієнтирів (benchmarks), які за умов їх досягнення дозволяють визнати стан сфери задовільним і таким, що відповідає європейським стандартам:

Базові показники	Орієнтири (результати, яких необхідно досягти)
1. Правовий статус державних службовців	Наявність правової бази, що визначає статус державних службовців, їх відповідальність за дорадчі послуги, упровадження урядової політики, виконання адміністративних дій та забезпечення надання послуг

¹⁷SIGMA - надання підтримки з метою поліпшення управління та менеджменту в країнах Центральної та Східної Європи.

2. Легітимність; відповідальність та підзвітність державних службовців	<ul style="list-style-type: none"> • Усі дії, які виконуються державними службовцями, повинні мати чітку основу в законі або у відповідному акті; • державні службовці повинні нести відповідальність перед своїм керівництвом та за загальним правом; • наявність ефективних механізмів підзвітності
3. Неупередженість та чесність державних службовців	<ul style="list-style-type: none"> • Державні службовці мають виконувати адміністративні дії незалежно від особистих інтересів та без урахування інших нелегітимних інтересів; • у випадках корупції та інших видів зловживання владою необхідно вдаватися до ефективних дисциплінарних та карних заходів; • структура заробітної плати державних службовців повинна визначатися у законодавчому порядку і бути відкритою; • державні службовці мають діяти незалежно від партійного та політичного впливу
4. Ефективність систем управління державною службою та кадровий контроль	<ul style="list-style-type: none"> • Необхідно створити міжвідомчу (централізовану) систему управління державною службою та систему управління кадрами; • система управління кадрами має забезпечити мотивацію для ефективної роботи державних службовців; • необхідність контролю за розміром штату та фондом заробітної плати установ державного сектору, дані про які повинні бути відкритими
5. Професійність державних службовців та стабільність державної служби	<ul style="list-style-type: none"> • Правова база та існуюча управлінська практика мають забезпечити відкритий конкурсний відбір кандидатів на державну службу на основі заслуг та за прозорими критеріями; • умови служби та кар'єрні можливості повинні бути такими, щоб стимулювати державних службовців з відповідними знаннями та вміннями залишатися на державній службі
6. Розвиток спроможності державної служби у сфері європейської інтеграції	<ul style="list-style-type: none"> • Необхідно виділити відповідні кадрові ресурси відділам, які займаються координацією та управлінням справами ЄС; • наявність системи мотивації, стимулювання або інших механізмів (наприклад системи ротації, відрядження з метою навчання або опанування додаткових умінь та навичок), які гарантують, що функції європейської інтеграції виконуються достатньо кваліфікованими державними службовцями і що досягається високий рівень стабільності персоналу;
	<ul style="list-style-type: none"> • розробка спеціальних навчальних програм для підготовки всієї системи державної служби до європейської інтеграції та членства в ЄС

Список використаних джерел

1. Закон України про державну службу України. - Режим доступу : www.rada.gov.ua
2. Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 берез. 2006 р. № 26. - Режим доступу : www.kmu.gov.ua
3. Україна: Оцінювання системи врядування. Березень 2006 року = Ukraine: Governance Assessment. March 2006 // SIGMA / пер. з англ. О. Шаленко ; наук. ред. пер. І. Ібрагімова ; вип. ред. А. Вишневський. - К. : Центр сприяння інституц. розв. держ. служби, 2007. - 248 с. - (укр. та англ. мовами).
4. *Боссарт Д.* Державна служба у країнах-кандидатах до вступу до ЄС: нові тенденції та вплив інтеграційного процесу / Д. Боссарт, К. Деммке ; пер. з англ. О. М. Шаленко. - К. : Міленіум, 2004. - 128 с.

Практичне заняття 4.

Реформування державної служби України

Ситуація для аналізу

Реформування державної служби України - проект без майбутнього?¹⁸

Завдання:

Вивчіть ситуацію та обговоріть її з колегами. Дайте відповіді на такі запитання:

1. *Чому виникли проблеми в реалізації проекту? Хто в цьому винен?*
2. *Яке, на Вашу думку, майбутнє проекту?*
3. *Що потрібно зробити для вирішення проблеми? Сформулюйте рекомендації для Джулії Скотт і менеджерів проекту.*

За півгодини літак Джулії Скотт прилітав до Києва. Незважаючи на те, що вона перебувала в аеропортах і повітрі вже більш ніж 18 годин, Джулія мала зустрітися з Пітером Раховські і Катрін Сміт, менеджерами Проекту Світового банку з реформування державної служби України. Проект був під загрозою закриття. Точніше формулювання буде звучати “проект буде призупинено”, що фактично означає закриття проекту на невизначений термін. Джулія летіла до Києва, щоб разом з менеджерами та українськими колегами “врятувати” проект. Вона брала активну участь у його розробці і знала, як ніхто інший, наскільки ретельно він був обміркований та спланований на етапі підготовки. Зараз вона

¹⁸Усі події та особи є вигаданими, але дуже схожими на реальні.

знайомилася з проектною документацією, намагаючись знайти причини невдач і шляхи їх усунення.

Півтора року назад Світовий банк запросив Джулію Скотт очолити групу консультантів - розробників проекту. Для Джулії це був уже третій проект з реформування системи державної служби України. Перші два були успішними й дали позитивні результати: за результатами першого було прийнято Закон України "Про державну службу" (звичайно, недосконалий, але дуже необхідний на етапі становлення державної служби). За результатами другого було створено Українську академію державного управління - головну школу держави з підготовки державних службовців. (Академія має філіали в чотирьох обласних центрах; існує науково-дослідний інститут проблем державного управління та державної служби, а також інститут підвищення кваліфікації державних службовців.)

Третій проект мав продовжити реформування державної служби в Україні. Зустрічі з представниками Голодержслужби, Секретаріату Президента та Секретаріату Кабінету Міністрів, науково-дослідними колективами, аналітичними центрами, науковцями допомогли Джулії виділити кілька основних проблем у державній службі України:

1) система класифікації посад;

2) система управління кадрами (управління людськими ресурсами, як було прийнято говорити в її рідній Канаді);

3) відсутність у державних службовців лідерських умінь і навичок та відсутність у системі професійної підготовки курсів, тренінгів, консультацій, завдяки яким формуються лідерські якості.

Кожна з проблем була настільки серйозною, що нею мали б займатися кілька проектів технічної допомоги. Тому необхідно було звузити коло цілей та завдань для майбутнього проекту.

Система класифікації посад в Україні була і залишається делікатним питанням. На перший погляд, вона пов'язана із справедливим розподілом навантаження між службовцями і має бути впорядкована за принципом "рівна плата за рівну працю". Відповідно, схожі посади в різних відділах одного міністерства чи у відділах різних міністерств повинні передбачати аналогічні функції та обов'язки, схожий рівень підготовки, відповідальності, навантаження, та пропорційну плату за працю. Водночас система класифікації посад повинна відображати цілі, функції та завдання конкретного міністерства або відомства, а всередині міністерства - департаментів, управлінь та відділів. Інакше як впевнитися, що міністр та його підлеглі виконують свої службові

обов'язки, досягають мети та працюють заради суспільства і держави? Хоча кількість міністерств скоротилася у кілька разів і є стабільною, кількість державних комітетів та служб постійно змінюється, також постійно змінюється розподіл функцій між міністерствами, комітетами та службами залежно від того, хто займає ключові пости в державі. Обсяг робіт, які необхідно виконувати, щоб удосконалити систему класифікації посад на державній службі в Україні, був настільки масштабним, що міг злякати будь-якого донора, тому бажаючих взятися за її впорядкування було не дуже легко знайти.

Реформування системи управління кадрами державної служби України також було “непідйомною” проблемою. Тому було вирішено реформувати цю систему поетапно, переходячи від одного її компонента до іншого. На попередніх етапах було закладено основи системи управління людськими ресурсами: були введені конкурсний відбір на вакантні посади, щорічна атестація держслужбовців, обов'язкове підвищення кваліфікації кожні п'ять років і, звичайно, система професійної підготовки державних службовців. Водночас відділи кадрів продовжували працювати, як раніше, приділяючи мало уваги політиці управління людськими ресурсами, питанням підвищення по службі та мотивації, формуванню кадрового резерву.

Тому на третьому етапі в рамках нового проекту було вирішено продовжити вдосконалення системи професійної підготовки державних службовців, а саме - зосередитися на питаннях професійного розвитку та підготовки лідерів. Підготовлені за кращими міжнародними методиками виховання лідерів, озброєні новими знаннями та технологіями управління, керівники нової формації мають стати “двигунами” реформи державної служби в найближчий час. Такий підхід не викликав сумнівів: попередній проект запевняв у тому, що саме система професійної підготовки державних службовців є фундаментом для всіх позитивних змін і ключем до всіх складних завдань.

Таким чином, у кінцевому варіанті проекту група консультантів запропонувала зосередитися на розв'язанні проблеми 3: *відсутність у державних службовців лідерських умінь та навичок і відсутність у системі професійної підготовки курсів, тренінгів, консультацій, які б сприяли формуванню у них лідерських якостей.* Відповідно, метою нового проекту було: формування на державній службі кадрового резерву лідерів, розвиток у державних службовців лідерських умінь та навичок за допомогою курсів, тренінгів і практикумів, а також їх залучення до процесу реформування державної служби України починаючи з розробки концепцій та стратегій

реформування і закінчуючи їх практичним втіленням. Після консультацій з Головдержслужбою було вирішено в ролі цільової групи для нового проекту вибрати державних службовців III-IV категорій. Програма тренінгів для лідерів складалася з чотирьох компонентів: *управління змінами, стратегічне планування, прийняття рішень і формування лідерських навичок.*

Проект офіційно розпочався шість місяців тому. Менеджери Пітер Раховські й Катрін Сміт розіслали запрошення для першої групи із 30 осіб. Перший день пройшов добре. На кінець другого дня в аудиторії залишилося 15 осіб. Надалі кількість учасників тренінгу коливалася між 10 і 15: одні учасники уходили, їм на зміну приходили інші, круговерть не закінчувалася ні на хвилину. Зусилля зупинити втечу із аудиторії нічим не закінчувалися. У всіх були схожі аргументи: мене терміново викликають на роботу, мені сьогодні ще до ночі працювати, у нас термінове доручення від Кабінету Міністрів і т.ін.

Закінчивши першу програму, Пітер і Катрін вирішили краще підготуватися до другої. Вони самі відвідали міністерства, із яких запрошували слухачів, розмовляли з керівниками відділів кадрів, знайомилися з особовими справами держслужбовців III-IV категорій, намагаючись відібрати для участі в проекті людей наймолодших, які вже були у відрядженні за кордоном, знайомих із західними підходами до навчання і професійної підготовки.

На жаль, друга спроба також була невдалою. Тренери - найкращі експерти із США, Канади, Голландії та Великобританії - були розчаровані навіть більше за менеджерів: вони пояснювали, що виховання лідера потребує участі в усіх заняттях, практикумах, рольових іграх і психологічних тренінгах. Учасники гаряче підтримували, вибачалися і бігли на роботу "виконувати доручення".

До другого тренінгу була підготовлена оцінювальна анкета, яка суттєво прояснила ситуацію. Багато учасників писали, що тренінг цікавий, але до їх роботи не має ніякого відношення. Виявилось, що посади III-IV категорій не завжди пов'язані з прийняттям управлінських рішень, стратегічним плануванням і роботою з персоналом - це можуть бути звичайні адміністратори, які займаються, наприклад, збиранням документації або обробкою інформації, і навіть виконавці чужих рішень, які заслужили свою III або IV категорію довгими роками сумлінної та дисциплінованої служби і зовсім не намагаються стати керівниками та керувати людьми під час змін.

До організації тренінгу для третьої групи Пітер Раховські й Катрін Сміт готувалися ще більш ретельно. Рішення більш тісно співпрацювати з відділами кадрів, задіяними в проекті міністерств та відомств, бажаного результату не

принесло: відбір учасників для програми формування лідерів на основі вивчення особових справ та посадових інструкцій не покращив ситуацію. Посадові інструкції та система класифікації посад для відділу, управління, департаменту, установи в цілому не давали уявлення про те, чим конкретно займається державний службовець, які функції та обов'язки, кваліфікації та компетенції асоціюються з тією чи іншою посадою.

Нарешті, після тривалих інтерв'ю третя група була сформована. Спочатку здавалось, що в ній представлено лідерський потенціал країни, кращі сили державного сектору України. Однак через 2-3 дні дзвоника мобільних телефонів знову звучали в аудиторії: через кожні 30 хвилин кого-небудь викликали на роботу.

Пітер і Катрін намагалися пояснити кожному учаснику, що від цього тренінгу залежить їх майбутня кар'єра. Їм у відповідь посміхалися та пояснювали, що майбутнє невизначене, просування по службі не залежить ні від самого службовця, ні від начальника відділу кадрів, тим більше від участі у тренінгу. Гарному працівнику можуть запропонувати підвищення, а можуть і не запропонувати: все залежить від позиції керівника або керівника керівника, або навіть дзвоника з іншого відомства. Коли немає чітких правил просування по службі, а конкурс - проста формальність, гнів керівництва і невиконане доручення турбують більше, ніж майбутня кар'єра.

Після третьої невдачі Пітер і Катрін вирішили запросити на зустріч представників усіх міністерств та відомств, які беруть участь у проекті. Кожна делегація складалася з представників учасників програми підготовки лідерів, їх керівників та начальників відділів кадрів. Після кількох годин прояснилась позиція кожної із трьох груп:

- Потенційним лідерам - службовцям III-IV категорій - була цікавою участь у програмі, хоча багато хто з них не бачив перспективи в майбутньому зайняти посаду, де міг би застосувати свої знання і навички лідера або менеджера, який приймає важливі рішення. Система державної служби не має програми кар'єрного зростання, відсутня мобільність, а можливість зайняти більш високу посаду відкривається тоді, коли начальник виходить на пенсію або йде на підвищення. Щорічна атестація також не може стимулювати до участі в тренінгу: там більше уваги приділяють сумлінному виконанню обов'язків та дисципліні, а не оволодінню новими знаннями та вміннями, які необхідні державі в період реформи. Матеріальне стимулювання у вигляді виплати премії за сумлінну працю залежить від наповнення державного бюджету, а не від участі в програмах підвищення кваліфікації.

- Безпосередні керівники потенційних лідерів не чинили перепон, але й не сприяли участі своїх підлеглих у програмі виховання лідерів, тим більше не звільняли їх від завдань та навантажень, щоб полегшити їх участь у тренінгах. Вони, звичайно, розуміли, що учасники створюють конкуренцію передусім їм самим, але загальна ситуація була такою, що питання просування по службі частіше вирішувалися за рекомендаціями зверху, а не шляхом планування кар'єрного зростання та змагання між гідними кандидатами на посаду. Пітера вражало те, що керівники підрозділів були зовсім байдужими до питання розвитку персоналу, адже співробітник, який пройшов тренінг, збагачений новими знаннями, вміннями та навичками, міг би працювати ефективніше, краще та швидше виконувати доручення і сприяти досягненню цілей як свого підрозділу, так і міністерства або відомства в цілому.

- Найбільше претензій було до працівників відділів кадрів: вони вислуховували критику з розумінням, погоджувалися із багатьма речами, але мало що могли змінити. Катрін вважала, що саме їх пасивність зриває проект: за шість місяців співпраці вони не змогли виробити систему мотивації для учасників проекту, стимулювати їх до підвищення кваліфікації, не заохочували тих, хто повністю пройшов тренінги й отримав сертифікат. І це при тому, що існують атестація державних службовців і щорічна оцінка результатів їх діяльності, навіть введена кваліметрична оцінка роботи державних службовців! Пітер відзначав, що існуюча документація та діюча система класифікації посад, включаючи посадові інструкції, не дає уявлення про посаду, рівень обов'язків та повноважень, ступінь відповідальності та самостійності в процесі прийняття рішень та не відповідає параметрам, прийнятим на Заході¹⁹. Він вважав, що більша частка функцій управління персоналом зосереджена саме навколо посадових інструкцій. Він навіть розробив схему²⁰, яку завжди носив із собою. Працівники відділів кадрів просили зробити копію схеми, однак заявляли, що все зроблять відповідно до чинних нормативно-правових актів.

Невдачі на першому етапі здійснення проекту ставили під сумнів можливість його реалізації в цілому: хоча кожний із тих, з ким розмовляли Пітер і Катрін, розуміли і сприймали необхідність трансформацій та реформ державної служби, але було незрозумілим, звідки повинні виходити реформаторські імпульси та ініціативи і хто повинен очолити реформи. Якщо сьогодні ніхто не продемонстрував підтримки та наполегливості до вдосконалення персоналу,

¹⁹Див. параметри опису посад (с. 67-68).

²⁰Див. схему Пітера Раховські (рис. 2).

включаючи і сам персонал, хто ж тоді буде брати участь у реформуванні системи управління персоналом, розробці концепцій і стратегій та їх практичному здійсненні?

Джулія була у розпачі. Можливо, вперше в житті вона не знала, як далі діяти.

Рекомендації

При обговоренні ситуації розгляньте такі питання:

- Чи правильно були визначені цілі і завдання для даного проекту?
- Коли були допущені помилки: на етапі розробки чи реалізації проекту?
- Чи були помилки з боку менеджерів Пітера Раховські і Катрін Сміт?
- Яка основна перешкода в реалізації проекту? Що необхідно зробити, щоб його позбутися?

**Параметри опису посад
(для керівних працівників)**

1. Обсяг відповідальності керівника:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • чисельність підлеглих; • обсяги фінансування підрозділу й напрями використання коштів (наприклад випуск щомісячного тендерного бюлетеня, розробка комп'ютерної програми щодо розрахунку обсягу субвенції місцевим бюджетам, ремонт автомагістралей і т.ін.).
------------	---

2. Мета і місія установи / підрозділу.

3. Основні напрями діяльності установи / підрозділу:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення збирання даних про приватизовані об'єкти, їх збереження та оновлення, нагляд за виконанням приватизаційних зобов'язань; • проведення законодавчої експертизи нормативно-правових актів і державних програм з питань гендерного рівноправ'я; • управління процесом збирання інформації до щоквартального моніторингу споживчих настроїв, розробка методики розрахунку і розрахунок споживчого індексу тощо.
------------	---

4. Основні обов'язки керівника:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення збирання інформації (підготовка питань, підтримка контактів з керівниками підрозділів на місцях, візування інформації і т.ін.); • нагляд за дотриманням приватизаційних зобов'язань; • підготовка звітів; • відповіді на запитання (запити);
------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • розгляд скарг і підготовка відповідей за результатами їх розгляду; • ініціювання нових проектів (вивчення запитів, збирання необхідної інформації, підготовка проектної документації і проектної пропозиції, проведення консультацій з громадянами і т.ін.); • оперативне та стратегічне планування тощо.
--	---

5. Відповідальність:

Персональна:	перед ким несе відповідальність, скільки має підлеглих, кому звітує (парламентові, міністрові).
Фінансова:	обсяги фінансових ресурсів, статті їх використання і т.ін.

6. Участь у процесі прийняття рішень:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • аналізує ситуацію, виявляє проблеми, пропонує шляхи їх усунення; • з метою усунення проблеми проводить консультації, готує службові записки, розробляє концепції, нормативно-правові акти або інші документи та ініціює їх розгляд; • ступінь самостійності та незалежності при прийнятті рішень тощо.
------------	--

7. Складність і креативність:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • розуміння цілей і місії установи / підрозділу; • знання основних напрямів їх діяльності; • розуміння потреб і проблем, з якими стикаються установи; пошук нетрадиційних шляхів їх вирішення; • знання основних принципів організації державної служби та організаційних структур інституцій державного сектору; • ознайомлення із структурою уряду (міністерства, обласні державні адміністрації), схемою розподілу обов'язків між ними; • усвідомлення існуючих інституційних, структурних, кадрових та інших обмежень, які стримують розвиток установи, підрозділу, державного сектору в цілому; розуміння необхідності їх трансформації та реформування; бачення напряму, стратегії та етапів їх реформування та вдосконалення тощо.
------------	--

8. Представницька функція:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none"> • представляє підрозділ усередині міністерства / установи; • представляє підрозділ усередині уряду; • представляє підрозділ за межами уряду (у Парламенті, в судах, на міжнародній арені); • проводить переговори з представниками приватного сектору та ін.
------------	---

9. Компетенції (знання, вміння та навички), які необхідні, щоб обійняти посаду:

Наприклад:	<ul style="list-style-type: none">• вміння управляти людськими ресурсами;• знання комп'ютера і комп'ютерних програм Word, Excel, Power Point та ін.;• впевненість у собі, вміння досягати результати;• уміння вести переговори;• самостійність, незалежність міркування;• схильність до аналітичного мислення;• уміння налагоджувати та підтримувати контакти з людьми;• здатність справлятися зі стресами;• досвід роботи в установі, знання її структури, знайомство з колективом тощо.
------------	---

Функції управління людськими ресурсами, що спираються на систему класифікації посад та посадових інструкцій

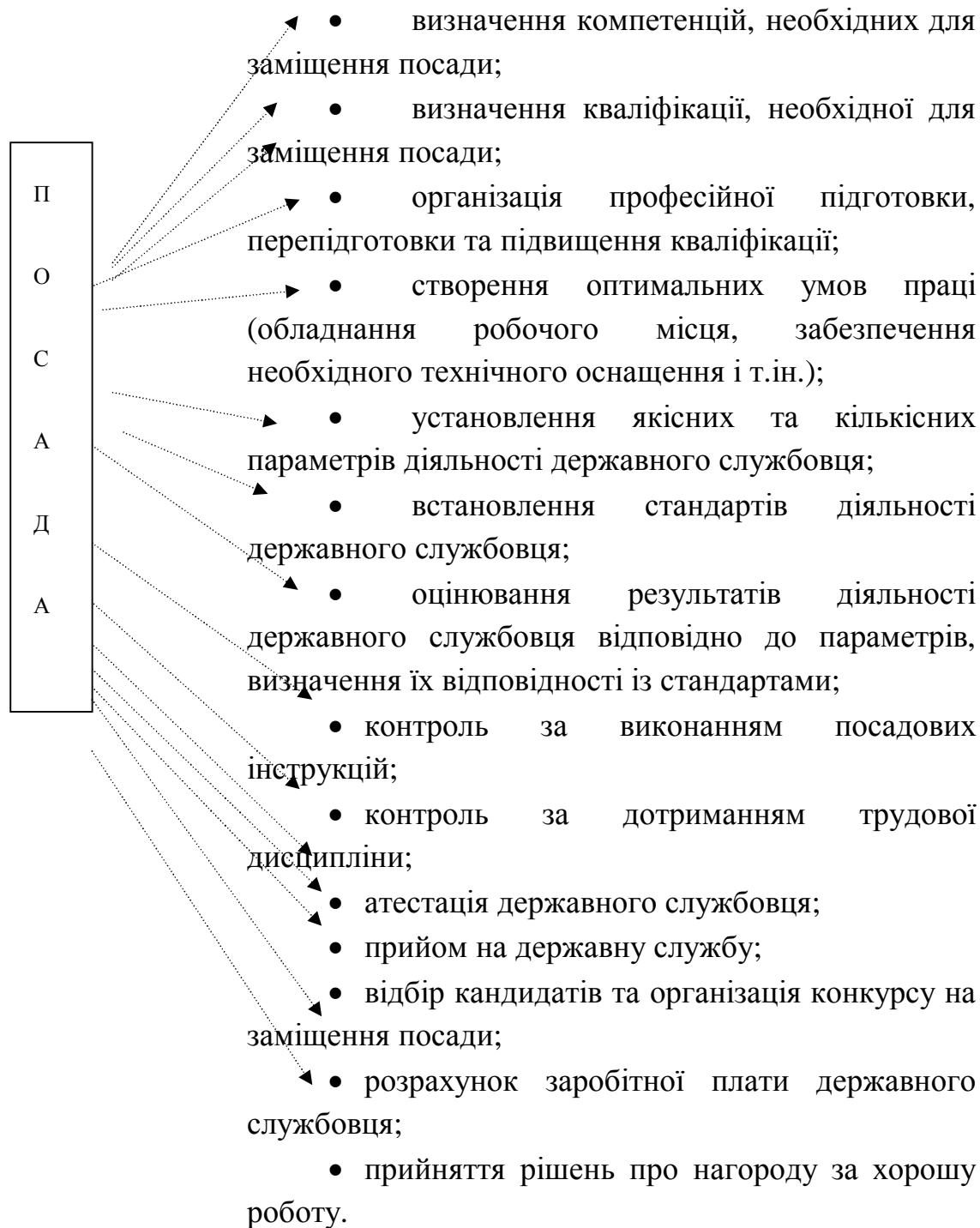

Рис. 2. Схема Пітера Раховські

Практичне заняття 5.

Удосконалення спроможності як інструмент ефективного урядування

Сьогодні питання інституційного та кадрового забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні є надзвичайно важливим з огляду на активізацію двосторонніх відносин між Україною та ЄС, яку спричинить майбутня угода про асоціацію, задекларована сторонами на останньому Саміті Україна - ЄС у вересні 2008 р. Передбачається, що “Угода про асоціацію поновить спільну інституційну базу України та ЄС, сприятиме поглибленню відносин між двома сторонами в усіх сферах [1; 2, с. 6], а відтак виникає нагальна потреба посилення процесу розбудови спроможності у сфері європейської інтеграції.

“Європейський вибір” на сьогодні є одним із пріоритетів вже не зовнішньої, а внутрішньої політики України. У структурі міністерств існують департаменти європейської інтеграції, нещодавно було створено Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, проте, незважаючи на інституційну розбудову, кадрове питання ще не вирішене. Спостерігається нестача фахівців з належним розумінням особливостей євроінтеграційних процесів, секторального співробітництва, стандартів ЄС. Слабкий рівень володіння іноземними мовами і водночас брак кваліфікованих перекладачів у цій сфері сповільнюють, а часом і ускладнюють галузеве співробітництво та переговорні процеси з представниками європейської сторони.

Такі самі проблеми виникають і в роботі спільних органів. Під час робочих зустрічей із секретарями українських частин підкомітетів, створених в рамках Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, було складено перелік ключових викликів, на які доводиться реагувати підкомітетам. Одним із найбільших викликів залишається нестача людських ресурсів, зокрема через відсутність мотивації серед молодих фахівців, брак належного рівня освіти у справах європейської інтеграції та досвіду роботи в експертних/навчальних програмах. Іншою проблемою на сьогодні є й те, що існує суттєва різниця рівня та якості кадрового забезпечення у профільних міністерствах та інших міністерствах і відомствах. У деяких із них європейська інтеграція досить часто сприймається суто формальною політикою. Іноді навіть внутрішня структура й організація департаменту сама по собі досить

суперечлива, оскільки він може відповідати за європейську інтеграцію та відносини з Росією одночасно.

Потреба у вирішенні проблеми розбудови спроможності у сфері європейської інтеграції України визріла ще на початку 2000-х рр. Було розроблено Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 рр., а в березні 2005 р. затверджено порядок проходження мовної підготовки державними службовцями, які займаються питаннями європейської та євроатлантичної інтеграції.

5 листопада 2008 р. Кабінетом Міністрів України було затверджено наступну Державну цільову програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 рр., виконання якої з-поміж інших результатів сприятиме “забезпеченню розвитку кадрового потенціалу для реалізації стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію” [3]. Позитивним зрушенням у даній цільовій програмі є запровадження нового підходу, що передбачає забезпечення належної підготовки фахівців відповідно до попередньо вивчених потреб органів державної влади та сфер їхньої діяльності [4]. Першочерговим кроком має бути розробка методики вивчення навчальних потреб - аби кожен орган влади міг визначити, які саме фахівці, на яких посадах, з яких питань і в якому обсязі потребують навчання”, - зазначив Дмитро Шульга, старший менеджер Міжнародного фонду “Відродження” [5]. Крім того, програма поширюється на державних службовців різних категорій, що допоможе забезпечити сталість євроінтеграційних процесів на різних рівнях.

Україна - не єдина держава, яка стикається з потребою розбудови спроможності, адже це було викликом і для колишніх країн-кандидатів, які перед вступом до ЄС були вимушені здійснити численні реформи, зокрема в державному секторі на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому. Перший стосувався радше проведення переговорів з європейською стороною, тоді як другий включав належне здійснення внутрішніх реформ, адаптації законодавства тощо. А це вимагало якісно нового рівня підготовки урядовців, парламентарів та інших державних службовців.

Список використаних джерел

1. Європейське тренування для державних службовців України: використання досвіду країн ЦЕС та Балтії / Міжнар. центр перспект. дослідж. – К., 2003. - 30 с.

2. Європейський Союз визнає європейські прагнення України / Інформ. вид. Представництва Європ. Коміс. в Україні та Беларусі : Євробюлетень. - К., 2008. - № 9. - 26 с.

3. Методичні рекомендації для слухачів дистанційного курсу навчальної дисципліни “Європейська інтеграція” / уклад. : С. А Калашнікова, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 24 с.

4. Про затвердження Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2008 р. № 974. - Режим доступу : www.kmu.gov.ua

5. *Shapovalova N. Ukraine's relations with the EU / N. Shapovalova, Ozymok I. ; International Centre for Policy Studies. - Kyiv, June 2008. - 188 p.*

Практичне завдання

1. Визначте законодавчі акти, що регулюють моніторинг і оцінку державних програм в Україні.

2. Проаналізуйте програму відповідно до основ управління програмним циклом, що застосовується Європейською комісією та державами-членами ЄС.

Загальна мета	сприяння досягненню ширшої мети на державному рівні
Конкретна мета	ретельно визначені корисні надбання для цільової групи
Очікувані результати	безпосередні та негайні наслідки виконаних заходів
Заходи	визначення роботи, яку мають виконати виконавці проекту, як очікувані продукти

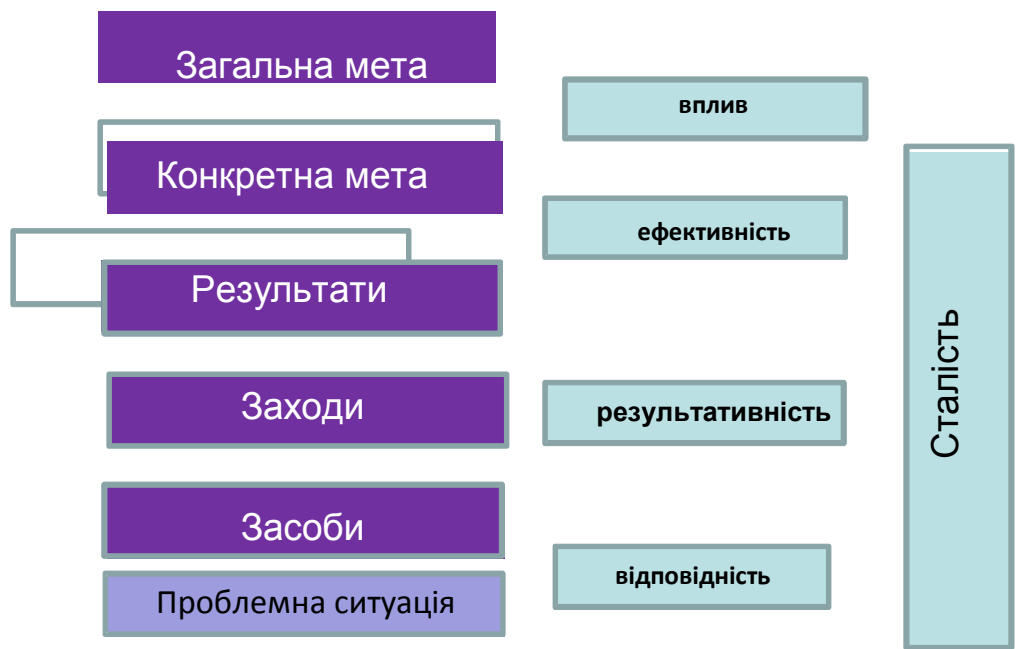
Державна цільова програма підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки

Загальна мета		
Конкретна мета		
Продукти та відповідні заходи		

3. Порівняйте продукти та кінцевий результат.

Продукт - результат виконаного заходу; успішні продукти є здебільшого наслідком зусиль виконавця.

Кінцевий результат - користь, яку отримує бенефіціар від продуктів, тому досягнення кінцевих результатів проекту переважно перебуває поза контролем його виконавця.

Ієрархія цілей логіко-структурної матриці

Критерії оцінки

4. Визначте якісні показники для оцінки ефективності програми, а також джерела перевірки достовірності таких показників.

Найменування завдання	Найменування показника		Джерела перевірки
	Кількісний	Якісний	
Створення ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції	Кількість правових актів		
	Кількість бази даних		
Удосконалення механізму забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями	Кількість планів		
	Кількість правових актів		
	Кількість пропозицій		
	Кількість цільових груп		
Досягнення належного рівня забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями	Чисельність фахівців		

ПАСПОРТ

Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки

1. Концепція Програми схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2008 р. № 798 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 41, ст. 1372).

2. Програма затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 974.

3. Державний замовник - Головдержслужба.

4. Керівник Програми - Начальник Головдержслужби.

5. Виконавці заходів Програми - центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації.

6. Строк виконання Програми: 2008-2011 роки.

7. Прогнозні обсяги та джерела фінансування

Джерела фінансування	Обсяги фінансування, млн грн	У тому числі за роками			
		2008	2009	2010	2011
Державний бюджет	57	10,4	15,2	15,6	15,8
Місцеві бюджети	22		8	7,3	7,4
Інші джерела	5	2,18	0,88	0,97	0,97
Усього	84	12,58	23,38	23,87	24,17

Приклад типової логіко-структурної матриці

Опис проекту	Показники	Джерела перевірки	Припущення та ризики
Загальна мета (внесок Програми до цілей стратегічного рівня)	<i>Як можна виміряти ЗМ, включаючи час, кількість, якість?</i>	<i>Як буде збиратися інформація, коли і ким?</i>	
Конкретна мета (прямі вигоди для цільової групи)	<i>Як вимірюватимуться завдання, включаючи час, кількість, якість?</i>	"-"	<i>Якщо завдання виконане, які припущення мають бути здійснені, щоб досягнути мети?</i>

<i>Результат 1</i>	<i>Як вимірювати- меться результат?</i>	<i>"-"</i>	<i>Якщо результати виконані, які припущення мають бути здійснені, щоб виконати завдання?</i>
<i>Результат 2</i>			

Практичне заняття 6.

Вибір оптимальної моделі координації політики європейської інтеграції в Україні

Проблемна ситуація

Вивчіть ситуацію та обговоріть її з колегами.

Дайте відповіді на такі запитання та виконайте такі завдання:

1. Чи погоджуєтесь Ви із визначеними начальником управління Z проблемами, що існують у системі координації політики європейської інтеграції в Україні, чи можете Ви доповнити визначений нею перелік проблем, які з них є основними і, на Вашу думку, потребують нагального вирішення (відповідь обґрунтуйте)?

2. Враховуючи доповіді іноземних експертів, проаналізуйте досвід управління координацією політики європейської інтеграції держав Центральної та Східної Європи, що набули членства в ЄС упродовж останніх років, та країн-кандидатів, які досягли значного поступу у формуванні і реалізації політики європейської інтеграції?

3. На підставі проведеного аналізу надайте обґрунтовані рекомендації щодо перспектив реформування системи координації політики європейської інтеграції в Україні, чи погоджуєтесь Ви із думкою вітчизняних експертів N та M щодо запропонованих ними варіантів реформування інституційної системи координації політики європейської інтеграції в органах виконавчої влади України, якщо “так” - обґрунтуйте Вашу думку, якщо “ні” - запропонуйте власні варіанти.

4. Проаналізуйте, чи враховані нормопроектувальниками під час розробки положення про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції (див. Положення про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної

інтеграції на с. 87-90) запропоновані вітчизняними експертами N та M пропозиції щодо правового статусу та функцій новоствореного Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції.

15 вересня 2008 р. в Інституті R за участю представників органів державної влади України, вітчизняних та міжнародних експертів відбувся круглий стіл на тему: **“Шляхи та перспективи удосконалення інституційної системи координації політики європейської інтеграції України”**.

Під час круглого столу начальник управління Z для інформування іноземних колег доповіла: *“Інституційна система координації політики європейської інтеграції в органах виконавчої влади України впродовж останніх років зазнала суттєвих змін. На сьогодні значна роль у процесі координації політики європейської інтеграції відводиться Прем'єр-міністрові України, який є головою Української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС та головою Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, а також Віце-прем'єр-міністрові України (згідно з розподілом повноважень до функціональних обов'язків якого віднесені питання забезпечення взаємодії органів виконавчої влади у сфері європейської інтеграції), що є головою Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Урядового комітету європейської інтеграції та міжнародного співробітництва.*

Неабияке значення у веденні двостороннього діалогу з ЄС відіграє і Українська частина органів двостороннього співробітництва між Україною та ЄС (що утворені відповідно до частини X Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами), а саме: Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС та її допоміжний орган – Українська частина Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС. Засідання Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС відбуваються щомісяця. У червні 2008 р. було створено Громадську експертну раду при Українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС з метою забезпечення відкритості в діяльності Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС та врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання рішень Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС. Крім того, у 2007 р. була утворена Делегація для ведення переговорів щодо укладення нової “посиленої” угоди між Україною та ЄС.

У структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 р. № 649 утворено Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції (далі - Координаційне бюро). Це Координаційне бюро було утворене на базі Управління з питань європейської інтеграції, яке здійснювало організаційну підтримку із забезпечення діяльності Українських частин Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом), Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України з питань, що належать до компетенції Управління.

Неабияким поступом на шляху до прискорення євроінтеграційних процесів та поглиблення співробітництва України та ЄС було ухвалення рішення щодо утворення у складі Міністерства юстиції Державного департаменту з питань адаптації законодавства, що отримав статус урядового органу державного управління. Також важливу роль у процесі реалізації політики європейської інтеграції України відіграють: Міністерство закордонних справ, Міністерство економіки, Головне управління державної служби України. Крім того, у структурі майже кожного центрального органу виконавчої влади (далі - ЦОБВ) утворено підрозділи, що відповідно до своєї компетенції займаються питаннями реалізації євроінтеграційної політики України.

Упродовж останніх років істотно зросла і роль міжвідомчих органів, що були утворені з метою колегіального розгляду питань реалізації політики європейської інтеграції у відповідних сферах. Зокрема, особливу роль і значення у цьому процесі відіграють Урядовий комітет європейської інтеграції та міжнародного співробітництва та Координаційна рада з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, Координаційна рада з інформування громадськості з питань європейської інтеграції. У 2003 р. відповідно до Указу Президента України “Про Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції” від 26 лютого 2003 р. № 169/2003 було встановлено, що координацію діяльності та заходів, спрямованих на європейську і євроатлантичну інтеграцію України, здійснює Уповноважений України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції (ст. 1), та призначено Першого віце-прем’єр-міністра України Уповноваженим України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції (ст. 2). У липні того ж року набрало чинності Положення про Уповноваженого України з

питань європейської і євроатлантичної інтеграції, затверджене Указом Президента України від 5 липня 2003 р. № 573/2003, відповідно до п. 3 якого було визначено, що Уповноваженого призначає за поданням Прем'єр-міністра України та звільняє від виконання обов'язків Президент України. Однак, хоча два вищезгаданих нормативно-правових акти є чинними, сьогодні в нинішньому уряді України на посаду Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції нікого не призначено”.

Крім того, **начальник управління Z** зазначила: “Незважаючи на якісний і кількісний склад інституцій, існує чимало проблем, які на даний час чітко окреслились і потребують нагального вирішення. Основними з них є:

- проблема чіткого розподілу повноважень у сфері європейської інтеграції;
- дублювання повноважень ЦОВВ;
- незлагоджена система вертикальної координації європейської інтеграції у системі органів виконавчої влади;
- низький рівень міжгалузевої координації та співробітництва між ЦОВВ;
- відсутність ефективного механізму моніторингу результативності діяльності органів державної влади із формування та реалізації політики європейської інтеграції”.

Іноземні експерти, що взяли участь у круглому столі, відзначили: “для обрання найбільш оптимальної моделі управління координацією політики європейської інтеграції вкрай важливим є вивчення, аналіз і врахування досвіду механізмів державного управління координацією політики європейської інтеграції в період підготовки до членства в ЄС держав Центральної та Східної Європи, що набули членства в ЄС протягом останніх років, та країн-кандидатів, які досягли значного поступу у формуванні та реалізації політики європейської інтеграції.

У даних державах існували різні інституційні системи координації політики європейської інтеграції, однак спільним при цьому було існування майже в усіх них окремого постійно діючого координаційного органу (держави-члени: Латвія, Литва, Естонія, Польща, Румунія, Болгарія), що безпосередньо підпорядковувався або діяльність якого координувалась Прем'єр-міністром, Віце-прем'єр-міністром, міністром з європейської інтеграції. У незначній кількості країн більшість повноважень щодо координації та реалізації політики європейської інтеграції була покладена на Міністерство закордонних справ (держава-член - Угорщина, країна-кандидат - Хорватія).

У Латвії центральним професійним координаційним органом було Бюро європейської інтеграції, підпорядковане Прем'єр-міністру. Бюро здійснювало координацію, планування і моніторинг політики європейської інтеграції, було відповідальним за адаптацію законодавства, інформування громадськості, спільно з Міністерством фінансів та Міністерством закордонних справ здійснювало розподіл ресурсів державного бюджету та зовнішньої технічної допомоги. До повноважень Міністерства закордонних справ належали функції зовнішніх зносин з інституціями ЄС та з переговорного процесу.

В Литві за координацію, моніторинг, планування політики європейської інтеграції, інформування громадськості відповідав Європейський комітет при уряді Литви, контроль за діяльністю якого здійснював Прем'єр-міністр країни. Крім того, Європейський комітет при уряді Литви спільно з Міністерством фінансів здійснював розподіл ресурсів державного бюджету та зовнішньої технічної допомоги, а спільно з Міністерством закордонних справ здійснював роботу із ведення зовнішніх зносин та проведення переговорів з інституціями ЄС. Питання адаптації законодавства належали до відання Департаменту європейського права при Прем'єр-міністрові країни.

В Естонії центральним професійним координаційним органом було Бюро європейської інтеграції, підпорядковане Прем'єр-міністру. Інформування громадськості з питань формування та реалізації політики європейської інтеграції здійснював Спеціальний Секретаріат з питань інформації про європейську інтеграцію, підпорядкований Бюро європейської інтеграції. Розподіл ресурсів державного бюджету та зовнішньої технічної допомоги Бюро європейської інтеграції здійснювало спільно з Міністерством фінансів. Функції із ведення зовнішніх зносин із інституціями ЄС виконували спільно Міністерство закордонних справ і Бюро європейської інтеграції, а із проведення переговорів - Міністерство закордонних справ спільно з іншими профільними міністерствами. Питання адаптації законодавства належали до повноважень Міністерства юстиції.

У Польщі координацію, моніторинг, планування політики європейської інтеграції здійснював Комітет з питань європейської інтеграції, функції секретаріату якого було покладено на постійно діючий орган - Управління Комітету з питань європейської інтеграції. Комітет з питань європейської інтеграції підпорядковувався безпосередньо Прем'єр-міністру. Комітет здійснював координацію, планування і моніторинг політики європейської інтеграції, контроль якості та координацію адаптації законодавства,

інформування громадськості, функцію розподілу зовнішньої технічної допомоги, а спільно з Міністерством фінансів - розподіл ресурсів державного бюджету. Функції із ведення зовнішніх зносин з інституціями ЄС виконували спільно Міністерство закордонних справ і Комітет, а із проведення переговорів - Комітет, Міністерство закордонних справ спільно з іншими профільними міністерствами.

В Румунії центральним професійним координаційним органом було Міністерство європейської інтеграції, що мало досить широкі повноваження, зокрема щодо координації, моніторингу, планування політики європейської інтеграції, розподілу технічної допомоги, адаптації законодавства, координації діяльності Делегації у справах переговорів про приєднання до ЄС.

У Болгарії за координацію, моніторинг, планування політики європейської інтеграції, адаптацію законодавства відповідав Комітет з євроінтеграції та відносин з міжнародними фінансовими інститутами, контроль за діяльністю якого здійснював Прем'єр-міністр країни. До повноважень Міністерства закордонних справ належали функції зовнішніх зносин з інституціями ЄС та з переговорного процесу, а також інформування громадськості з питань формування та реалізації політики європейської інтеграції. Розподіл ресурсів державного бюджету та зовнішньої технічної допомоги здійснювався Міністерством фінансів.

В Угорщині центральним професійним координаційним органом був Державний секретаріат європейської інтеграції Міністерства закордонних справ, що відповідав за координацію, планування і моніторинг політики європейської інтеграції, координацію адаптації законодавства, ведення переговорів про приєднання.

У Хорватії центральним професійним координаційним органом є Міністерство закордонних і європейських справ. Воно здійснює координацію, планування і моніторинг політики європейської інтеграції, є відповідальним за адаптацію законодавства, інформування громадськості, розподіл зовнішньої технічної допомоги, реалізує функції зовнішніх зносин з інституціями ЄС та переговорного процесу. Розподіл ресурсів державного бюджету здійснюється Міністерством фінансів”.

Вітчизняні експерти N та M визначили: “На нашу думку, сьогодні існує кілька шляхів та можливих варіантів реформування інституційної системи координації політики європейської інтеграції в органах виконавчої влади України, а саме:

1) посилення ролі структурного підрозділу Секретаріату Кабінету Міністрів України, до відання якого належать питання європейської інтеграції, та утворення консультативно-дорадчого допоміжного органу при Кабінеті Міністрів України (далі - КМУ);

2) створення окремого органу державної влади в системі центральних органів виконавчої влади (далі - ЦОВВ).

Пропонуємо детальний аналіз наведених варіантів.

1. Першочерговим і вкрай необхідним заходом на шляху до реформування та удосконалення механізмів державного управління реалізацією політики європейської інтеграції в Україні, на нашу думку, є реорганізація та посилення ролі структурного підрозділу Секретаріату КМУ, до відання якого належать питання європейської інтеграції. У цьому напрямі досягнуто значного поступу з ухваленням постанови КМУ від 16 липня 2008 р. № 649 “Про утворення Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції”. Відповідно до п. 1 постанови у структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України утворюється Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції на базі Управління з питань європейської інтеграції, яке ліквідується. На нашу думку, це рішення уряду є досить прийнятним і конструктивним, а також таким, що не потребує значних законодавчих та інституційних змін і фінансових витрат. Ухвалення даної постанови вимагає здебільшого лише розробки положення про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції.

Неабияке значення для успішного функціонування новоствореного Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції матиме перелік його повноважень, які мають бути закріплені в положенні про нього. Аналізуючи положення ч. 2 ст. 19, ч. 1, 2 ст. 22, ч. 1, 2 ст. 50 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 16 травня 2008 р. № 279-VI (279-17), п. 2 параграфу 100 гл. 1 розд. 11 Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950, пп. 3, 4 Тимчасового положення “Про Секретаріат Кабінету Міністрів України”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 761, можна дійти висновку, що цей підрозділ Секретаріату може бути наділений досить широкими повноваженнями та виконувати значну кількість важливих функцій із координації політики європейської інтеграції України. Однак, зважаючи на те, що основними ключовими функціями його мають стати координація, контроль та спрямування діяльності ЦОВВ у сфері реалізації політики європейської інтеграції, проблемним може бути питання

щодо можливості надання доручень ЦОВВ, оскільки відповідно до ст. 44 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 16 травня 2008 р. № 279-VI (279-17) правом координувати діяльність членів Кабінету Міністрів України наділено Прем’єр-міністра України.

Крім того, під час розробки положення про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції, на нашу думку, нормопроектувальники обов’язково повинні передбачити функції щодо:

1) організації підготовки та проведення засідань Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом), підкомітетів, робочих груп тощо;

2) забезпечення діяльності Українських частин Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) (виконання функцій їх секретаріатів);

3) забезпечення діяльності Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

4) розробки в межах своїх повноважень проектів нормативно-правових актів з питань європейської інтеграції, у тому числі стратегій, програм, щорічних планів заходів із реалізації політики європейської інтеграції;

5) опрацювання, експертизи та, у разі необхідності участі в доопрацюванні, в межах повноважень проектів нормативно-правових актів, у тому числі проектів програмних документів уряду;

6) участі в підготовці матеріалів до участі керівництва Кабінету Міністрів у самітах Україна - ЄС;

7) підготовки матеріалів та організаційного забезпечення засідань Урядового комітету європейської інтеграції та міжнародного співробітництва;

8) сприяння узгодженню позицій ЦОВВ та організації нарад щодо узгодження позицій ЦОВВ стосовно реалізації політики європейської інтеграції;

9) розробки методики системи оцінки діяльності та запровадження заходів із моніторингу ефективності реалізації ЦОВВ політики європейської інтеграції України;

10) підготовки звітів щодо результатів моніторингу ефективності реалізації ЦОВВ політики європейської інтеграції України і їх оприлюднення, а також підготовки висновків, рекомендацій та пропозицій з метою розв’язання визначених проблем;

11) надання консультацій органам виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань реалізації політики європейської інтеграції;

12) створення централізованої та загальнодоступної бази даних з європейської інтеграції України;

13) координації залучення зовнішньої фінансової і технічної допомоги та моніторингу її використання.

Виконання усіх перерахованих функцій вимагатиме значного кадрового потенціалу та часу. При цьому позитивом є також те, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 р. № 649 “Про утворення Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції” значно збільшиться штат (на 40 одиниць - п. 2 постанови) структурного підрозділу Секретаріату КМУ, до відання якого належатимуть питання європейської інтеграції, і згідно з п. 2 постанови налічуватиме 70 штатних одиниць.

Однак з огляду на значну кількість повноважень та функцій Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції консультативно-дорадчі функції, а також функції із розробки проектів стратегій, планів дій та інших програмних документів з європейської інтеграції можуть залишитись поза увагою і виконуватися лише формально. На нашу думку, необхідним є створення наукового консультативно-дорадчого органу при КМУ, який може бути утворений відповідно до ст. 51 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 16 травня 2008 р. № 279-VI (279-17). Такий орган виконуватиме: консультативно-дорадчі функції, зокрема для ЦОВВ, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також функцій з розробки програмних документів, а саме - готуватиме проекти стратегій, планів дій та інших програмних документів з європейської інтеграції. Кадровий потенціал такого органу не належатиме до державних службовців, а отже, це дасть можливість на постійній основі залучити до роботи науковців, молодь, підприємців, широке коло фахівців неурядових організацій, незалежних експертів, неурядових організацій.

Крім згаданого, особливу увагу хотілося б звернути і на те, що до повноважень новоствореного Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції відповідно до його назви належатимуть питання координації не лише європейської інтеграції, а і євроатлантичної. Однак поєднання в одному Координаційному бюро функцій щодо координації реалізації політики і європейської, і євроатлантичної інтеграції є недоцільним, оскільки ці

два напрями інтеграції прямо не залежать один від одного і, на нашу думку, повинні реалізовуватись окремо та розмежовуватись. При цьому варто зауважити, що до повноважень Управління з питань європейської інтеграції Секретаріату КМУ, що ліквідується, питання євроатлантичної інтеграції не належали. І це вважали позитивом багато як вітчизняних, так і зарубіжних науковців та політичних діячів. Крім цього, такої практики в більшості країн Центральної та Східної Європи і не існувало.

2. Варіант створення центрального органу виконавчої влади, на нашу думку, є найоптимальнішим, хоча за даних умов і найскладнішим у його реалізації. Адже задля його втілення в життя необхідними будуть значні законодавчі зміни та перегляд повноважень ЦОВВ щодо реалізації політики європейської інтеграції України. Вбачається, що одними із найважливіших функцій даного органу мали б бути координація, контроль та спрямування діяльності органів виконавчої влади із реалізації політики європейської інтеграції України. Однак, аналізуючи положення ст. 44 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 16 травня 2008 р. № 279-VI (279-17), можна дійти висновку, що правом координувати діяльність членів Кабінету Міністрів України наділено лише Прем’єр-міністра України. Отже, реалізація вищеперерахованих функцій можлива лише після внесення відповідних змін у чинне законодавство. Важливо відзначити, що відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 46 Закону України “Про Кабінет Міністрів України” від 21 грудня 2006 р. № 514-V (втратив чинність) у нашій державі існувала практика, коли Перший віце-прем’єр-міністр України, віце-прем’єр-міністри України згідно з розподілом повноважень мали право координувати роботу міністерств, спрямовувати, координувати та контролювати діяльність інших центральних органів виконавчої влади, що належали до сфер їх спрямування та координації, місцевих органів виконавчої влади. На нашу думку, ця практика була досить вдалою і могла би бути збережена, принаймні щодо питань європейської інтеграції. Найоптимальнішим при цьому було б, якщо б центральний орган виконавчої влади з європейської інтеграції очолював би сам віце-прем’єр-міністр, до компетенції якого належать питання європейської інтеграції.

Стосовно інших повноважень запропонованого центрального органу виконавчої влади з європейської інтеграції, на нашу думку, основна частина запропонованих функцій Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції (пп. 4, 8-13) повинна перейти до новостворюваного органу, крім (пп. 1-3, 5-7). Саме ж Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції у разі створення центрального органу виконавчої влади з європейської інтеграції

має бути реорганізоване відповідно до розподілу повноважень між ним і центральним органом виконавчої влади з європейської інтеграції.

Вбачається, що цей варіант можна реалізувати як після визнання України як країни-кандидата на членство в ЄС, так і до того - з моменту підписання нової посиленої угоди, що передбачатиме, серед іншого, створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

ПОЛОЖЕННЯ

про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції²¹

Загальні положення

1. Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів (далі - Бюро) є структурним підрозділом Секретаріату Кабінету Міністрів України (далі - Секретаріат), утвореним згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16 липня 2008 р. № 649.

2. У своїй діяльності Бюро керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Положенням про Секретаріат, а також цим Положенням.

Основні завдання

3. Основними завданнями Бюро є організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України, урядових комітетів, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України (далі - керівництво Кабінету Міністрів), Міністра Кабінету Міністрів України та його заступників (далі - керівництво Секретаріату) у межах повноважень Бюро з питань:

стратегічного планування європейської та євроатлантичної інтеграції;

співробітництва з Європейським Союзом та НАТО, їх статутними органами та іншими інституціями, а також з державами-членами ЄС та НАТО, а також їх об'єднаннями з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

²¹Положення про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції // Уряд. портал. Секретаріат Кабінету Міністрів України. Структура Секретаріату Кабінету Міністрів України. ПОЛОЖЕННЯ про Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції. - Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fart_id=168029128&cat_id=28552944

імплементатії положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами - членами, Плану дій Україна - ЄС, моніторингу домовленостей між Україною та ЄС;

імплементатії положень програмних документів у сфері євроатлантичної інтеграції та моніторингу домовленостей між Україною та НАТО, а також державами - членами НАТО з питань євроатлантичної інтеграції;

розвитку договірно-правової бази між Україною та ЄС, у тому числі щодо укладення Угоди про асоціацію, яка міститиме положення про створення поглибленої зони вільної торгівлі;

підготовки до участі України у програмах та агентствах ЄС;

адаптації законодавства України до законодавства ЄС;

співробітництва в рамках Ради Європи;

залучення та використання допомоги ЄС, НАТО, а також держав-членів ЄС та НАТО на підтримку європейської та євроатлантичної інтеграції;

інформування громадськості з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Функції Бюро

4. Бюро відповідно до покладених на нього завдань у межах своєї компетенції:

проводить моніторинг та аналіз ефективності реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України, у тому числі щодо впровадження внутрішніх реформ, спрямованих на наближення до стандартів ЄС;

готує пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України та інституційного механізму її реалізації;

забезпечує в установленому порядку горизонтальну координацію роботи органів виконавчої влади з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

забезпечує підготовку засідань Українських частин Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом);

здійснює координацію підготовки спільних засідань Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом);

організовує підготовку засідань Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

забезпечує координацію діяльності органів виконавчої влади щодо їх співпраці з Громадською експертною радою при Українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС;

бере участь в інформуванні громадськості стосовно діяльності керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

бере у встановленому порядку участь у реалізації проектів технічної допомоги за підтримки ЄС, НАТО та/або їх держав - членів;

забезпечує підготовку до розгляду на засіданні Урядового комітету європейської інтеграції та міжнародного співробітництва та засіданнях Кабінету Міністрів Країни проектів нормативно-правових актів, у тому числі тих, які, за висновком Мін'юсту, не відповідають *acquis communautaire*;

за дорученням Віце-прем'єр-міністра, Голови Урядового комітету європейської інтеграції та міжнародного співробітництва відповідно до компетенції Бюро опрацьовує інші питання, що подаються на розгляд Урядового комітету;

забезпечує виконання доручень і резолюцій керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату;

виконує інші функції відповідно до рішень Кабінету Міністрів та урядових комітетів, доручень та резолюцій керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату.

5. Опрацьовані в Бюро питання доповідаються керівництву Кабінету Міністрів та Секретаріату в установленому порядку директором Бюро, першим заступником та заступниками директора Бюро, начальником, першими заступниками та/чи заступниками начальників Управлінь та іншими відповідальними працівниками Бюро.

Права Бюро

6. З метою забезпечення виконання покладених завдань Бюро має право:

одержувати в установленому порядку від структурних підрозділів Секретаріату та органів виконавчої влади, установ і організацій відповідну інформацію та документи;

брати в установленому порядку участь у нарадах та інших заходах, що проводяться з питань, що належать до компетенції Бюро, у тому числі за участі представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, іноземних держав, міжнародних організацій, громадських, професійних, консультаційних організацій і установ.

Взаємодія Бюро з іншими підрозділами

7. Бюро в ході виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими структурними підрозділами Секретаріату, відповідними службами Апарату Верховної Ради України, Секретаріату Президента України, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також з посольствами і представництвами іноземних держав та міжнародних організацій в Україні та дипломатичними установами України за кордоном, у тому числі Представництвом України при Європейських Співтовариствах (Європейському Союзу), Делегацією Європейської комісії в Україні, Місією України при НАТО, Постійним представництвом України при Раді Європи тощо, Національним центром з питань євроатлантичної інтеграції, неурядовими організаціями, консультативними центрами, експертами, науковцями, професійними організаціями тощо.

Структура Бюро

8. Структура і штатний розпис Бюро затверджуються Міністром Кабінету Міністрів.

9. До складу Бюро входять:

Управління моніторингу відносин Україна - ЄС;

Управління стратегічного планування європейської інтеграції;

Управління євроатлантичної інтеграції.

Управління здійснюють свою діяльність відповідно до цього Положення та положень про Управління, затверджених Міністром Кабінету Міністрів України.

10. Бюро очолює директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів за поданням Міністра Кабінету Міністрів.

11. Директор Бюро:

здійснює загальне керівництво роботою Бюро і несе персональну відповідальність за виконання покладених на Бюро завдань;

розподіляє обов'язки між першим заступником та заступниками директора Бюро, начальниками Управлінь відповідно до положень про Бюро та його Управління;

подає пропозиції керівництву Секретаріату щодо просування по службі, заохочення та притягнення до відповідальності першого заступника та заступників директора Бюро, начальників Управлінь, погоджує пропозиції начальників Управлінь щодо працівників Управлінь;

доповідає керівництву Кабінету Міністрів та Секретаріату матеріали і документи з питань, що належать до компетенції Бюро;

бере в установленому порядку участь у засіданнях Кабінету Міністрів та урядових комітетів, постійних тимчасових, консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів Кабінету Міністрів, нарадах та міжнародних зустрічах

керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату під час розгляду питань, що належать до компетенції Бюро;

за дорученням керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату може брати участь у засіданнях Верховної Ради та її органів;

бере в установленому порядку участь у засіданнях колегій органів виконавчої влади, у міжнародних конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, у роботі відповідних делегацій, робочих та експертних груп;

візує проекти постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів, а також проекти актів законодавства, що вносяться Кабінетом Міністрів на розгляд Верховної Ради, Президента України з питань, що відносяться до компетенції Бюро;

погоджує проекти доручень та резолюцій керівництва Кабінету Міністрів до документів, які знаходяться на контролі Верховної Ради, Секретаріату Президента України та Кабінету Міністрів;

залучає у разі потреби працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівництвом) до участі в підготовці матеріалів з питань, що готуються до розгляду Кабінетом Міністрів;

здійснює відповідно до рішень Кабінету Міністрів, доручень та резолюцій керівництва Кабінету Міністрів та Секретаріату інші повноваження.

12. Директор Бюро має першого заступника та заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів за поданням Міністра Кабінету Міністрів.

У разі відсутності директора Бюро його обов'язки виконує перший заступник директора Бюро, або, у разі його відсутності, заступник директора Бюро чи один із начальників Управлінь за дорученням директора Бюро.

13. Управління Бюро очолюють начальники, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів за поданням Міністра Кабінету Міністрів. Інші працівники Управлінь призначаються на посаду та звільняються з посади Міністром Кабінету Міністрів у встановленому законодавством порядку.

14. Бюро та Управління, що діють у складі Бюро, мають власні індекси для забезпечення документообігу та іншої кореспонденції у Секретаріаті.

15. Бюро має власний бланк для листування, яке здійснюється від імені Бюро директором та його першим заступником.

ТЕМА IV. ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПІЛЬНОТ / ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Практичне заняття 1.

Особливості права Європейської Спільноти

Мета - поглиблення та оновлення знань слухача щодо співвідношення права ЄС та національного права, ролі рішень суду ЄСп у формуванні законодавства ЄСп.

Завдання:

- перевірити знання базових понять правової системи Європейського Союзу та основні риси європейського правопорядку;
- навчити аналізувати особливості функціонування правової системи Європейського Союзу, розрізняти види джерел права ЄС, аналізувати рішення Суду ЄС з метою тлумачення норм первинного та вторинного права ЄС;
- навчити роботі з першоджерелами права ЄСп.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

I. Ознайомлення із судовими справами

Слухачі діляться на дві групи. Одна група працює зі справою “Simmental II ECR”, друга - “Internationale Handelsgesellschaft”. Групам необхідно провести аналіз рішень Суду ЄС щодо співвідношення права ЄС та національного права держав-членів СЄ:

- Справа 106/77 “Simmental II ECR” від 9 травня 1978 р.;
- Справа 11/70 “Internationale Handelsgesellschaft” від 17 грудня 1970 р.

Аналіз необхідно провести за наступною табличкою:

§ Чи має місце правовий аспект ЄС?	Визначити, з якого права ЄС - <i>первинного чи вторинного</i> - впливають суб'єктивні права особи.
§ Чи може особа на це посилається?	Визначити, чи діє тут <i>пріоритетна сила</i> права ЄС (Суд ЄС: “van Gend & Loos”, “Costa / ENEL”), а також чи можливе <i>безпосереднє (пряме) застосування</i> окремої норми?
§ Чи має місце втручання у сферу охорони суб'єктивного права?	Зосередитись на питаннях: <ul style="list-style-type: none">• <i>європейсько-правового</i> значення поодинокого випадку;• <i>предметних</i> ознак правової норми (тлумачення, розмежування);• наявності передумов поодинокого випадку, зокрема встановлення дискримінації або обмеження (<i>юридична</i>

	<i>кваліфікація поодинокого випадку).</i>
§ Чи можливе виправдання втручання?	1. Застереження про публічний порядок “ordre-public”. 2. Вимоги щодо загального добробуту “Cassis”.
§ Чи дотримується принцип пропорційності?	1. Придатність, необхідність, співмірність втручання.

Після презентацій роботи слухачів викладач роздасть офіційні коментарі до справи. Слухачам потрібно порівняти їх з власними висновками.

II. Питання для обговорення

До справи 106.77 “Simmenthal II ECR”:

- Яка проблема лежить в основі цієї справи?
- Як може бути узагальнена теорія прямого застосування права Спільноти?
- Яка роль національних судів відповідно до теорії прямого застосування?

До справи 11/70 “Internationale Handelsgesellschaft”:

- Як може бути підсумована заявлена (emerging) доктрина прав людини в межах права Спільноти з огляду на справу, яка розглядається?
- Як і де повинна обговорюватись справа щодо верховенства права Спільноти? Яким чином можна пов’язати питання верховенства прав людини і їх захисту з принципом верховенства права Спільноти?

Під час відповіді обов’язковими є посилання на відповідні положення (розділи, абзаци, статті, пункти) нормативно-правових актів права ЄСп.

Методичні рекомендації для викладача

Мета практичного заняття - поглиблення та оновлення знань слухача щодо співвідношення права ЄС та національного права, ролі рішень Суду ЄС у формуванні законодавства ЄС.

Завдання:

- перевірити знання базових понять правової системи Європейського Союзу та основних рис європейського правопорядку;
- навчити аналізувати особливості функціонування правової системи Європейського Союзу, розрізняти види джерел права ЄС, аналізувати рішення Суду ЄС з метою тлумачення норм первинного та вторинного права ЄС;
- навчити роботі з першоджерелами права ЄС.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

Слухачів слід поділити на 2 групи. Кожній підгрупі роздати листи із завданням, текст судової справи та інші роздаткові матеріали (див. нижче).

Встановити регламент роботи в групах (30 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитання кожній групі після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Ознайомити слухачів із тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Під час відповіді обов'язковими є посилання на відповідні положення (розділи, абзаци, статті, пункти) нормативно-правових актів права ЄСп.

Викладачу варто ознайомитись із коментарями до судових справ. Після презентації робіт слухачами їм необхідно роздати коментарі до справ з метою порівняння офіційних коментарів із висновками слухачів.

Роздаткові матеріали:

- тексти судових справ;
- офіційні коментарі до справи;
- тексти конституційних актів ЄС;
- табличка для здійснення аналізу справи;
- питання для обговорення;
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат).

Тексти судових справ

Справа 106/77 Сімменталь II

Справа від 9 берзня 1978 р., ECR 629

Італійська компанія “Сімменталь” імпортувала яловичину з Франції у 1973 р. М'ясо було піддане ветеринарній перевірці відповідними інспекційними установами Італії на підставі закону 1970 р. За результатами перевірки “Сімменталь” змушена була сплатити 581 480 лір. Компанія вважала, що перевірка суперечила вільному руху товарів і звернулася до місцевого адміністративного суду з позовом про повернення сплаченого нею податку. Місцевий суд намагався з'ясувати, чи була перевірка законною, і звернувся до Європейського Суду Справедливості з проханням дати роз'яснення з цього приводу. Грунтуючись на судовому рішенні від 15 грудня 1976 р. - Сімменталь I - Суд Справедливості відповів, що систематичні ветеринарні перевірки були відповідно розглянуті як перешкоди вільному руху товарів і грошові витрати, які

виникають відповідно до таких перевірок, були визнані рівноцінними митним зборам. З огляду на таке рішення італійський суд приписав повернути стягнені з компанії “Сімменталь” кошти з відшкодуванням збитків та втрачених прибутків.

Італійська митниця подала апеляцію до італійського суду. Вона стверджувала, що лише італійський конституційний суд має повноваження визнавати відповідний митний закон 1970 р. не чинним. Тоді італійський суд передав справу на друге провадження до Люксембургу, яке привело до нинішньої справи.

Справа 11/70 “Internationale Handelsgesellschaft”

Справа від 17 грудня 1970 р.

У межах спільної сільськогосподарської політики Спільнота прагнула отримати адекватний контроль над імпортом і експортом певних сільськогосподарських товарів споживання. Тому в 1967 р. Спільнота прийняла постанову, яка встановлювала, крім усього іншого, що фізичні і юридичні особи повинні отримувати попередню експортну ліцензію на експорт певних злаків. Щоб бути впевненим, що лише серйозно зацікавлені компанії (сторони) звертаються за ліцензією, кожен заявник повинен внести на депозит певну суму коштів. Ці кошти втрачаються компанією, якщо експорт не буде здійснено впродовж часу, визначеного в ліцензії. Винятки можуть бути тільки, якщо експорт не був здійснений у зв'язку із форс-мажорними обставинами.

Заявником стало імпортно-експортне підприємство, зареєстроване у ФРН. У серпні 1967 р. це підприємство отримало ліцензію на експорт 20000 тонн маїсових продуктів. Ліцензія діяла (встановила час здійснення експорту) до кінця поточного року. Відповідно до обставин, які не залежать від заявника, проте відсутні в переліку форс-мажорних обставин, експорт було здійснено лише частково впродовж часу, визначеного в ліцензії. Це призвело до того, що національні органи управління Німеччини визначили, що 17 026,47 німецьких марок, внесених на депозит, мають бути стягнені.

Міжнародна торговельна спілка звернулася до місцевого (німецького) адміністративного суду з проханням скасувати це рішення (з позовом про скасування рішення). Суд мав сумніви щодо переконливості правил Спільноти, оскільки вони видавалися суперечливими з принципами свободи діяльності і розпорядження, економічної свободи і пропорційності втручання, як записано в Німецькому базовому законі. Тому німецький адміністративний суд звернувся

до Європейського Суду Справедливості із запитом щодо законності системи депозитів.

Рекомендована література

1. *Грицяк І. А.* Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.
2. Конституційні акти Європейського Союзу. - Ч. 1. / упоряд. Г. Друзенко ; за ред. Т. Качки. - К. : Вид-во “Юстиніан”, 2005. - 511 с.
3. *Дайнен Д.* Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. / Д. Дайнен. - К. : К.І.С., 2006. - 696 с.
4. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.
5. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права : навч. посіб. Видавець - Товариство Карла Дуйсберга. Упорядник - Ін-т європолітики, Берлін. Наук. ред. В. П'ятницький. - К. : Вид-во “Заповіт”.
6. Рішення Верховного європейського суду від 5 лют. 1963 р. // Зб. рішень 1963, стор. 1 “VanGend&Loos”.
7. Рішення Верховного європейського суду від 15 лип. 1964 р. // Зб. рішень 1964, стор. 1251 “Costa/ENEL”. - Режим доступу : www.curia.europa.eu; або www.eur-lex.europa.eu; або <http://curia.eu.int/>
8. Grabitz/Hilf, Das Recht der europäischen Union, Kommentar, 2006.
9. Rodriguez Iglesias, Gil Carlos, Gedanken zum Entstehen einer Europäischen Rechtsordnung, NJW, 1999. - С. 1-9.

Практичне заняття 2.

Застосування права Європейської Спільноти національними судами

На основі лекцій, навчального посібника “Право ЄС: основні категорії та поняття”, електронних матеріалів (<http://ouclf.iuscomp.org/articles/index.shtml>) виконайте запропоновані завдання.

Завдання 1

Працюючи в малій групі (3-5 осіб), заповніть табл. 9.

Таблиця 9

Правові принципи Європейського Співтовариства та їх вплив на розподіл компетенції	
Перелік правових принципів Європейського Співтовариства з розкриттям їх правової сутності при прийнятті рішень в ЄСп	Обґрунтоване пояснення їх впливу на розподіл компетенції в ЄСп

Перед заповненням таблиці:

а) обговоріть, якими основними принципами керується у своїй діяльності Європейське Співтовариство;

б) дайте визначення цим принципам;

в) з'ясуйте і поясніть відмінності між названими правовими принципами;

г) обговоріть у групі та будьте готові дати відповідь на питання:

- Чи це вичерпний перелік принципів або їх може бути більше?

- Яким чином зміст та сутність визначення обмежують сферу застосування кожного з принципів?

- Які з принципів використовуються в українській правовій системі?

Завдання 2

Враховуючи на результати обговорення, заповніть табл. 10.

Таблиця 10

<i>Зasadничі принципи права Європейського Співтовариства</i>
<p>Витяг з Договору про заснування Європейського Співтовариства (консолідована версія, 2001 р.)</p> <p>Стаття 5</p> <p>Співтовариство діє в межах повноважень цього Договору та керується визначеними в ньому цілями.</p> <p>Принцип _____ (<i>визначити принцип</i>).</p> <p>У сферах, які не є винятковою компетенцією Співтовариства, воно має право діяти на основі принципу _____ (<i>визначити принцип</i>) лише настільки, наскільки поставлене завдання не може бути повною мірою розв'язане окремими державами-членами і тому, зважаючи на його масштаби і результати, буде краще виконане Співтовариством.</p> <p>Будь-які дії Співтовариства не повинні виходити за межі необхідного для досягнення цілей цього Договору.</p> <p>Принцип _____ (<i>визначити принцип</i>).</p>

Завдання 3

Оберіть відповідального доповідача від групи, який прозвітує за результатами виконаних завдань.

Практичне заняття 3.

Перегляд відповідності національного законодавчого акта *acquis communautaire*

На основі лекцій, судових рішень Суду Європейського Співтовариства (справа Бекер, справа Декер, справа C-46/93 *Brasserie de Pêcheur* та справа C-48/93 *Factortame*), навчального посібника, “Консолідованого тексту Договору про заснування Європейського Співтовариства”, електронних матеріалів (http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsj/charter/art41/default_en.htm; <http://ouclf.iuscomp.org/articles/index.shtml>) виконайте запропоновані завдання.

Вправа 1

Завдання 1

Працюючи в малій групі (3-5 осіб), обговоріть та проаналізуйте запропоновану ситуацію та будьте готові дати відповідь на питання.

В Європейському Співтоваристві функціонує система виробничих ліцензій, які надають держави-члени своїм виробникам м'яких іграшок з метою запобігання надмірному виробництву. Сьогодні в Раді ЄС обговорюється регламент, який стане чинним одразу після його прийняття, що дасть змогу державам-членам ввести заборону на видачу виробничих ліцензій стосовно іграшкових пінгвінів.

Два виробники м'яких іграшок з ЄС мають намір опротестувати цей регламент.

Питання:

Чи мають вони право опротестувати цей регламент?

Якщо держави-члени мають намір захищати своїх виробників, на якому етапі вони можуть втрутитись?

Хто може виступити позивачем, оскаржуючи це рішення в Суді ЄС?

Чи можна порушити провадження на даному етапі?

Чи застосовуються в даному випадку концепції прямого та індивідуального підходу?

Завдання 2

Оберіть відповідального доповідача від групи, який прозвітує за результатами виконаних завдань.

Вправа 2

Завдання 1

Працюючи в малій групі (3-5 осіб), обговоріть та проаналізуйте об'єднані судові справи C-46/93 Brasserie de Pecheur та C-48/93 Factortame від 5 березня 1996 р. і будьте готові дати відповідь на питання.

1. Броварня в Ельзасі (Франція), котра з 1981 по 1987 р. не могла експортувати своє пиво до Німеччини у зв'язку із “принципом чистоти пива”, включеним до § 9 і 10 Закону про податок на пиво, звернулася з вимогою до держави Німеччина про відшкодування збитків. Цей випадок був переданий Федеральним судом Німеччини на розгляд Суду ЄС з метою ухвалення досудового рішення відповідно до ст. 234 Договору про ЄСп з посиланням на те, що виконання закону про податок на пиво було спрямоване на виконання функцій держави стосовно згоди громадян, а німецький закон про службову відповідальність передбачає наявність порушення службового обов'язку, спрямованого проти інтересів третіх осіб. У 1987 р. Суд ЄС визнав “принцип чистоти пива” таким, що суперечить вільному руху товарів.

2. 95 іспанських рибалок ходили на кораблях під британським прапором, щоб отримати можливість скористатися квотами на вилов риби, виділеними для Великобританії. У 1988 р. було внесені зміни до національного законодавства Великобританії, згідно з якими відтепер “британськими” мали бути власник, місцезнаходження і командування судна. В ході провадження щодо порушення положень Договору було встановлено порушення ст. 43 Договору. Іспанські рибалки звернулися з вимогою про відшкодування збитків до Великої Британії за той час, протягом якого їм було відмовлено у праві придбання суден, а тим самим і в занятті своїм ремеслом.

Питання

1. Що, на Вашу думку, було основним порушенням по об'єднаних судових справах C-46/93 Brasserie de Pecheur та C-48/93 Factortame?

2. Які статті Договору про заснування ЄС було порушено по об'єднаних судових справах C-46/93 Brasserie de Pecheur та C-48/93 Factortame?

3. Чи справедливими були вимоги Brasserie de Pecheur та Factortame до держави?

Вправа 3

Завдання 1

Працюючи в малій групі (3-5 осіб), обговоріть, проаналізуйте судову справу та будьте готові дати відповідь на питання.

Справа Бекер

Шоста Директива Ради ЄС 77/388/EWG від 17 травня 1977 р. щодо гармонізації положень права країн-членів про податок з обороту - спільну систему податків на додану вартість: положення про єдину основу оподаткування (ABl. 1977 L 145/1) містить у ст. 13 ч. В d). № 1 положення про звільнення від податку на оборот для кредитного посередництва. Імплементация Директиви, передбачена до 1 січня 1979 р., у Німеччині відбулася лише із чинністю з 1 січня 1980 р.

Кредитний посередник із Мюнстера Урсула Бекер, посилаючись на Директиву, претендувала на звільнення від податку на оборот 1979 р. Фінансове управління, проте, притягнуло її до сплати податку; проти платіжного попередження пані Бекер подала позов у фінансовий суд. Він підключив до розгляду Суд ЄС.

1. Яке право застосовувати?
2. Чи може пані Бекер посилатися на Директиву від 1977 р.?
3. Чи має місце втручання в право на звільнення від сплати податку?

Вправа 4

Завдання 1

Працюючи в малій групі (3-5 осіб), обговоріть, проаналізуйте судову справу та будьте готові дати відповідь на питання.

Практичне заняття 4.

Антиконкурентна поведінка на внутрішньому ринку ЄС

На основі лекцій, навчального посібника “Конкурентне право ЄС”, A Business Guide to European Community Legislation, The Foundations of European Community Law, електронних матеріалів (<http://www.europa.dovidka.com.ua/k.html>; <http://readbookz.com/books/36.html>; <http://mis.ueplac.kiev.ua/ua/plan/competition>; <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=14&d=485>; <http://mis.ueplac.kiev.ua/ua/plan/competition>) проаналізуйте запропоновані ситуації, які описують поведінку суб’єктів ринку, та зробіть відповідні висновки.

Завдання

1. Ознайомтесь із темою “Правила конкуренції в ЄС”.
2. Оберіть для обговорення ситуацію, що виникла на внутрішньому ринку Співтовариства.
3. За кожною із ситуацій підготуйте висновки за запропонованою структурою:
 - Чи може поведінка, описана у ситуації, кваліфікуватись як порушення правил конкуренції ЄС?
 - Якщо так, то:
 - Під яку категорію (форму) антиконкурентних дій підпадає (може підпадати) така поведінка?

- На основі яких статей Договору про ЄСп та актів вторинного законодавства буде прийматись рішення Комісією чи національним антимонопольним органом у цій справі?

- До повноважень якого департаменту Генерального директорату з питань конкуренції входить розслідування цієї справи?

- Дайте оцінку такої поведінки компанії (держави) на внутрішньому ринку Співтовариства. До яких наслідків могла б призвести така поведінка?

4. Підготуйте виступ від групи, представте його на загальне обговорення, візьміть участь у дискусії.

Ситуація 1

Французький виробник автомобільних шин “BFGoodrich” виготовляє понад 50% шин для великогабаритних автомобілів і є, відповідно, найбільшою компанією у Франції з їх виробництва. Компанія постійно практикує акційну політику, за якою пропонує своїм дилерам ряд знижок і бонусів за співпрацю з нею. Дрібніші ж конкуренти не можуть дозволити собі таких знижок. Дилери дуже часто віддають перевагу “BFGoodrich” перед дрібнішими компаніями, зважаючи на кращі умови, запропоновані нею.

Ситуація 2

Компанія “Фольксваген” забороняє своїм італійським дилерам приймати замовлення на купівлю її автомобілів від німецьких та австрійських споживачів.

Ситуація 3

Уряди Німеччини та Австрії надали своїм федеральним банкам (Landesbanken) державні гарантії, які захищають їх від банкрутства. Ці гарантії дають змогу державним банкам цих країн надавати позички на більш вигідних умовах, ніж їх комерційні конкуренти.

Ситуація 4

Уряд Італії надав компанії “Фіат” державну допомогу в розмірі 38 млн євро для підвищення кваліфікації робітників, робота яких потребувала проходження підвищення кваліфікації відповідно до нововведень на виробництві та змін у структурі попиту на автомобільному ринку ЄС та світу.

Ситуація 5

За підозрою у поведінці, що порушувала правила конкуренції, Комісія видала розпорядження в 1987 р. на обшук приміщень фірми “Хьохст”. “Хьохст” не підкорилася розпорядженню. З часом обшук було проведено за національним судовим ордером на обшук. Фірма “Хьохст” звернулася з оскарженням до Суду

ЄС і апелювала щодо порушення її засадничого права на недоторканність житла, яке за німецьким правом (ст. 13 Конституції) також поширюється на приміщення підприємства.

Практичне заняття 5.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу

Мета - поглиблення та оновлення знань слухачів у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Завдання:

- § проаналізувати перспективи інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС;
- § розробляти пропозиції щодо адаптації права України до права ЄС;
- § аналізувати законодавство України на відповідність із законодавством ЄС;
- § готувати пропозиції щодо виконання Плану дій Україна - ЄС та нової угоди між Україною та ЄС;

§ отримати навички застосування стандартів правотворчості під час розробки проектів нормативно-правових актів для адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

Рольова гра

Відповідно до програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу українська сторона розробляє законопроект у сфері захисту гідності людини. Участь у розробці альтернативних законопроектів беруть такі групи:

- Міністерство юстиції України;
- громадська правозахисна організація “Право”;
- Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції.

У межах технічної допомоги з боку ЄС експертизу законопроектів здійснює експертна група з ЄС.

Кроки:

1. А) Мін’юст України і ГПО “Право” розробляють паралельно альтернативні проекти у сфері захисту гідності людини. (На даному етапі мова йде про загальні зміст і форму правового акта.)

Б) Експерти ЄС складають контрольний список вимог, відповідно до якого буде проводитись експертиза законопроектів.

В) Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції опрацьовує вимоги ЄС до законопроектів і вирішує, які з них він буде застосовувати.

2. А) Групи презентують свої проекти на фліп-чатах.

Б) Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції заслуховує захист обох проектів і приймає рішення, який законопроект буде базовим для подальшої роботи. Обґрунтовує свою думку.

3. Експерти ЄС, заслухавши всі сторони, роблять висновок, чи відповідають законопроекти європейським принципам законотворчості.

Підготовлений документ оцінюється відповідно до дотримання європейських та українських стандартів правотворчості.

Методичні рекомендації для викладача

Мета практичного заняття - поглиблення та оновлення знань слухачів у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Завдання практичного заняття:

§ проаналізувати перспективи інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС;

§ розробляти пропозиції щодо адаптації права України до права ЄС;

§ аналізувати законодавство України на відповідність із правом ЄС;

§ готувати пропозиції щодо виконання Плану дій Україна - ЄС та нової посиленої угоди між Україною та ЄС;

§ набути навичок застосування стандартів правотворчості під час розробки проектів нормативно-правових актів для адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

Методичні рекомендації:

Поділити слухачів на 4 групи: Міністерство юстиції України, громадська правозахисна організація “Право”, Комітет ВРУ з питань європейської інтеграції, експертна група з ЄС.

Слухачам роздати листи із завданням, Стандарти правотворчості (*див. с. 98-99*), таблички з назвами кожної групи та інші роздаткові матеріали. Встановити регламент роботи слухачів самостійно (20 хв), у групах (15 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитання кожній групі після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Підготовлений документ оцінюється відповідно до дотримання європейських та українських стандартів правотворчості. Ознайомити, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники

обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання кожній групі;
- Стандарти правотворчості;
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат);
- таблички (листки) з назвами кожної групи - розставити для наочності.

Стандарти правотворчості

Європейські²²

1. Принципи правотворчого процесу:

- ефективності та прозорості;
- підзвітності (прийняття актів інституціями ЄС у межах визначених повноважень);
- пропорційності обраних засобів поставленій меті, активної участі громадськості та зацікавлених сторін в обговоренні та розробці законодавства, обґрунтованості прийняття акта ЄС;
- адекватної оцінки регуляторного впливу акта ЄС;
- субсидіарності.

2. Принципи побудови актів ЄС:

- чіткості, простоти, точності текстів, використання зрозумілої, простої, недвозначної, узгодженої термінології;
- взаємної узгодженості різних положень акта;
- чіткого визначення прав і обов'язків, що випливають з акта;
- застосування стандартної структури актів (частини, глави, статті, пункти); пояснення в преамбулі простими термінами мети акта.

3. Системні стандарти якості правового регулювання передбачають:

- взаємну узгодженість, відповідність та рівновагу між конкуруючими видами політики;
- стабільність і прогнозування нормативних вимог; легкість управління та контролю, чутливість до загального політичного курсу;

²²За матеріалами І.В.Кравчук.

- прозорість та відкритість як для політиків, так і для громадськості;
- узгоджене, неупереджене, із дотриманням належної процедури впровадження в дію;

- можливість пристосування до нових обставин.

4. Вимоги до правових актів включають:

- вимоги для використання: чіткість, простота та доступність для громадян і бізнесу;

- вимоги проектування - гнучкість та узгодженість із іншими нормами та міжнародними стандартами;

- правові вимоги - структурованість, логіка, чіткий виклад юридичного тексту та термінології, наявність законно встановлених повноважень для дії;

- стандарти ефективності - відповідність чітко визначеним проблемам та реальним умовам;

- економічні та аналітичні стандарти - ефективність використання коштів та співвідношення між затраченими ресурсами та отриманим результатом; оцінка впливу на бізнес, конкуренцію та торгівлю;

- стандарти імплементації - передбачуваність, реальна можливість виконання, можливість примусового виконання у судовому порядку, сприйняття громадськістю та наявність необхідних ресурсів.

Українські

Постанова Верховної Ради України “Про Регламент” від 16 березня 2006 р. № 3547-IV.

Концепція державної цільової програми розробляється відповідно до Закону України “Про державні цільові програми” та в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів, з дотриманням таких вимог (п. 1, § 75 Регламенту КМУ):

1) на розгляд Кабінету Міністрів разом із доповідною запискою подається для схвалення проект концепції, який базується на оптимальному варіанті розв’язання проблеми. Проект містить такі розділи, що визначають основні параметри програми:

- проблема, на розв’язання якої спрямована програма;
- мета програми та строки її виконання;
- шляхи і засоби розв’язання проблеми;
- очікувані результати виконання програми;
- обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів та джерела фінансування;

2) інші відомості, які відповідно до ст. 6 Закону України “Про державні цільові програми” обґрунтовують необхідність розроблення такої програми, наводяться у доповідній записці до проекту концепції.

Концепція закону розробляється з урахуванням вимог, установлених до концепції державної цільової програми (п. 2, § 75 Регламенту КМУ). Проект закону, яким встановлюються нові або змінюються чинні норми, що регулюють суспільні відносини, готується на основі концепції, яка розробляється в порядку, встановленому гл. 8 розд. 6 цього Регламенту (§ 88 Регламенту КМУ).

Кожен законопроект повинен містити положення щодо порядку набрання ним чинності.

Рекомендована література

1. *Грицяк І. А.* Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.

2. *Кравчук І. В.* Гармонізація національних правових систем з правом ЄС : підручник / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. - К. : Видавн. дім “Слово”, 2004. - 320 с.

3. Конституційні акти Європейського Союзу. - Ч. 1. / упоряд. Г. Друзенко ; за ред. Т. Качки. - К. : Вид-во “Юстиніан”, 2005. - 511 с.

4. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.

5. *Буряк П. Ю.* Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало. - 2-ге вид., допов. - К. : Хай-Тек Прес, 2008. - 352 с.

6. Біла книга Європейської комісії щодо завершення створення внутрішнього ринку від 1985 року.

7. Оцінка досвіду роботи внутрішнього ринку Європейського союзу: EU-Nachrichten online. - Режим доступу : www.eu-kommission.de

Практичне заняття 6.

Захист основних прав людини в ЄС і в Україні

Мета - поглиблення та оновлення знань слухачів у сфері захисту основних прав людини.

Завдання:

- розкрити поняття основних прав людини в ЄС, видів, механізмів їх захисту;
- навчити працювати з правовими актами ЄС у сфері захисту прав людини;
- здійснити порівняльний аналіз прав і свобод, вписаних в Конституції України і Європейському каталозі прав людини;
- запропонувати шляхи вдосконалення механізмів захисту прав людини в ЄС і в Україні;
- проаналізувати законодавство України на відповідність із законодавством ЄС.

Для практичного заняття відводиться 2 год.

I. Завдання для слухачів

Слухачі працюють групами по 4-5 осіб. Кожна група обирає певну сферу прав і свобод людини. Провести порівняльний аналіз прав і свобод, вписаних в Конституції України і Європейському каталозі прав людини. За результатами аналізу заповнити форму звітності слухачів (*табл. 11*).

Таблиця 11

Форма звітності слухачів

Конституція України	Європейський каталог прав людини

II. Питання для обговорення

- Де права ширші?
- Які права різняться?
- Які встановлено обмеження прав?

- Які механізми захисту прав і свобод людини в ЄС і в Україні Вам відомі?

- Які можна запропонувати шляхи вдосконалення цих механізмів?

Методичні рекомендації для викладача

Запропонувати слухачам створити групи по 4-5 осіб і обрати кожній групі певну сферу прав і свобод людини. Пояснити, що форма звітності надається для зразка, а результати роботи мають фіксуватись на презентаційні матеріали (блокнотні листи).

Слухачам роздати роздатковий матеріал. Встановити регламент роботи слухачів: самостійно (20 хв), у групах (15 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитання кожній групі після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: усі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Всі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Підбити підсумки.

Роздаткові матеріали:

- завдання кожній групі;
- форма звітності кожній групі (табл. 11);
- Конституція України (с. 102-111);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат).

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141)

Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей,

виражаючи суверенну волю народу,

спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення,

дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя,

підключуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України,

прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу,

усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями,

керуючись Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схваленим 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням,

приймає цю Конституцію - Основний Закон України.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Стаття 15. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена.

Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

Стаття 19. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та

має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Стаття 25. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство.

Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

Стаття 26. Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти злочиніві чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла.

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочиніві чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою, захищеною законом, таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.

Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів.

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що

зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом.

Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення.

Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом.

Стаття 44. Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей.

Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку.

Заборона страйку можлива лише на підставі закону.

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.

Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 47. Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Стаття 48. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена.

Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Стаття 51. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом.

Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Культурна спадщина охороняється законом.

Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки

громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Стаття 58. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції.

Стаття 65. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Таблиця 12

<i>Європейський каталог прав людини (загально визнані засадничі права)</i>	<i>Рішення суду ЄСп</i>
Гідність людини, недоторканість особи	Рішення 377/98 “Нідерланди/Рада і ЄП” (“Niederlande/Rat und EP”)
Свобода діяльності (бажаний масштаб: співвідносність, захист довір'я)	Зібр. 1985 с. 531 “Альтол” (“Altol”)
Принцип рівності	Зібр. 2000, I-69 “Крайль (збройні сили)” (“Kreil(Streitkrafte)”)
Захист власності	Зібр. 1979 с. 3727 “Гауер” (Hauer) (“Keller”)
Свобода практикування професії, вільний доступ до зайнятості	Зібр. 1987 с. 4097 “Гейленс” (“Heylens”)
Свобода зібрання	Зібр. 1974 с. 917 “Профспілка” (“Gewerkschaftsbund”)
Свобода слова і публікації	Зібр. 1984 с. 19 “VBVB, VBVB”, зібр. 2001, I-1611 “Конноллі” (“Connolly”) і I-10269 “Цвік” (“Cwik”)
Недоторканність житла	Зібр. 1989 с. 2859 “Хохст” (“Hoechst”)
Збереження приватної сфери, таємниці листування	Зібр. 1980 с. 2033 “National Panasonic”

Охорона сімейного життя	Зібр. 1989 с. 1263 “Мігруючий працівник”
Свобода віросповідання	Зібр. 1976 с. 1589 “Вівен През” (“Vivien Prais”)
Медична таємниця	Зібр. 1992, I2575 “Німецький закон про медичні препарати”
Право на дієвий правовий захист	Зібр. 1986 с. 1651 “Джонстон” (“Johnston”)

Рекомендована література

1. Грицяк І. А. Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.

2. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС : підручник / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. - К. : Видавн. дім “Слово”, 2004. - 320 с.

3. Конституційні акти Європейського Союзу. - Ч. 1. / упоряд. Г. Друзенко ; за ред. Т. Качки. - К. : Вид-во “Юстиніан”, 2005. - 511 с.

4. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. / Д. Дайнен. - К. : К.І.С., 2006. - 696 с.

5. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.

6. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1969 року стор. 419 “Stauder”.

7. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1970 року стор. 1125 “Міжнародна торгівельна компанія”.

8. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1974 року стор. 491 “Nold” (щодо Договору про створення Європейського об’єднання вугілля та сталі).

9. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1991 року, I-2951 “ERT”.

10. Збірка рішень Європейського Верховного суду 2002 року, I-6279 “Carpenter”.

11. Збірка рішень Європейського Верховного суду 2000 року, I-1935 “Krombach”.

12. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1996 року, I-1763 експертний висновок 2/94 щодо Європейської конвенції прав людини (неприєднання Європейського співтовариства).

13. Європейський Конвент, документ для обговорення від 18.06.2002 року CONV 116/02. - Режим доступу : www.europa.eu.int

14. Хартія основоположних прав від 7.12.2000 року (AB1-EG 2000 C 364).

15. *Ricardo Alonso Garcia*. The general provisions of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. - New York, 2002.

Практичне заняття 7.

Особливості захисту основних прав людини в ЄС і в Україні

Мета - поглиблення та оновлення знань у сфері захисту основних прав людини.

Завдання:

- розкрити поняття основних прав людини в ЄС, види, механізми їх захисту;

- оволодіти навичками працювати з правовими актами ЄС у сфері захисту прав людини, порівняти права і свободи, вписані в Конституції України та Європейському каталозі прав людини;

- розробити пропозиції щодо формування безпекової політики з урахуванням прав людини і стандартів ЄС.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

Індивідуальне завдання: *Захист прав трудових мігрантів.*

I. Питання для обговорення

- Наскільки питання трудової міграції є актуальним для України, ЄС?
- Чи належним чином забезпечені права трудових мігрантів в Україні з огляду на захист основних прав людини?
- Як співвідноситься забезпечення основних прав і свобод трудових мігрантів із питаннями внутрішньої безпеки країни та політичної доцільності?

II. Рольова гра

Слухачі працюють у п'яти групах:

- представники влади України;
- громадяни України;
- трудові мігранти;
- представники громадської організації “Центр досліджень проблем міграції”;
- експерти з ЄС.

Кожна група повинна запропонувати шляхи регулювання трудових міграцій в Україні з огляду на наступні сфери: зовнішня та внутрішня безпекова політики, основні права і свободи людини, політична доцільність.

Форма звітності слухачів

Зовнішня і внутрішня безпекова політики країни	Основні права і свободи людини	Політична доцільність
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Питання для загальної дискусії:

- Чи збігаються погляди представників влади, громадян України, трудових мігрантів, експертів “Центру досліджень проблем міграції”?
- В яких сферах підходи різних груп інтересів збігаються найбільше?
- Чи можливо знайти спільний знаменник у цьому питанні? Чи можливо на сьогодні збільшити обсяг захищених прав трудових мігрантів?

Методичні рекомендації для викладача

Метою практичного заняття є поглиблення та оновлення знань у сфері захисту основних прав людини.

Завдання:

- розкрити поняття основних прав людини в ЄС, види, механізми їх захисту;
- оволодіти навичками роботи з правовими актами ЄС у сфері захисту прав людини, порівняти права і свободи, вписані в Конституції України і Європейському каталозі прав людини;
- розробити пропозиції щодо формування безпекової політики з урахуванням прав людини і стандартів ЄС.

Для практичного заняття відводиться 4 год.

На початку пари поставити слухачам питання для обговорення з метою з’ясування актуальності виконуваних надалі завдань. Виділити для цього 10-15 хв. Після обговорення приступити до рольової гри. Слухачів поділити на групи по 3-5 осіб. Кожній підгрупі надати роздаткові матеріали.

Встановити регламент роботи в групах (30 хв), презентації роботи кожною групою (5-10 хв), запитань кожній групі після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв).

Ознайомити слухачів із тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (*наприклад*: всі учасники процесу отримають по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків. Після виступу всіх груп поставити питання для загальної дискусії.

Роздаткові матеріали:

- 1) завдання;
- 2) форма звітності (табл. 13);
- 3) таблички з назвою кожної групи;
- 4) фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат).

Питання для обговорення

- Наскільки питання трудової міграції є актуальним для України, ЄС?
- Чи належним чином забезпечені права трудових мігрантів в Україні з огляду на захист основних прав людини?
- Як співвідносяться забезпечення основних прав і свобод трудових мігрантів із питаннями внутрішньої безпеки країни та політичної доцільності?

Рекомендована література

1. *Грицяк І. А.* Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. - К. : Центр навч. л-ри, 2004. - 44 с.
2. Конституційні акти Європейського Союзу. - Ч. 1. / упоряд. Г. Друзенко ; за ред. Т. Качки. - К. : Вид-во "Юстиніан", 2005. - 511 с.
3. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. - Вид. 3-тє, оновл. - К. : К.І.С., 2006. - 138 с.
4. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1969 року стор. 419 "Stauder".
5. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1970 року стор. 1125 "Міжнародна торгівельна компанія".
6. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1974 року стор. 491 "Nold" (щодо Договору про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі).
7. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1991 року, I-2951 "ERT".

8. Збірка рішень Європейського Верховного суду 2002 року, I-6279 “Carpenter”.
9. Збірка рішень Європейського Верховного суду 2000 року, I-1935 “Krombach”.
10. Збірка рішень Європейського Верховного суду 1996 року, I-1763 експертний висновок 2/94 щодо Європейської конвенції прав людини (неприєднання Європейського співтовариства).
11. Європейський Конвент, документ для обговорення від 18. 06. 2002 року СЦТМ 116.02. - Режим доступу : www.europa.eu.int
12. Хартія основоположних прав від 7.12.2000 року (ABl-EG 2000 C 364)
13. *Ricardo Alonso Garcia*. The general provisions of the Charter of Fundamental Rights of the European Union. - New York, 2002.

ТЕМА V. ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Практичне заняття 1.

Україна в сучасних процесах європеїзації

Виберіть варіанти правильних відповідей. Якщо їх буде більше однієї, то згрупуйте їх як “найбільш правильна”, “правильна”, “може мати право на існування”. Прокоментуйте кожну з відповідей, аналізуючи всі “за” і “проти”.

Рекомендована література

1. Міжнародні організації : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. - К. : Центр учбов. л-ри, 2007. - 440 с.

2. Буряк П. Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. посіб. / П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало. - 2-е вид., допов. - К. : “Хай-Тек Прес”, 2008. - 352 с.

Методичні рекомендації для викладача

Слухачам роздати листи із завданням і таблицею (*табл. 14*). Встановити регламент роботи слухачів самостійно (10 хв), у групах (15 хв); індивідуальні презентації - 5 хв, презентації роботи кожною групою (5-10 хв); запитання - відповіді після презентації (5-10 хв), підбиття підсумків (5-10 хв). Ознайомити з тим, як буде здійснюватись оцінювання роботи групи (наприклад: всі учасники процесу отримують по 5 балів, доповідачі (особи, які будуть презентувати роботу груп) - додатково до 5 балів, активні учасники обговорень - до 5 балів; максимально за пару слухач може отримати 15 балів). Усі презентації робіт мають залишатися на дошці для наочності роботи слухачів і полегшення підбиття підсумків.

Роздаткові матеріали:

- завдання індивідуальні або кожній групі;
- таблиця (*табл. 14*);
- фломастери, клейка стрічка, блокнот для дошки (фліп-чату), дошка (фліп-чат), звичайна письмова дошка.

Поняття, констатація, питання	Визначення, варіанти відповідей	Коментар
1. У Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.) закріплено, що Українська РСР:	<ul style="list-style-type: none"> - виступає учасником міжнародного спілкування; сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки; може брати участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах; - може виступати рівноправним учасником міжнародного спілкування; сприяє зміцненню миру і міжнародної безпеки; опосередковано бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах; - виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування; активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки; безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах 	
2. Які із зазначених принципів Конституції України націлені на реалізацію державної політики у сфері європейської інтеграції?	<ul style="list-style-type: none"> - Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава; - Україна є унітарною державою; - В Україні існує єдине громадянство 	
3. Відносини України з Європейським Союзом ґрунтуються на:	<ul style="list-style-type: none"> - Договорі про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС; - Угоді про співпрацю між Україною та ЄС; - Угоді про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС 	
4. Одні з цілей партнерства між Україною та Європейським Союзом полягають у тому, щоб:	<ul style="list-style-type: none"> - сприяти розвитку політичних відносин шляхом діалогу з політичних питань та сприяти торгівлі і гармонійним економічним відносинам; - розвивати тісні політичні відносини шляхом постійного діалогу з політичних питань та сприяти торгівлі та інвестиціям і гармонійним економічним відносинам; - розвивати тісні відносини шляхом 	

	дискусій з політичних питань та сприяти торгівлі та інвестиціям і гармонійним економічним відносинам	
5. <i>Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. і розрахована на період до 2007 р., містить таку стратегічну мету, як:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - набуття Україною обмеженого членства в ЄС; - претендування України на будь-яке членство в ЄС; - набуття Україною повноправного членства в ЄС 	
6. <i>У Стратегії інтеграції України до ЄС закріплено такий головний зовнішньополітичний пріоритет України в середньо-строчковому вимірі, як:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - набуття Україною повноправного членства в ЄС; - отримання статусу асоційованого члена ЄС; - підготовка до набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС 	
7. <i>Європейська політика сусідства, започаткована Євросоюзом у 2003 р. і яка пропонує нові рамки тіснішої співпраці з новими країнами-сусідами розширеного ЄС, стосується України:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - частково; - повною мірою; - в особливій формі 	
8. <i>План дій Україна - Європейський Союз, підписаний сторонами в лютому 2005 р., є новим політичним інструментом, який прийнято в рамках:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС; - Нової європейської ініціативи “Європейська політика сусідства”; - Меморандуму про взаєморозуміння при співпраці в галузі енергетики між Європейським Союзом і Україною 	
9. <i>У Плані дій Україна - Європейський Союз закріплено, що</i>	<ul style="list-style-type: none"> - посилення стабільності інститутів, які гарантують демократію та верховенство права; - подальше зміцнення стабільності установ, 	

<p><i>основною метою є досягнення в Україні:</i></p>	<p>які гарантують демократію та дотримання законності; - подальше посилення стабільності та ефективності інститутів, які гарантують демократію та верховенство права</p>	
<p><i>10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, термін дії якої передбачений до 2008 р., на сьогодні:</i></p>	<p>- є чинною частково; - пролонгована, тобто її дія продовжена на один рік; - вже не є чинною, а замість неї діє так звана Посилена угода між Україною та Європейським Союзом</p>	

Практичне заняття 2.

“Євро-2012” як іспит України на євроінтеграційну спроможність

Футбольний турнір Євро-2012 в Україні буде своєрідною демонстрацією спроможності чи неспроможності країни інтегруватися в Європейській Союз. Шанс показати свою готовність не на словах, а реальними справами європеїзуватися є для України не лише унікальним, а й доленосним. Адже оцінювачами рівня підготовки до футбольного турніру буде не лише Європа, а й увесь світ. Тому всім небайдужим до цієї майбутньої історичної події в нашому новітньому державотворенні варто вже сьогодні вникнути в суть “Євро-2012” та передбачити очікувані результати.

Завдання 1. Ознайомившись із нижчеподаними анонсами ЗМІ про футбольний турнір Євро-2012, дайте відповіді на такі питання:

1. У чому полягає велич футбольного турніру Євро-2012 як “події між двома націями”?

2. Скільки і які саме ключові напрями було запропоновано Президентом України В.Ющенком включити в проект рамкової двосторонньої угоди?

3. Чи була адекватною реакція шотландських та британських ЗМІ на тимчасові проблеми в організації Польщею підготовчих заходів до Євро-2012?

4. Який за рахунком це буде турнір в історії європейської першості з футболу і скільки команд візьме участь у фінальній частині турніру?

5. Де відбудуться відкриття чемпіонату та фінал, яке рішення прийнято УЄФА про міста, в яких пройдуть матчі?

6. Як Ви розцінюєте слова Президента Європейського парламенту Х.Пьоттерінга у процесі презентації - як “песимістичний оптимізм” чи “оптимістичний песимізм” стосовно євроінтеграційних перспектив України?

9 липня 2007 р. президенти України та Польщі у ході робочої зустрічі у с. Гута на Івано-Франківщині обговорили питання розвитку співпраці обох країн під час організації футбольного турніру Євро-2012.

Президенти України та Польщі під час робочої зустрічі у с. Гута на Івано-Франківщині обговорили питання розвитку співпраці обох країн під час організації футбольного турніру Євро-2012. Про це сказав Президент України Віктор Ющенко у заяві для журналістів після завершення переговорів.

Як зазначив Президент України, чемпіонат Європи з футболу 2012 р. - це “велика подія для двох наших націй”. Він також повідомив про сьогоднішнє рішення створити українсько-польську спільну координаційну раду з питань підготовки та проведення Євро-2012. “Ми домовилися, що впродовж двох місяців буде сформовано проект рамкової двосторонньої угоди, яка регулюватиме всі ключові, принципові питання координації”, - сказав Президент України.

В.Ющенко пояснив, що в документі буде оформлено від п’яти до семи ключових напрямів, а саме: організація безпекової та візової політики, розбудова митних переходів, налагодження спільної діяльності митниць України та Польщі, розробка та втілення інфраструктурних проектів, підтримка інформаційної політики навколо Євро-2012. За словами глави Української держави, через два місяці ці напрями будуть сформовані в конкретний спільний план дій, який презентують оргкомітети двох країн. “Ми домовилися, що частота засідань координаційної ради буде один раз на квартал, наступне засідання ми проведемо у вересні”²³, - повідомив Президент України.

²³ <http://www.prezident.gov.ua/news/6823.html>

1 жовтня 2008 р. основні шотландські та британські ЗМІ поновили активне обговорення теми можливості скасування рішення щодо проведення фінальної частини Євро-2012 в Україні та Польщі

1 жовтня 2008 р. основні шотландські та британські ЗМІ поновили активне обговорення теми можливості скасування рішення щодо проведення фінальної частини Євро-2012 в Україні та Польщі.

Приводом для чергової інформаційної кампанії на цей раз стало рішення польських властей про призначення тимчасової адміністрації польської федерації футболу з огляду на “нездатність попереднього керівництва протидіяти корупції”. Як повідомляється, ФІФА та УЄФА висловили протест у зв’язку з “втручанням офіційних властей Польщі в діяльність футбольної асоціації” та про намір розглянути це питання на засіданні виконкому ФІФА 23 жовтня 2008 р.

Британські ЗМІ прогнозують, що розгляд зазначеного питання може призвести до дискваліфікації Польщі від проведення Євро-2012 і, як наслідок, скасування рішення про надання права Україні та Польщі виступити співорганізаторами цього турніру.

Крім інформаційної складової, важливим лейтмотивом зазначених публікацій є думка про наміри Шотландії подати заявку на організацію фінальної частини Євро-2012. У всіх публікаціях на зазначену тему наводиться цитата виконавчого директора Шотландської асоціації футболу Гордона Сміта: “Наша позиція чітка. Якщо цю подію заберуть в Україні і Польщі, відкриється можливість подачі заявок. Після цього ми з’ясуємо, чи буде УЄФА готове розглянути нашу заявку. Якщо відповідь буде позитивна, то разом з Шотландським урядом ми здійснимо техніко-економічне обґрунтування і приймемо рішення, чи подавати таку заявку”.

У цьому контексті привертає увагу певна зміна інтонацій висловлювань керівника Шотландської асоціації футболу, який раніше значно категоричніше підкреслював готовність шотландської сторони на подачу відповідної заявки та підтримку цієї ідеї з боку шотландських властей.

На момент підготовки цієї інформації Генконсульству відомо про такі публікації на зазначену тему:

- газета “Скотсмен” (стаття у номері за 1 жовтня та додаткові інформаційні повідомлення на веб-сайті);

- газета “Глазго Дейлі Рекорд”;
- газета “Індепендент”;
- популярний спортивний веб-портал www.sportinglife.com.

Чемпіонат Європи з футболу 2012 р. (або скорочено Євро-2012) стане 14-м турніром серед європейських збірних, що проводиться під егідою УЄФА. Він пройде влітку 2012 р. в Польщі і в Україні. Це буде третій турнір в історії європейської першості, господарями якого є дві країни (Бельгія-Нідерланди - Євро-2000 і Швейцарія - Євро-2008). У фінальній частині турніру візьмуть участь 16 команд. Це буде останнім чемпіонатом з шістнадцятьма учасниками. У фінальній частині Євро-2016 візьмуть участь 24 команди.

Рис. 2. Місця проведення Євро-2012

За кількістю гостей, що приймаються, Євро-2012 стане унікальним заходом для країн проведення чемпіонату. На момент ухвалення рішення про проведення чемпіонату існуюча інфраструктура Польщі і України є неадекватною очікуваним потокам і розміщенню гостей. Для підготовки Євро-2012, наприклад, необхідно реконструювати більшість автострад, що сполучають міста чемпіонату, побудувати кілька сучасних стадіонів, готелів, автостанцій, аеропортів, внутрішньоміських доріг, інформаційних центрів і т. ін. Сьогодні продовжується будівництво сучасного п'ятизіркового стадіону в Донецьку, що відповідає критеріям УЄФА. 14 вересня 2008 р. введено в експлуатацію стадіон на 34000 місць, який під матчі Євро потребує додаткової реконструкції.

19 листопада 2008 р. в Україні ліквідовано *Національне агентство з підготовки до Євро-2012* на чолі з Євгеном Червоненком.

Матчі Євро-2012, можливо, пройдуть на стадіонах Львова (Україна), Познані і Вроцлава (Польща). Відкриття чемпіонату відбудеться у Варшаві, а фінал - у

Києві. Участь у ньому візьмуть 16 команд. 17 квітня 2007 р. виконком УЄФА вирішив, що збільшення чисельності учасників до 24 команд може відбутися не раніше 2016 р. УЄФА прийме рішення про міста, в яких пройдуть матчі, 15 травня 2009 р. або незадовго до цієї дати. Для того щоб чемпіонат відбувся в Польщі і в Україні, обов'язково повинні бути закінчені стадіони в Києві і Варшаві.

Про проведення презентації в Брюсселі (21 січня 2009 р.),

Польщі та Україні щодо підготовки до Євро-2012

21 січня 2009 р. в Брюсселі відбулась низка заходів, присвячена підготовці Польщі та України до проведення фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу "ЄВРО-2012". Делегацію України очолював директор виконавчої дирекції "ЄВРО-2012" ФФУ І.Федоренко, делегацію Польщі - міністр спорту та туризму М.Джевієтські.

Під час презентації в Європейському парламенті польська та українська сторони поінформували про поточний стан підготовки відповідної інфраструктури, передусім стадіонів та аеропортів.

На сьогодні, як підкреслили обидві сторони, головна робота спрямована на підготовку до ухвалення в травні 2009 р. УЄФА остаточного рішення щодо міст, які будуть приймати ЧЄ-2012.

Президент Європейського парламенту Х.Пьоттерінг у ході презентації наголосив на важливості Євро-2012, який вперше в історії континенту проводитиметься в регіоні Східної Європи, а також на його унікальності, пов'язаної з участю країни-члена ЄС та країни, яка чітко заявила про свої європейські прагнення. Участь України в Євро-2012 - крок на шляху до її інтеграції в ЄС, зазначив він.

Крім цього, польською стороною було продемонстровано документальні фільми, присвячені зірці польського футболу В.Любанські та стану готовності стадіону "Сілезія" (м. Хожув) до проведення ЧЄ-2012.

У ході візиту делегації Польщі та України провели зустріч з Комісаром Європейської комісії у справах освіти, спорту, культури та молоді Я.Фігелєм. Під час зустрічі українська сторона наголосила на важливості врегулювання до проведення ЧЄ-2012 двох ключових проблем - спільного митного та прикордонного контролю між Польщею та Україною та завершення переговорів про безвізовий режим для громадян України. Перебуваючи в Брюсселі, директор виконавчої дирекції України з підготовки і проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 р. І.Федоренко зустрівся з

представниками бельгійських ділових кіл і обговорив конкретні можливості залучення бельгійських підприємців та інвесторів до проектів у рамках підготовки України до Євро-2012.

Бельгійська сторона висловила підвищену зацікавленість до участі в таких проектах з огляду на її досвід проведення спільно з Нідерландами Євро-2000 та зважаючи на наміри цих двох країн претендувати на проведення у себе Чемпіонату світу з футболу 2018 р.

Завдання 2. Опрацьовуючи в малих групах (3-5 осіб) Закон України “Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні”, зробіть наступне:

- заповніть нижченаведену таблицю ключовими словами (*табл. 15*);
- прокоментуйте кожний напрям, конкретизований ключовими словами;
- які недоліки в Законі можна виявити сьогодні?
- як виконується цей Закон у даний час?
- що потрібно зробити для успішного виконання Закону та для належної підготовки до Євро-2012?

Таблиця 15

Органи управління							
План заходів							
Власність УЄФА							
Візовий режим							
Іноземна валюта							
Інше							

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про організацію та проведення фінальної частини
чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні
(Відом. Верховної Ради України. - 2007. - № 31. - Ст.405)

Цей Закон визначає систему основних заходів, спрямованих на створення необхідних умов для організації та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу в Україні (далі - чемпіонат), з урахуванням значення цієї події для економіки та міжнародного іміджу держави.

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі нижченаведені терміни вживаються в такому значенні:

захід чемпіонату - кожний матч та інші офіційні заходи, пов'язані з організацією чемпіонату (жеребкування, церемонія відкриття та закриття, офіційні обіди на честь відкриття та закриття, привітання, прес-конференції тощо);

знак - торговельна марка, найменування, емблема, гасло, підпис, символ, зразок, логотип, відзнятий матеріал, зображення та/або анімація (як зареєстрована, так і незареєстрована) і будь-які заявки на їх охорону та реєстрацію (продовження дії свідоцтва на знак), пов'язані з чемпіонатом, включаючи логотип, приз, талісман та їх відтворення разом з відповідними рекламними плівками, звуками та музикою (за наявності), що використовуються з дозволу УЄФА у зв'язку з проведенням чемпіонату;

інтелектуальна власність УЄФА - права на об'єкти права інтелектуальної власності УЄФА, включаючи знаки та комерційні права, патенти, статистичні, інформаційні та інші матеріали, інформацію або інші дані (впорядковані чи записані в базу даних у будь-якій формі або в будь-якому форматі чи в іншому вигляді), права на базу даних (зокрема виключні або інші права), а також інші права (зареєстровані чи незареєстровані) на об'єкти права інтелектуальної, в тому числі промислової, власності УЄФА;

комерційний партнер - установа, якій УЄФА надає комерційні права щодо організації та проведення чемпіонату;

комерційні права - права та правомочності, що пов'язані з організацією чемпіонату, включаючи права на рекламу, маркетинг, продаж, ліцензування, комерційну концесію, спонсорство, представницькі заходи, публікації, програми телебачення;

компанія - підрозділ УЄФА, створений відповідно до законодавства Швейцарської Конфедерації, якому доручено займатися організацією і

проведенням чемпіонату, або інша зареєстрована в Україні відповідно до законодавства юридична особа, уповноважена УЄФА на здійснення організаційних заходів та проведення чемпіонату;

квиток - документ установленого зразка, що дає право входу до спортивних споруд під час проведення чемпіонату;

недозволений маркетинг - вид діяльності, пов'язаний з проведенням чемпіонату (з маркетингу, реклами, зв'язків з громадськістю), яка здійснюється з метою отримання прибутку від гудвілу особою, яка не має на це відповідного дозволу УЄФА;

період підготовки до проведення чемпіонату - строк з 1 січня 2008 р. до дати, з якої залишаються два тижні до початку проведення чемпіонату;

період проведення чемпіонату - строк від двох тижнів до початку проведення чемпіонату до двох тижнів після його проведення;

приймаюча асоціація - Федерація футболу України та Польська футбольна асоціація;

приймаюче місто - місто, в якому проводитиметься будь-який матч чемпіонату;

призначена особа - уповноважена УЄФА компанія та її працівники, посадові особи, представники або посадові особи асоціацій - членів УЄФА або члени делегацій, які беруть участь у чемпіонаті, або комерційні партнери та їх працівники, представники засобів масової інформації або будь-яка інша особа, акредитована УЄФА у зв'язку з проведенням чемпіонату;

УЄФА - Об'єднання європейських футбольних асоціацій;

учасники - команди, які здобули право на участь у чемпіонаті.

Стаття 2. Органи управління організацією та проведенням чемпіонату

1. До органів, що здійснюють управління процесом організації та проведення чемпіонату, належать:

Кабінет Міністрів України;

центральний орган виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань фізичної культури та спорту;

центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності;

інші центральні та місцеві органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування;

ЄФА;

приймаюча асоціація;

компанія.

Стаття 3. Функції Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань фізичної культури та спорту, інших органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування

1. Кабінет Міністрів України:

гарантує підтримку та співпрацю з УЄФА з питань організації та проведення чемпіонату;

затверджує щорічний комплексний план заходів з підготовки та проведення чемпіонату.

2. Центральний орган виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань фізичної культури та спорту:

співпрацює з приймаючою асоціацією, УЄФА та компанією з метою дотримання вимог УЄФА під час підготовки та проведення чемпіонату;

забезпечує взаємоузгодженість заходів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо підготовки і проведення чемпіонату;

здійснює інші передбачені законодавством функції.

3. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції забезпечують та/або сприяють:

виконанню зобов'язань (гарантій), оформлених згідно з регламентом УЄФА, стосовно проведення чемпіонату, а саме вимог щодо захисту інтелектуальної власності, функціонування митниці, надання віз, обміну валюти та її переміщення, фінансування та функціонування спортивних споруд, підтримки рекламної діяльності, безпеки та правопорядку; обігу квитків, розвитку готельної та транспортної інфраструктури, забезпечення рекламної площі тощо;

співпраці з центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань фізичної культури та спорту, приймаючою асоціацією, УЄФА та призначеними особами.

Стаття 4. Заходи приймаючих міст з підготовки до проведення чемпіонату

1. З метою якісної підготовки до проведення чемпіонату місцеві органи виконавчої влади затверджують щорічний план заходів приймаючих міст з підготовки до проведення чемпіонату, який повинен містити:

перелік спортивних будівель і споруд із зазначенням стану підготовки до проведення чемпіонату;

заходи щодо забезпечення розвитку інфраструктури приймаючого міста (транспортна система, телекомунікації, заклади охорони здоров'я тощо) згідно з вимогами УЄФА;

заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення чемпіонату;

визначення виконавців, термінів здійснення відповідних заходів та обсягу необхідних коштів із зазначенням джерел фінансування;

порядок розміщення призначених осіб та туристичні програми приймаючих міст.

Стаття 5. Організація будівництва будівель і споруд, необхідних для проведення чемпіонату

1. Видатки, пов'язані з підготовкою спортивних споруд (будівництвом, розширенням, реконструкцією, капітальним ремонтом) та інших об'єктів, необхідних для проведення чемпіонату, здійснюються за рахунок їх власників, які надавали відповідні гарантії щодо фінансового забезпечення, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Центральний орган виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики з питань фізичної культури та спорту, інші органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції сприяють будівництву (розширенню, реконструкції, капітальному ремонту) спортивних споруд та інших об'єктів, необхідних для проведення чемпіонату.

3. При ввезенні (пересиланні) на митну територію України товарів (крім підакцизних), які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам світового рівня та вимогам міжнародних спортивних організацій, з метою їх використання для будівництва (капітального ремонту, реконструкції, розширення) і оснащення (придбання обладнання та інвентарю) спортивних споруд, що передбачені щорічним комплексним планом заходів з підготовки та проведення чемпіонату, ввізне мито не справляється.

Перелік та обсяги таких товарів, а також порядок здійснення контролю за їх використанням затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 6. Забезпечення прав інтелектуальної власності УЄФА

1. УЄФА та комерційний партнер мають усі права щодо інтелектуальної власності, передбачені законами України.

Україна гарантує захист прав інтелектуальної власності та комерційних прав відповідно до законів України і чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Під час проведення чемпіонату забороняється:

пряме та непряме використання у будь-який спосіб без дозволу УЄФА будь-якого найменування, позначення, а також знака чи іншого об'єкта права інтелектуальної власності УЄФА;

недозволенний маркетинг.

3. Центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності під час проведення чемпіонату забезпечує:

проведення експертизи заявок на інтелектуальну власність УЄФА спеціалізованою групою експертів невідкладно та ефективно, з тим щоб державна реєстрація цієї власності здійснювалася протягом шести місяців з дня надходження відповідної заявки;

швидке виявлення заявок, що суперечать будь-якій заявці або реєстрації УЄФА, розгляд спеціалізованою групою експертів у терміновому порядку заперечень проти зазначених заявок та невідкладне прийняття в установленому законом порядку відповідних рішень.

Стаття 7. Візовий режим, дозволи на працевлаштування у період організації та проведення чемпіонату

1. Усі іноземці та особи без громадянства з дійсними паспортними документами, які приїждять на чемпіонат як глядачі, отримують візи та в'їжджають на територію України без обмежень, крім випадків, встановлених Законом України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" (3929-12).

2. Заява на отримання візи для в'їзду на територію України, подана особою у зв'язку з проведенням чемпіонату, розглядається без привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

3. Усім призначеним особам з дійсними паспортними документами, які планують в'їхати на територію України на строк до чотирьох років перед початком чемпіонату або до одного року після його завершення з метою

виконання своїх функцій щодо організації і проведення чемпіонату, візи надаються безоплатно, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

4. Працівники призначених осіб за поданням Федерації футболу України можуть зареєструватися для тимчасового проживання в Україні на строк до чотирьох років перед початком чемпіонату та до одного року після його завершення.

5. Спрощений порядок видачі віз у зв'язку з проведенням чемпіонату визначається Кабінетом Міністрів України.

6. Іноземці та особи без громадянства залучаються комерційними партнерами, компанією, призначеними особами або відповідно до планів заходів приймаючих міст до виконання робіт чи надання послуг, пов'язаних з організацією та проведенням фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні без дозволу на працевлаштування.

Стаття 8. Тимчасові правила переміщення через митний кордон України іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, переказу в Україну/з України іноземної валюти, а також обміну іноземної валюти

1. Тимчасові правила переміщення через митний кордон України іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, переказу в Україну/з України іноземної валюти, а також обміну іноземної валюти встановлюються Національним банком України з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

2. Іноземці та особи без громадянства, що в'їжджають в Україну в період проведення чемпіонату, мають право ввозити в Україну готівкову іноземну валюту та дорожні чеки в іноземній валюті на загальну суму, що не перевищує 30 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день перетинання митного кордону.

Ввезення та вивезення іноземної валюти і дорожніх чеків в іноземній валюті у сумі, що не перевищує 10000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті, здійснюються на умовах усного декларування митним органам.

Ввезення та вивезення іноземної валюти і дорожніх чеків в іноземній валюті у сумі, що перевищує 10000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті, здійснюються на умовах оформлення письмової митної

декларації на всю суму іноземної валюти та дорожніх чеків в іноземній валюті, що ввозиться (вивозиться).

3. Іноземці та особи без громадянства, що в'їжджають в Україну в період проведення чемпіонату, мають право вільно ввозити в Україну і вивозити з України іменні чеки в іноземній валюті, платіжні картки міжнародних платіжних систем, проводити за їх допомогою операції, зокрема отримувати готівку, переказувати за межі України іноземну валюту, що ввезена або переказана в Україну, отримана в Україні за допомогою платіжних карток, іменних та дорожніх чеків, у вигляді отриманих в Україні премій, призів, оплати праці тощо.

4. Ввезена в Україну іноземцями та особами без громадянства готівкова іноземна валюта може бути вільно обмінювана на гривні (в касах уповноважених банків та пунктах обміну іноземних валют). У разі невикористання валюти України іноземці та особи без громадянства можуть здійснити зворотний обмін цих коштів на готівкову іноземну валюту для подальшого її вивезення за наявності документів, що підтверджують здійснення операції обміну, або переказати зазначені кошти за межі України (за наявності документів, що підтверджують джерела їх походження).

Стаття 9. Фінансові преференції

1. З операцій, які здійснюються призначеними особами, з обміну іноземної валюти та ввезення в Україну і вивезення з України грошових коштів у зв'язку з проведенням чемпіонату не стягуються загальнодержавні та місцеві податки і збори.

Стаття 10. Порядок обігу квитків у період проведення чемпіонату

1. Продаж квитків на футбольний матч у період проведення чемпіонату здійснюється за пред'явленням документа, що посвідчує особу, з обов'язковим зазначенням у квитку прізвища, імені особи та пред'явленого документа і його номера.

2. Право продажу, передавання та використання квитків на будь-який захід УЄФА належить призначеній особі.

3. Продаж, пропонування або виставлення на продаж не призначеною УЄФА особою квитків на футбольний матч чемпіонату забороняється.

Стаття 11. Відповідальність за порушення вимог цього Закону

1. За порушення вимог цього Закону винні особи несуть відповідальність згідно із законом.

Стаття 12. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Частина третя статті 5, підпункт 2 пункту 2 цієї статті Закону набирають чинності з 1 січня 2008 року, але не раніше дня набрання чинності законами, прийнятими відповідно до пункту 3 цієї статті на реалізацію цього Закону.

2. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) розділ XI “Прикінцеві та перехідні положення” Цивільного процесуального кодексу України (1618-15) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 40-42, ст. 492) доповнити пунктом 22 такого змісту:

“22. Під час організації та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні суд вирішує справи про порушення прав інтелектуальної власності УЄФА у семиденний строк без проведення попереднього судового засідання”;

2) частину першу статті 19 Закону України “Про Єдиний митний тариф” (2097-12) (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 19, ст. 259; з наступними змінами) доповнити пунктом “щ” такого змісту:

“щ) у період з 1 січня 2008 року до 1 вересня 2012 року товари (крім підакцизних), які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам світового рівня та вимогам міжнародних спортивних організацій, що ввозяться на митну територію України відповідно до частини третьої статті 5 Закону України “Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні” (962-16).

Перелік та обсяги таких товарів, з визначенням їх кодів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (2371а-14, 2371б-14, 2371в-14, 2371г-14), затверджуються Кабінетом Міністрів України.

У разі порушення вимог щодо цільового використання таких товарів (послуг) платник податку зобов’язаний сплатити ввізне мито в установленому законом порядку”.

3. Кабінету Міністрів України до 1 січня 2008 року внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти, які передбачають внесення відповідних змін до законів з питань оподаткування та спрямовані на реалізацію гарантій, наданих Об’єднанню європейських футбольних асоціацій (УЄФА).

Президент України В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 19 квітня 2007 року № 962-V

Завдання 3. Опрацьовуючи в малих групах (3-5 осіб) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 502-р про “Деякі питання підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу”, зробіть наступне:

- заповніть нижченаведену таблицю (*табл. 16*);
- прокоментуйте кожний захід;
- які недоліки в Розпорядженні можна виявити сьогодні?
- як виконується це Розпорядження в даний час? (Як довідку можна використати нижчеподаний анонс “Україна продовжує підготовку до Євро-2012”).
- що потрібно зробити для успішного виконання Розпорядження та для належної підготовки до Євро-2012?

Таблиця 16

Назва заходу	Кількісні показники	Якісні показники	Інше
Державні програми			
Реконструкція та будівництво стадіонів			
Розвиток інфраструктури			
Інше			

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 502-р

Деякі питання підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу

1. Схвалити Концепцію Державної програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, що додається.

2. Затвердити план заходів на 2007 рік з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, що додається.

3. Визначити Мінсім'ямолодьспорт і Мінекономіки державними замовниками Державної програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

4. Мінсім'ямолодьспорт і Мінекономіки разом з іншими заінтересованими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, Федерацією футболу України розробити і подати до 1 вересня 2007 р. Кабінетові Міністрів України проект Державної програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, а також пропозиції щодо внесення змін до державних та галузевих програм.

Прем'єр-міністр України В.ЯНУКОВИЧ

СХВАЛЕНО

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 502-р

КОНЦЕПЦІЯ

Державної програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

Спілка європейських футбольних асоціацій (УЄФА) визначила Федерацію футболу України та Польську футбольну асоціацію приймаючими асоціаціями фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (далі - чемпіонат).

У 2012 році протягом трьох тижнів в Україні відбудуться 16 футбольних матчів, у тому числі фінальний матч чемпіонату в м. Києві.

Передбачається, що матчі фінальної частини чемпіонату, які проходять в Україні, відвідають понад 600 тис. уболівальників з різних країн світу та подивляться у прямій телетрансляції майже 8 млн глядачів.

Ураховуючи те, що чемпіонат є однією з найбільш суспільно значущих світових спортивних подій, відповідно до вимог УЄФА на Україну покладаються такі завдання:

забезпечити гарантування безпеки осіб, діяльність яких пов'язана з проведенням чемпіонату;

підготувати об'єкти спортивної інфраструктури для проведення матчів та організації тренувального процесу команд - учасниць чемпіонату;

організувати надання належних за якістю та кількістю послуг громадського транспорту в межах та навколо міст, де відбуватимуться матчі, безпечно та безперешкодне просування транспортних засобів транспортними коридорами та об'їзними шляхами по всій Україні;

забезпечити захист прав інтелектуальної власності УЄФА та її комерційних партнерів;

заборонити незаконний обіг квитків і несанкціоновану торгівлю ними;
створити оптимальні умови для роботи засобів масової інформації та репортерів під час проведення чемпіонату;

забезпечити надання всіх необхідних медичних послуг, їх належну якість та максимальну доступність;

забезпечити застосування спрощеного порядку перетину державного кордону особами та ввезення товарів, необхідних для підготовки та проведення чемпіонату, а також облаштування додаткових митних пропускних пунктів;

забезпечити наявність необхідної туристичної інфраструктури у межах і навколо міст, у яких відбудуватимуться матчі чемпіонату, розроблення спеціальних туристичних маршрутів;

організувати розміщення осіб, які прибудуть в Україну під час проведення чемпіонату;

інші завдання, пов'язані з підготовкою та проведенням чемпіонату.

Однак виконання зазначених завдань ускладнюється невідповідністю вимогам УЄФА більшості об'єктів спортивної, транспортної, інформаційно-телекомунікаційної та соціальної інфраструктури, які повинні забезпечити проведення чемпіонату та прийом осіб, діяльність яких пов'язана з проведенням чемпіонату, відсутністю достатньої кількості фахівців, що володіють необхідними професійними знаннями і досвідом підготовки та проведення великих спортивних міжнародних заходів.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Основними причинами виникнення проблеми є:

належність більшості спортивних споруд в Україні до державної або комунальної форми власності, утримання їх головним чином за рахунок бюджетних коштів;

зменшення протягом останніх років обсягів коштів, які виділялися на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема об'єктів фізичної культури і спорту;

відсутність протягом останніх років достатніх інвестицій в соціальну сферу;

зменшення кількості спортивних змагань високого рівня, що проводилися в Україні.

Причини виникнення проблеми свідчать про її глибинний соціально-економічний характер, тому їх усунення можливе лише шляхом розроблення та виконання державної цільової програми із залученням фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів, коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, за умови чіткої координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, налагодження міжгалузевих, міжрегіональних та міжнародних зв'язків.

Мета Програми

Мета Програми полягає у створенні правових, соціальних, економічних та організаційних умов для успішного проведення в Україні чемпіонату.

Для успішного досягнення зазначеної мети необхідно:

привести об'єкти, які забезпечуватимуть проведення в Україні чемпіонату, у відповідність з вимогами УЄФА;

підготувати необхідну кількість фахівців з підготовки та проведення таких міжнародних заходів;

створити для вболівальників атмосферу футбольного свята в усіх містах, у яких відбуватимуться матчі;

забезпечити належну підготовку національної збірної команди України з футболу для виступу в чемпіонаті.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Є два варіанти розв'язання завдань, поставлених перед Україною у зв'язку з проведенням чемпіонату.

Перший варіант передбачає здійснення заходів з підготовки та проведення в Україні чемпіонату державними установами за рахунок бюджетних коштів із залученням кредитних ресурсів.

Це дасть змогу певною мірою забезпечити централізацію процесу підготовки та здійснення контролю за своєчасним виконанням планів заходів. Проте, враховуючи стан інфраструктури та масштаби роботи, яку необхідно виконати, такий варіант недостатньо ефективний, оскільки концентрація великої суми бюджетних коштів для забезпечення здійснення одного такого заходу світового масштабу обов'язково призведе до гальмування розвитку інших сфер суспільного життя та розвитку регіонів, які не залучені до проведення заходу, і викличе незадоволення значної частини населення.

Другий варіант передбачає здійснення більшості заходів приватними структурами за організаційного та методичного сприяння з боку держави. Зазначений варіант мінімізує видатки держави і перекладе основний тягар фінансових витрат на недержавні структури. Такий підхід вперше було використано у США під час проведення Олімпійських ігор в Атланті. Проте, як засвідчить досвід, такий варіант може бути ефективним лише у країнах з розвинутою транспортною, інформаційно-телекомунікаційною та соціальною інфраструктурою, коли роль приватних суб'єктів господарювання полягає лише в удосконаленні існуючої матеріально-технічної бази.

У країнах, в яких відповідна інфраструктура потребує значного вдосконалення, без головної ролі держави в процесі розв'язання таких масштабних завдань обійтися неможливо. Про це переконливо свідчить досвід проведення Олімпійських ігор в Греції та фінальної частини чемпіонату Європи з футболу у Португалії в 2004 році. Саме активна роль державних структур із створенням одночасно умов для максимального залучення недержавних установ та організацій, у тому числі іноземних, дала змогу цим країнам провести зазначені змагання на належному рівні.

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що оптимальним варіантом розв'язання проблеми є варіант, коли Кабінет Міністрів на основі затвердженої ним державної цільової програми, в якій буде чітко сформовано комплекс завдань і заходів, спрямованих на підготовку і проведення чемпіонату, визначено конкретних виконавців (державних і недержавних структур) і джерела фінансування кожного заходу, буде відігравати головну роль у її виконанні.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

В основу Програми повинні бути покладені завдання і заходи відповідних діючих державних програм, зокрема Національної програми інформатизації, Державної цільової програми забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю на 2004-2010 роки, Державної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2007-2011 роки, Програми розвитку національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні на 2006-2010 роки, Державної програми розвитку міського електротранспорту на 2007-2010 роки, Програми забезпечення безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення, Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки, Комплексної програми розвитку футболу на 2004-2008 роки,

Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки, Програми розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004-2010 роках, Програми технічного оснащення Державної спеціальної (воєнізованої) аварійно-рятувальної служби Міністерства з питань надзвичайних ситуацій, а також відповідних регіональних програм.

Виходячи з вимог УЄФА, основні зусилля під час підготовки повинні бути спрямовані на:

будівництво нових або реконструкцію діючих стадіонів у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові;

створення сучасних систем, які здатні забезпечити надання належних за якістю та кількістю послуг громадського транспорту в межах і навколо зазначених міст, контрольовану, безпечну доступність доріг, що ведуть до стадіонів (метрополітени, трамваї, тролейбуси, автобуси);

створення сучасних систем надання допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

забезпечення безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення шляхом внесення відповідних змін до державних будівельних норм;

будівництво, реконструкцію, ремонт за європейськими стандартами автомобільних доріг загального користування в напрямку до Польщі, міст, в яких відбудуватимуться матчі чемпіонату, Автономної Республіки Крим, а також за спеціальними туристичними маршрутами;

будівництво, реконструкцію, ремонт залізниць у напрямку до Польщі, Росії та Білорусі, міст, в яких відбудуватимуться матчі чемпіонату, Автономної Республіки Крим;

будівництво, реконструкцію, ремонт аеропортів у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові, Сімферополі;

будівництво нових і реконструкцію діючих більш як 330 готелів та 60 студентських гуртожитків у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові, Сімферополі та на прилеглих до них територіях;

будівництво і реконструкцію у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові та на прилеглих до них територіях, у населених пунктах за маршрутами руху учасників чемпіонату і туристів, необхідної інфраструктури;

створення оптимальних умов для роботи засобів масової інформації та репортерів, залучених до проведення чемпіонату на основі найсучасніших інформаційно-телекомунікаційних технологій;

технічне переоснащення вітчизняних телерадіомовних компаній;

створення у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові, Сімферополі, на прилеглих до них територіях, у населених пунктах за маршрутами руху учасників чемпіонату і туристів належної інформаційної інфраструктури (у тому числі доступу до Інтернет, системи GPS-орієнтування);

монтаж сучасних великих телеекранів у всіх обласних центрах України, курортах, місцях масового відпочинку, фан-зонах;

створення у м. Києві, Львові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові, Сімферополі при медичних університетах клінік, які надаватимуть усі необхідні медичні послуги, забезпечивши найвищу якість цих послуг та їх повну доступність;

забезпечення підготовки та перепідготовки у вищих навчальних закладах м. Києва, Львова, Дніпропетровська, Донецька, Одеси, Харкова працівників правоохоронних органів, сфери обслуговування, медичних працівників, стюардів і волонтерів, зокрема вивчення ними двох-трьох іноземних мов;

проведення необхідних реставраційно-ремонтних робіт будівель театрів, музеїв, національних заповідників, парків культури і відпочинку у містах, в яких відбуватимуться матчі чемпіонату, у містах і селах за маршрутами руху учасників змагань і туристів; відкриття у зазначених містах художніх салонів, книгарень, тимчасових ярмарків народних промислів для забезпечення туристів творами українських митців;

розбудову туристичної інфраструктури на прилеглих до зазначених міст територіях, розроблення спеціальних туристичних маршрутів;

забезпечення випуску сувенірної продукції з національною символікою і символікою зарубіжних країн, путівників, карт, виконаних різними мовами, та їх продажу; створення у містах, в яких відбуватимуться матчі чемпіонату, інформаційних центрів;

створення сучасних спортивно-тренувальних баз професійних футбольних клубів;

підвищення рівня проведення чемпіонату України з футболу в усіх лігах та забезпечення належної підготовки національної збірної команди з футболу;

створення сучасної спортивно-тренувальної бази для підготовки національної збірної команди з футболу;

утворення центру з надання кваліфікованої медичної допомоги та здійснення контролю за підготовкою кандидатів у члени національної збірної команди з футболу на базі Українського центру спортивної медицини МОЗ України з відповідним матеріально-технічним оснащенням та кадровим забезпеченням.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Виконання Програми дасть змогу:

забезпечити успішне проведення в Україні чемпіонату;

створити в Україні сучасну транспортну, інформаційно-телекомунікаційну та соціальну інфраструктуру на рівні європейських стандартів;

створити умови для інтенсивного розвитку вітчизняного підприємництва в усіх галузях економіки та сферах суспільного життя;

залучити інвестиції у сумі понад 18 млрд доларів США;

збільшити на 2-3 млн кількість робочих місць, які мають стати привабливими для громадян України, що зараз працюють за її межами.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інвесторів, інших джерел.

Для виконання Програми необхідно 100-120 млрд гривень, у тому числі 13-15 млрд гривень з державного бюджету.

Анонс: Україна продовжує підготовку до Євро-2012

Нацагентство з питань Євро-2012 на основі пропозицій міністерств та місцевих органів самоврядування розробило проект Комплексного плану заходів з підготовки до чемпіонату на 2008 рік. 8 травня 2008 р. проект Комплексного плану передано на погодження до Кабінету Міністрів України.

У документі детально виписані завдання, які поставлені в плані підготовки до чемпіонату Європи, конкретні строки і виконавці по кожному об'єкту інфраструктури.

Для створення дорожньої карти з підготовки до чемпіонату на 2008 рік Нацагентство як координуючий орган консолідувало інформацію, подану дванадцятьма міськими і обласними радами приймаючих міст та всіма

залученими до підготовчого процесу центральними органами влади - Мінтрансом, Мінсім'ямолодьспортом, МНС, СБУ, МВС, МОЗ, Мінкультури, Мінрегіонбудом, Держкомтелерадіо, Укравтодором та іншими відомствами.

Комплексний план підготовки України на 2008 рік охоплює ключові об'єкти, які будуть активно задіяні при проведенні чемпіонату (стадіони, тренувальні бази, аеропорти, готелі).

Поряд з основними об'єктами інфраструктури чемпіонату Комплексний план передбачає роботи для підвищення туристичної привабливості України - реконструкцію музеїв, театрів, парків культури та відпочинку.

Практичне заняття 3.

Переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у галузі культури

Мета - актуалізація та поглиблення знань щодо співпраці України та ЄС у галузі культури, а також розвиток практичних навичок ведення переговорів за умов конкуренції та чітко визначеної компетенції сторін.

Завдання:

- визначити основні цілі та завдання Робочих груп для проведення переговорів щодо укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС у галузі культури відповідно до інтересів сторін;
- розвивати навички прийняття стратегічних рішень за умов зовнішнього тиску та в межах наданої компетенції;
- знайти компроміс та досягти консенсусу під час переговорів за умови непорушності поставлених цілей;
- виробити пропозиції щодо покращення механізмів ухвалення рішень та роботи системи державного управління на рівні міжнародної співпраці.

Для практичного заняття відводиться 2 год.

На сьогодні відносини між Україною та ЄС регулює Угода про партнерство та співробітництво (1998). Після 2008 р. її чинність автоматично пролонгується до підписання нової посиленої угоди, переговори щодо якої ще тривають. Практичне заняття відбувається у формі тренінгу - проведення переговорів щодо розробки тексту угоди про асоціацію між Україною та ЄС у галузі культури. Переговори у цій галузі тривали впродовж другого півріччя 2007 р., станом на 1 січня 2008 р. - закрито.

I. Завдання для слухачів

Слухачі діляться на дві підгрупи - делегатів від України та ЄС. Підгрупи розробляють свої зауваження у відповідь на висунуті та у форматі аргументованої дискусії та конструктивного діалогу переконують у необхідності прийняття своєї пропозиції.

Головні цілі:

- 1) погодження остаточного тексту майбутньої угоди з другою стороною;
- 2) розроблення пропозицій до тексту майбутньої угоди на основі чинних міжнародних договорів та внутрішнього законодавства в межах наданих директив.

Ситуація для аналізу

Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (підписана 2005 р., набула чинності у 2007 р.) спрямована на створення такої правової бази, яка б сприяла виробництву та розподілу культурних товарів та послуг різноманітного походження, а також вільному доступу до них всіх без винятку. Для ЄС це питання пов'язане з торгівлею та наданням послуг, у той час як для України такого безпосереднього взаємозв'язку не існує. Обидві сторони переговорів підписали Конвенцію, однак Україна досі не ратифікувала її. Конвенція передбачає різні форми підтримки розвитку сфери культури країн, які розвиваються, зокрема шляхом фінансової підтримки Міжнародного фонду культурного різноманіття, надання позик під низькі проценти, субсидій та інших форм фінансової підтримки. Фінансова складова питання досі залишається невирішеною Міністерством фінансів України.

З ухваленням вищезгаданої Конвенції ЮНЕСКО отримала в своє розпорядження комплексний набір нормативних документів у сфері культури, який включає 7 конвенцій у площині світової культурної спадщини та сучасної культурної творчості. Такий інструментарій дає можливість ЮНЕСКО досягнути цілей, визначених Статутом ООН, а саме - щодо "збереження культурного різноманіття" та "сприяння вільному розповсюдженню ідей в будь-який спосіб".

Директиви:

- для української Робочої групи - уникнути взяття зобов'язань щодо ратифікації Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного

самовираження ЮНЕСКО (2005) з огляду на те, що Міністерство фінансів констатує невизначеність у питанні забезпечення довгострокового фінансування видатків на виконання положень Конвенції у майбутньому;

- для Робочої групи ЄС - обов'язкове включення положення про ратифікацію та імплементацію Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження ЮНЕСКО (2005). Підставою є положення про те, що головною метою Конвенції є охорона та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, яке втілюється в “культурній діяльності та культурних товарах та послугах” (ст. 4.6), які, власне, є засобами передачі сучасної культури.

Головний відповідальний орган влади в Україні - Міністерство культури і туризму України (МКТ).

Інші відповідальні органи влади:

Міністерство економіки України (Мінекономіки);

Міністерство фінансів України (Мінфін);

Міністерство юстиції України (Мін'юст);

Міністерство закордонних справ України (МЗС).

Стартова пропозиція делегації ЄС

Стаття 1

Сторони докладуть зусиль у поглибленні культурного співробітництва для того, щоб досягти взаємного порозуміння та розвинути культурний обмін так само, як мобільність мистецтва та митців з ЄС та України

Стаття 2

Сторони заохочуватимуть міжкультурний діалог між фізичними та юридичними особами, що представляють організоване громадянське суспільство та культурні установи з ЄС та України

Стаття 3

Сторони намагатимуться розвинути політичний діалог стосовно культури для того, щоб збільшити розвиток культурної індустрії в ЄС та Україні

Стаття 4

Сторони мають тісно співпрацювати у відповідних міжнародних організаціях, включаючи Раду Європи

Стаття 5

Сторони мають координувати зусилля в контексті ЮНЕСКО з метою розвитку культурної різноманітності, шляхом ратифікації та імплементації

Конвенції ЮНЕСКО щодо охорони та заохочування різноманітності форм культурного самовираження.

Зауваги:

Одним із важливих аспектів є вплив Конвенції ЮНЕСКО (2005) на реалізацію політики в аудіовізуальній сфері (виробництво та дистрибуція кінофільмів та ретрансляція телевізійного мовлення), оскільки на глобальному рівні відбувається гостра дискусія між ЄС та США, що відображено, зокрема, у зобов'язаннях сторін в рамках ГАТС (СОТ) та впливає з факту неучасті США у вищезгаданій Конвенції. До того ж Конвенція ЮНЕСКО доповнює ініціативи, реалізовані в європейських ініціативах з підтримки розвитку саме європейської кіно- та телеіндустрії (як ЄС, так і Ради Європи). Відтак, під час прийняття рішення належить брати до уваги політику України з цього питання.

Конвенція ЮНЕСКО (2005) є єдиним інструментом міжнародного права в цій сфері, який ратифіковано Спільнотою, а не державами-членами.

II. Питання для обговорення

1) Чи потрібне запровадження протекціоністських/регуляторних заходів для захисту національного ринку культурної індустрії України?

2) Яке співвідношення переваг та недоліків ратифікації Конвенції ЮНЕСКО (2005) для України / для ЄС?

3) У чому полягають недоліки механізму ухвалення рішень під час взяття на себе міжнародних зобов'язань Україною?

4) Чи зацікавлена Україна в участі в європейських програмах реалізації політики в телевізійній та аудіовізуальній сфері? Які переваги та недоліки участі?

5) Чи слід закріпити в тексті запропонованої угоди положення про культурну ідентичність та культурне самовираження?

6) Яке змістовне наповнення та наслідки може мати для обох сторін включення положення про “збереження та оцінку культурної та історичної спадщини”, а також “поширення інформації та знань про неї”?

7) Вироблення альтернативних пропозицій щодо шляхів виконання всіх зобов'язань України згідно з підписанням Конвенції ЮНЕСКО, уникаючи її ратифікації.

III. Результат переговорів станом на січень 2008 р.

(Ознайомлення слухачів наприкінці заняття.)

Сторони попередньо закрили переговори щодо розділу “Культура” і погодились про таке:

Частина [...] НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

КУЛЬТУРА

Стаття [...]

Сторони докладатимуть зусиль для поглиблення співробітництва у галузі культури з метою покращання взаєморозуміння та розширення культурного обміну, а також мобільності мистецтва та митців ЄС та України.

Стаття [...]

Сторони заохочуватимуть міжкультурний діалог між фізичними та юридичними особами - організаціями громадянського суспільства та культурної галузі - ЄС та України.

Стаття [...]

Сторони тісно співпрацюватимуть у рамках відповідних міжнародних організацій, включаючи ЮНЕСКО та Раду Європи, з метою, крім іншого, розвитку культурного розмаїття, збереження та поціновування культурної та історичної спадщини.

Стаття [...]

Сторони докладатимуть зусиль для розвитку постійного діалогу в галузі культури з метою сприяння розвитку культурної індустрії в ЄС та Україні. Задля досягнення цієї мети Сторони ефективно імплементують Конвенцію ЮНЕСКО про захист та заохочення розмаїття форм культурного самовираження.

Після закінчення обговорення питань щодо культурного співробітництва Міністерство культури та туризму взяло на себе зобов'язання щодо здійснення внутрішньодержавних процедур, необхідних для ратифікації Україною Конвенції ЮНЕСКО (2005), та направило пакет законів (17.02.2009), а саме - Закон України “Про ратифікацію Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження” та відповідний пакет документів до МЗС для подання Президенту України з метою подальшого винесення на розгляд Верховною Радою України.

Сторона ЄС закликала Україну ратифікувати Конвенцію протягом 2009 р.

Нормативно-правові акти

1. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 5 трав. 1989 р., зі змінами, внесеними Протоколом від 9 верес. 1998 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

2. Закон України “Про ратифікацію Європейської конвенції про транскордонне телебачення” // Відом. Верховної Ради України. - 2009. - № 15. - Ст. 203.

3. Конституція України : прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відом. Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141, зі змінами, внесеними до Конституції України від 8 грудня 2004 р. за № 2222-IV // Відом. Верховної Ради України. - 2005. - № 2. - Ст. 44.

4. Закон України про Загальнодержавну програму розвитку національної кіноіндустрії на 2003-2007 роки // Відом. Верховної Ради України. - 2003. - № 7. - Ст. 6.

5. Закон України про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об’єктів культурної спадщини на 2004-2010 роки // Відом. Верховної Ради України. - 2004. - № 32. - Ст. 390.

6. Закон України про охорону культурної спадщини // Відом. Верховної Ради України. - 2000. - № 39. - Ст. 333.

7. Закон України про телебачення і радіомовлення // Відом. Верховної Ради України. - 1994. - № 10. - Ст. 43.

8. Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовт. 2003 р.

9. Закон України про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини // Відом. Верховної Ради України. - 2008. - № 16. - Ст. 153.

10. Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, 20 жовт. 2005 р. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c788>

Практичне заняття 4. Перспективи відносин Туреччини та ЄС

Ситуація для аналізу: перспективи відносин Туреччини і ЄС

Завдання

А. Працюючи в малій групі, ознайомтесь із ситуацією “Перспективи відносин Туреччини і ЄС” і обговоріть питання 1-6. Підготуйте презентацію (5-7 хв) за результатами обговорення:

1. Ознайомтесь із ситуацією “Перспективи відносин Туреччини і ЄС”. Чи Ви маєте щось додати? Чи погоджуєтесь з викладеними фактами?
2. Підсумуйте аргументи “за” членство Туреччини в ЄС.
3. Підсумуйте аргументи “проти” членства Туреччини в ЄС.
4. Що переважає у Вашому списку - аргументи “за” чи “проти”?
5. Як Ви вважаєте, чи потрібно Туреччині вступати до ЄС?
6. На Вашу думку, що слід зробити ЄС: прийняти Туреччину чи відмовити?

Б. Використовуючи нижченаведений текст як зразок, викладіть аргументи “за” і “проти” членства України в ЄС:

- з точки зору України;
- з точки зору ЄС.

Перспективи відносин Туреччини і ЄС²⁴

17 грудня 2004 р. на саміті у Брюсселі після важких дебатів за закритими дверима лідери ЄС висловилися за початок переговорів з Туреччиною про вступ до ЄС.

За день до того Європейський парламент теж проголосував за початок переговорного процесу. Парламентарі підкреслили, що переговори про вступ слід розпочати “без затримок”, разом з тим вони застерегли, що у разі серйозних порушень принципів свободи, демократії, поваги до прав людини і верховенства права переговори з Туреччиною належить негайно зупинити. Сумніви викликають дотримання вимог щодо забезпечення прав людини,

²⁴ За матеріалами: The Economist, September 18-24, 2004; Financial Times Europe, December 17, 2004; The Wall Street Journal Europe, Vol. XXII, N 226, December 17, 2004; Центру європейських і порівняльних досліджень www.eclc.gov.ua

зокрема прав жінок і меншин, релігійних свобод; невизначеність ролі армії в суспільстві відповідно до європейських стандартів; напруження у відносинах з Кіпром.

Істотні розбіжності в думках представників різних партій та груп віддзеркалюють різне ставлення європейської спільноти до питання членства Туреччини в ЄС: результати опитувань засвідчили, що значна частина німців, австрійців, французів і датчан виступають проти приєднання Туреччини до ЄС; не висловлюють серйозних застережень і готові підтримати Туреччину британці, іспанці, італійці та більшість нових держав-членів.

Відносини Туреччини і ЄС мають довгу історію. У 1963 р. Туреччина уклала договір про асоціацію, що зазвичай вважається прелюдією до членства в ЄС; протягом чотирьох десятиліть розвивалися торговельні відносини; у 1996 р. між Туреччиною та ЄС було утворено митний союз. Туреччина подала офіційну заявку на вступ у 1987 р. У 1989 р. Європейська комісія висловила проти, однак заявка залишилася. Протягом 1990-х, під час інтенсивної підготовки до вступу країн-кандидатів із Центральної та Східної Європи, європейські керманічі уникали розмов про задоволення європейських прагнень Туреччини, а в 1997 р. країну не включили до офіційного списку країн-кандидатів на вступ до ЄС. На Гельсінському саміті 1999 р. Туреччину було визнано країною-кандидатом, яка може приєднатися до ЄС на основі тих самих критеріїв, що й інші країни-кандидати, а у 2002 р. проголошено, що за умов виконання усіх Копенгагенських критеріїв у грудні 2004 р. ЄС визначить дату початку переговорів про вступ Туреччини до ЄС.

Партія справедливості та розвитку (Justice and Development Party) прийшла до влади після переконливої перемоги на виборах 2002 р., утворила парламентську більшість і сформувала стабільний проєвропейський уряд. Глава уряду Ресеп Тайіп Ердоган зайняв посаду Прем'єр-міністра у березні 2003 р. За два роки уряд спромігся провести колосальні реформи, що дало підстави Європейській комісії позитивно оцінити досягнення та рекомендувати розпочати переговори відповідно до попередніх домовленостей.

Сьогоднішня Туреччина вважається світською демократичною країною, що динамічно розвивається, з вільними ЗМІ та гарантованими громадськими свободами; це країна з молодим населенням, чисельність якого швидко збільшується.

Економіка перебуває на підйомі, зростання ВВП сягає 8,4% на рік. На європейському просторі це найвищі показники за останні десять років. Інфляція зменшилася на 3/4 і перебуває під контролем.

Проведено важливі реформи, включаючи судову реформу; скасовано смертну кару; передбачено суворе покарання за знущання та тортури над в'язнями; встановлено громадський контроль над армією, над державним бюджетом.

Покращилася ситуація із захистом прав меншин, зокрема у Курдистані, південно-західній частині Туреччини: після тривалого періоду заборони дозволено користуватися і викладати курдську мову у школах.

Відвідавши країну у вересні 2004 р., комісар Гюнтер Верхойген, відповідальний за розширення ЄС, був надзвичайно вражений і задоволений прогресом. Разом з тим комісар Верхойген наголосив на важливості імплементації, інакше кажучи, впровадженні в життя і реальному застосуванні тих змін, що прописані в законах.

Хоча прогрес Туреччини вражає, а прем'єр-міністр обіцяє і надалі працювати над виконанням Копенгагенських критеріїв, багато речей - "з європейської точки зору" залишаються незадовільними:

- Протягом 1990-х рр. країна зазнавала періодів економічної і політичної нестабільності, зокрема військових путчів, геноциду проти курдського населення, економічних спадів, девальвації національної валюти і т.ін. У деяких експертів і досі немає впевненості, що реформи є незворотними.

- Залишаються високий бюджетний дефіцит і великий державний борг (Туреччина - один з найбільших позичальників МВФ).

- Іноземні інвестиції на низькому рівні: у 2004 р. іноземні інвестиції становили близько 1 млрд дол. США, що складає 1/5 від того, що отримала Угорщина.

- Банківський сектор поки що перебуває у незадовільному стані.

- Хоча визнано права курдських меншин, на місцевому рівні опір їй досі залишається сильним: школу, що збиралася перейти на викладання курдською, не дозволили відкрити через те, що ширина дверей не відповідає санітарним нормам.

- За останні роки не було відкрито жодної християнської церкви, хоча в Стамбулі розташована штаб-квартира патріарха християнської єкуменічної церкви.

Крім вищезазначених аргументів, проти Туреччини лунають й інші звинувачення, зокрема:

- Туреччина не знаходиться в Європі, лише 3% території розташовано в Європі, решта - в Азії;
- Вона велика - сьогодні населення становить 71 млн осіб, за десять - п'ятнадцять років буде більше, ніж у Німеччині, з часом Туреччина стане найчисленнішою країною в Європі;
- Туреччина є біднішою за будь-яку країну, що вступила до ЄС у 2004 р.: її ВВП на душу населення становить 29% від середньоєвропейського; до того ж аграрна, що чинитиме тиск на спільну сільськогосподарську політику;
- Туреччина - мусульманська країна, хоча і світська, але її населення віруюче і мусульманське.

Лідер Європейської Народної Партії в Європейському парламенті Ганс-Герт Пьоттерінг вважає, що приєднання Туреччини зруйнує Спільноту: “Якщо Туреччина стане членом Європейського Союзу, ми будемо розширятися до безкінечності. Ми втратимо європейську ідентичність”.

Лідер групи соціалістів в Європарламенті Мартін Шульц впевнений, що завдяки Туреччині ЄС має можливість стати гарантом стабілізації та демократії у Східному регіоні, і навпаки - він втратить свій шанс впливати на мусульманський світ, якщо відштовхне Туреччину.

Щодо ісламу, то в жодному документі “європейський клуб” не визначається як християнський, хоча християнство складає частину європейської ідентичності. Вже сьогодні на території ЄС проживає близько 12,5 млн мусульман, їх чисельність збільшиться із вступом до ЄС офіційно визнаних кандидатів - Боснії та Албанії. Толерантність до іншої релігії, повага і рівне ставлення до інших віросповідань та ідеологій - саме це наближає до європейських цінностей чи Туреччину, чи іншу країну-кандидата.

Побоювання, що з приєднанням Туреччини велика міграційна хвиля спричинить тиск на європейський ринок і навіть зруйнує його, також можуть виявитися безпідставними. З досвіду попередніх розширень, з приєднанням Ірландії, Іспанії та Португалії мігранти з цих країн радше поверталися додому, ніж виїжджали на заробітки за кордон - адже в їх країнах із вступом до ЄС підвищувався рівень життя і зростали можливості для працевлаштування.

На думку аналітиків, сільське господарство залишатиметься найскладнішим питанням для вирішення. І хоча Туреччина заявляє, що вона більше зацікавлена в інвестиціях, ніж у допомозі із структурних фондів, цифри лякають економістів. У

сільськогосподарській сфері зайнято 40% робочої сили країни, проте її частка у ВВП Туреччини становить всього 12% і постійно зменшується: у 1970 р. вона була на рівні 35%, у 1980 - 22%, а вже у 1995 - 16%. Економісти зазначають, що реструктуризація сільського господарства Туреччини до спільної політики ЄС у сфері сільського господарства надзвичайно “ болісно” позначиться на справах ЄС. В аграрному секторі Туреччини працює 8 млн громадян, що більше, ніж зайнято в цьому секторі громадян всього Європейського Союзу - 6,5 млн осіб. Крім того, аграрний сектор країни не збалансовано: якщо південь та захід використовують надійні та ефективні засоби ведення господарства, то центр, північ та схід країни перебувають у важкому стані.

Колишній Комісар ЄС з питань сільського господарства Франц Фішлер (до речі, непримиренний противник вступу Туреччини в ЄС) нещодавно підрахував та оприлюднив суму, необхідну для інтеграції Туреччини, - 11,3 млрд євро. Ця сума більша, ніж ЄС витрачає на 10 держав - нових членів ЄС, що приєдналися 1 травня 2004 р.

На думку економіста Езера Каракаса, єдиним шляхом розв’язання проблеми може бути зменшення зайнятості у сільському господарстві до 2-2,5 млн осіб. Але це спричинить соціальну катастрофу і збільшить частку бідного населення країни.

Тому деякі члени ЄС, наприклад Австрія і Данія, пропонують ще до початку переговорів домовитися, що Туреччина стане членом ЄС з певними “винятками” і буде (на довгі роки чи назавжди) позбавлена права на вільне пересування робочої сили, можливості брати участь у програмах спільної сільськогосподарської політики чи отримувати допомогу з регіональних фондів.

Також замість членства Туреччині пропонують “привілейоване партнерство”, що означатиме поглиблене співробітництво у тих сферах, які визначають за взаємною згодою Туреччина та ЄС. Такий підхід категорично не влаштовує керівництво Туреччини, яке наполягає на повноправному членстві, без винятків і застережень.

Але лунають і більш тверезі голоси. Вже зараз торгівля з ЄС становить 2/3 загального обсягу торгівлі Туреччини, привілейоване партнерство допоможе перейти від митного союзу до укладання договорів про вільну торгівлю. Привілейоване партнерство дозволить: безвізовий в’їзд до ЄС певних категорій населення; навчання турецьких студентів в європейських університетах; співробітництво в галузі науки і обмін технологіями. Привілейований статус Туреччини як партнера ЄС надасть впевненості інвесторам і зміцнить становище внутрішнього бізнесу.

Навпаки, упровадження і дотримання європейського *acquis communautaire* може виявитися дуже коштовним для Туреччини, створити небажаний тиск на економіку країни, зменшити конкурентоспроможність її товарів.

І хоча населення впевнено висловлюється за членство в ЄС, зростає розуміння, що виконання всіх вимог і впровадження необхідних змін вимагатимуть величезних зусиль. Зважаючи на вищезазначене та з оглядом на антитурецькі настрої, що панують в ЄС, деякі політики та експерти готові переглянути свою позицію. “Насправді, для нас не важливо, чи вступимо ми до ЄС, чи ні. Ми хочемо, щоб розпочався переговорний процес, оскільки це змусить уряд і надалі наполегливо проводити реформи, включаючи права людини і релігійні свободи”, - стверджує турецький коментатор Фонда Озкан.

Чи бути Туреччині в ЄС?

Опитування напередодні голосування в Європейському парламенті^{*}

Країна	Висловилися “проти”	Чим викликане негативне ставлення
Франція	67%	<ul style="list-style-type: none"> • Франція вже має достатньо проблем із 6 млн мусульман, що проживають на її території. • Невдоволення фактом прийняття рішення щодо Туреччини може змусити французів голосувати проти Конституції ЄС на референдумі
Німеччина	62%	<ul style="list-style-type: none"> • Надання фінансової допомоги Туреччині коштуватиме ЄС дуже дорого. • Крім повноправного членства, існують інші можливості для поглибленого співробітництва з Туреччиною
Австрія	62%	<ul style="list-style-type: none"> • Мусульманська Туреччина буде іноземним тілом у переважно християнському блоці. • Приєднання Туреччини перетворить ЄС на громіздку і неефективну структуру
Данія	49%	<ul style="list-style-type: none"> • Побоювання, що імігранти із сільської місцевості заповнять Європу. • Туреччина географічно не належить до ЄС

^{*} Джерело: The Wall Street Journal Europe, Vol. XXII, N 226, December 17, 2004.

Список літератури

1. *Копійка В.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В. Копійка, Т. Шинкаренко. - К. : Видавн. дім "Ін Юре", 2001.
2. Механізми координації європейської політики: практика країн-членів та країн-кандидатів / Н. Гнидюк (ред.), А. Новак-Фар, Я. Гонцяж, І. Родюк. - К. : Міленіум, 2003.
3. *Посельський В.* Розширений Союз та розширена Європа: спроба системного аналізу європейської периферії / В. Посельський. - Режим доступу : http://www.eclc.gov.ua/new/html/ukr/6/article_poselsky_01.html
4. The Wall Street Journal Europe. - 2004. - Vol. XXII. - N 226. - December.

Практичне заняття 5.

Аналіз динаміки відносин Європейського Союзу та Білорусі

Завдання

Ознайомтесь із ситуацією для аналізу "Динаміка відносин Європейського Союзу та Білорусі: розвиток демократичних процесів і системи демократичного врядування" та дайте відповіді на питання:

1. Внесок ОБСЄ був спрямований на зміцнення громадянського суспільства в Білорусі чи західна підтримка була спрямована на допомогу розвитку фрагментарної опозиції, відділеної від білоруського суспільства і сфокусованої більше на отримання західних коштів, ніж на політичну діяльність у країні?
2. Зусилля ЄС, які спрямовувались на ізоляцію режиму президента Білорусі О.Лукашенка, були недостатніми чи сама політика була неефективною, що доводить необхідність застосування нових, більш дієвих заходів щодо Білорусі?
3. Чи можливо впливати на внутрішню ситуацію в Білорусі, де керівництво країни достатньо негативно сприймає будь-які дії західної політики, спрямованої на внутрішні зміни в країні?
4. Чи має успіх в Європейській політиці сусідства довготривала традиція ЄС щодо забезпечення демократії і прав людини у зовнішніх відносинах?
5. Чи існують альтернативні вимоги до країн-сусідів, які прагнуть стати членами ЄС, порівняно з основною вимогою, якою є здійснення внутрішніх інституційних реформ у цих країнах?

6. Європейська політика сусідства поширюється більшою мірою на країни, в яких панує політичний режим, ще далекий від демократичного. Чи має Євросоюз належний досвід стимулювання цих країн до здійснення ефективних реформ і чи буде він дієвим у рамках Європейської політики сусідства (далі - ЄПС)?

7. Чи можна ЄПС вважати неефективною формою регулювання відносин Європейського Союзу з країнами-сусідами, якщо з-поміж шістнадцяти країн лише з двома складаються непрості відносини?

8. Спрогнозуйте можливий розвиток відносин між Європейським Союзом та Білоруссю.

Ситуація для аналізу

Динаміка відносин Європейського Союзу та Білорусі: розвиток демократичних процесів і системи демократичного врядування

Одне із головних завдань Європейської політики сусідства полягає в забезпеченні стабільності та кооперації між країнами-сусідами. Взаємодія між країнами та Європейським Союзом здійснюється на основі європейських принципів: повага європейської гідності, свобода демократії, верховенство права, повага до прав людини. З цією метою з кожною країною укладаються відповідні договори та Плани дій, де висвітлюються основні вимоги, яких необхідно дотримуватись.

Плани дій, які ЄС укладає з кожною країною окремо, враховують регіональний контекст та особливості політичної і економічної ситуації в кожній із них. Для кожної держави передбачаються чіткі цілі - реформа судової системи, боротьба з корупцією, повага до прав людини та підтримка розвитку громадянського суспільства.

Демократизація в Центрально-Східній Європі була успішною здебільшого завдяки тому, що країни мали чітку перспективу членства в ЄС. Однак самої перспективи членства недостатньо. Це пов'язано з тим, що ліберально-демократичні цінності ЄС зазвичай сильно обмежують владу урядів у країнах. Порушується звична демократична практика, яка допомагає урядам зберігати їхні колишні повноваження, що виражається у здійсненні тиску на опозиційні партії, стримуванні свободи преси. Упровадження євроінтеграційного курсу призводить до зміни режиму та можливості втрати

урядами своїх повноважень, тому більшість країн, в яких застосовуються авторитарні методи правління, віддають перевагу збереженню своєї влади над перспективою членства в ЄС. Отже, уряд країн має бути готовим до втрати значної частини своїх повноважень і прикладати великі зусилля для здійснення змін, необхідних для вступу в ЄС.

Серед шістнадцяти країн-сусідів ЄПС лише дві не уклали базових угод - Лівія та Білорусь. Це пов'язано з політичною ситуацією в країнах, за якої ЄС не підписує з ними Плани дій, а натомість пропонує інші форми співпраці. Наголошується, що країни зможуть перейти до класичної форми співпраці, за умови якщо в них розпочнуться демократичні реформи.

В історії трансформаційних процесів у Східній Європі Білорусь завжди займала останні позиції. Комуністичне керівництво Білоруської республіки проігнорувало політику гласності та перебудови та не приєдналось до державної змови проти Президента Горбачова у серпні 1991 р. Після невдалого завершення державного перевороту новим керівником білоруського парламенту стає Станіслав Шушкевич, який не був членом комуністичної партії і якого вважали аутсайдером білоруського політичного істеблішменту. Незважаючи на це, парламент, який був обраний у 1990 р., не був розпущений і залишився з прокомуністичною більшістю. Опозиція займала лише 10% місць. Парламентська більшість разом з прем'єр-міністром В'ячеславом Кебічем систематично чинили супротив реформаторським діям Шушкевича і врешті-решт усунули його з посади за допомогою сфальсифікованого звинувачення в корупції. Слід зазначити, що політична система під час правління Шушкевича мала ліберальний характер. У країні панували свобода преси, багатопартійна система, поділ влади та демократична конституція, яка набрала чинності в 1994 р.

У ці часи інтеграція Білорусі в Європейське міжнародне співтовариство проходила на рівні з іншими європейськими країнами колишнього Радянського Союзу. Білорусь стала членом ОБСЄ у вересні 1992 р. Згодом вона отримала статус спеціального гостя в Раді Європи і в 1993 р. подала заявку на членство. У цьому ж році країна розпочинала відносини в рамках Угоди про партнерство і співробітництво з Європейським Співтовариством, яка була підписана в березні 1995 р. Білорусь приєдналася до Ради Північноатлантичного співробітництва і стала партнером НАТО в 1995 р.

Ситуація кардинально змінилась після президентських виборів 1994 р., коли керівником держави став Олександр Лукашенко, який у 1995 р. спробував зірвати парламентські вибори. Після невдалої спроби ним був проведений

маніпулятивний референдум у 1996 р., який змінив Конституцію країни на його користь. У результаті був утворений двопалатний парламент, де до Нижньої палати були призначені депутати з попереднього парламенту, а депутати Верхньої палати обирались президентом. Така ж процедура призначення була і на місцях при призначенні депутатів до місцевих рад. Президент Лукашенко отримав абсолютне право розпуску парламенту і можливість видавати декрети без його згоди. Нова Конституція надає йому право обирати більшість суддів Конституційного суду, право персонального контролю відбору і призначення урядовців у центрі і на місцях. Крім того, був запроваджений державний контроль над засобами масової інформації, у результаті чого незалежні газети почали друкуватись виключно за кордоном. Використовувалась практика арештів членів опозиції, а в деяких випадках опозиціонери взагалі зникали безвісти.

Разом з цим проблема полягає не тільки в самому Лукашенку, оскільки його популярність серед електорату ще й зумовлюється тим, що опозиція не в змозі висунути лідера, який зміг би набирати такі високі рейтинги, як чинний президент. На останніх президентських виборах популярність президента коливалась між 40-50%, у той час як опозиційні лідери не могли набрати більше 5%. Враховуючи ці обставини, багато спостерігачів стверджують, що режим Лукашенка базується не лише на репресивних методах, а й на згоді та лояльності більшої частини населення країни.

Призупинення формальних зв'язків та офіційної співпраці з білоруським урядом було відповідною реакцією більшості європейських організацій на впровадження автократичного режиму в країні з 1996 р. Представники європейської спільноти зазначали, що продовження офіційних відносин з країною, яка не дотримується базових міжнародних норм у питаннях поваги людських прав та політичних свобод, є просто неможливим. Проте, незважаючи на всі заходи щодо призупинення зв'язків, європейська спільнота продовжувала підтримувати білоруську опозицію. Для цього в 1995 р. був запроваджений новий європейський підхід "крок - за - кроком". Для фінансової підтримки запроваджених пропозицій ЄС відновлює фінансування, яке до цього здійснювалось у рамках програми TACIS, проте в достатньо обмеженій кількості, оскільки країні пропонується 5 млн єкю на розвиток демократії та громадянського суспільства в Білорусі (раніше Білорусь через програму TACIS отримала 54 млн єкю в період 1991-1996 рр.). Фінансування передбачало

підтримку третього сектору, незалежних ЗМІ, молодіжних організацій, а також розвиток Європейських студій у білоруських університетах.

Формат відносин міжнародних організацій з білоруською владою проходив у вигляді “покарання та винагороди”, які мали соціальний характер. Припинення інституційних зв’язків та заборона на проведення переговорів високого рівня були основною стратегією, спрямованою на повалення режиму Лукашенка.

Після парламентських виборів 2000 року Лукашенко повторно звинуватив Моніторингову групу в проведенні антиконституційної діяльності в Білорусі, яка надає підтримку опозиційним партіям та проводить відбір шпівнів для спостереження на виборах. Ситуація загострилася напередодні президентських виборів у 2001 р., коли Моніторингова група спільно з європейськими організаціями вирішила створити мережу спостерігачів для виборів. Реакція президента була відповідною, оскільки голова Моніторингової групи був оголошений секретним німецьким агентом, якого необхідно депортувати з країни. Через деякий час Білорусь суттєво затримує видачу віз для спостерігачів з ОБСЄ, у зв’язку з чим вони майже не змогли нічого зробити на президентських виборах, де Лукашенко набрав 75% голосів.

Після виборів Лукашенко відмовився від фінансової допомоги TACIS, яка надавалась для підтримки розвитку громадянського суспільства. У березні 2001 р. президент видав декрет, яким заборонено надання іноземної фінансової підтримки опозиції. З грудня 2001 р. білоруський уряд перестав видавати візи дипломатам Моніторингової групи з метою припинення існування цілої групи. Уряд відмовляється затвердити призначення нового голови, у результаті чого дана організація припиняє своє існування в 2002 р.

Відповідно Європейський Союз наклав штрафні санкції проти білоруських чиновників - 14 з 15 країн ЄС заборонили для них в’їзд. Адміністрація США застосувала такі самі санкції. Враховуючи всі заходи, вжиті з боку ЄС та США, у грудні 2002 р. Лукашенко оголошує про свою готовність прийняти нову місію ОБСЄ в Білорусі. У процесі переговорів сторони вирішують запровадити нове представництво ОБСЄ в Мінську замість Моніторингової групи, основне завдання якого полягатиме в забезпеченні інституційного будівництва, верховенства права, налагодженні зв’язків з громадянським суспільством та дотриманні білоруською стороною інших зобов’язань ОБСЄ. У квітні 2003 р. США і ЄС знімають заборону на в’їзд. Представники ОБСЄ зазначали, що майбутня нова місія ОБСЄ повинна обговорити всю свою діяльність з

білоруським керівництвом, яке повинно їм дозволити контролювати та втручатись в їх діяльність. Проте новий мандат представництва не містив норм, що передбачають захист прав людини. Іншим пристосувальним кроком було надання делегації білоруського парламенту повного членства в Парламентській асамблеї ОБСЄ, незважаючи на негативний звіт місії ОБСЄ.

Співпраця між ОБСЄ та білоруською владою, яка розпочалась вдруге у 2003 р., не покращилась. Місія міжнародних спостерігачів, яка утворювалась для виборів 2003 р., не могла працювати ефективно, оскільки Білорусь прислала запрошення в останній момент. Крім того, ні Выборча комісія, ні Конституційний суд не погодились на внесення змін до виборчого законодавства. Білоруський уряд не зміг і надалі реалізувати вимоги Європейської спільноти щодо скасування репресій до незалежних ЗМІ та громадських організацій, а в деяких випадках ситуація навіть погіршилась.

У цьому ж році Європейський Союз розробив Європейську політику сусідства для регулювання відносин з новими сусідами, які межуватимуть з країнами-членами після розширення 2004 р. Проте у випадку з Білоруссю був врахований негативний досвід відносин, тому було прийняте рішення про запровадження формату відносин, який суттєво відрізнятиметься від того, що застосовується до інших країн-сусідів. Основою відносин виступає рішення Ради від 7 листопада 2005 р., згідно з яким керування відбуватиметься через Комісію, Трійку та країну-президента. Державі будуть пропонуватись лише програми, спрямовані на підтримку потреб населення та демократизацію, через гуманітарну та регіональну співпрацю, а також через транскордонне співробітництво. Будуть запропоновані програми, що спрямовані на пряму і непряму підтримку демократії та демократичних сил у Білорусі. Основна мета діяльності полягатиме в підтримці потреб населення та полегшенні для них наслідків від ізоляції країни від ЄС.

Для Білорусі не передбачено укладення Планів дій. ЄС має на меті включення Білорусі до повного використання механізмів ЄПС лише у випадку, якщо правління країни продемонструє своє бажання дотримуватись демократичних цінностей та верховенства права.

У листопаді 2006 р. Комісія випустила “Нове послання до білоруського народу”, в якому чітко описувалась перспектива стосовно того, що може отримати Білорусь у випадку спрямування своєї політики в руслі демократичних реформ. Незважаючи на відсутність прогресу в напрямі демократизації, ЄС

готовий і надалі продовжувати співпрацю для налагодження контакту безпосередньо з білоруським населенням.

Співпраця між Білоруссю та ЄС протягом 2007-2010 рр. відбуватиметься в рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства. З країною укладено Стратегічну програму на 2007-2013 роки та Національну індикативну програму на 2007-2010 роки.

У Національній індикативній програмі передбачені дві основні сфери співпраці: соціальний та економічний розвиток; демократичний розвиток та належне врядування.

Довгостроковою метою ЄС є становлення Білорусі як демократичної, стабільної та надійної країни, з якою Співтовариство буде мати не лише спільні кордони, а й спільні цінності. З цією метою ОБСЄ провела аналіз політичної ситуації в країні, згідно з яким парламентські вибори та референдум 2004 р. були проведені з порушенням демократичних свобод. Венеціанська комісія заявила, що референдум, який дозволив Олександрю Лукашенку брати участь у виборах, незважаючи на часові обмеження, був незаконним.

За оцінками ЄС та ООН, у 2005 р. Білорусь визнано країною, близькою до диктаторського режиму, в якій немає місця для прав людини. Білоруська влада не допустила в країну спеціальних репортерів з прав людини з ООН та з ЄС [6]. У країні не покращились умови досудового утримання заручників. Судді і надалі діють за прямими вказівками від високопосадовців, а тих, хто відмовляється, звільняють з посад.

У 2005 р. за оцінками організації “Репортери без кордонів”, Білорусь зайняла 152-ге місце в загальному списку із 167 країн. Продовжується скорочуватись кількість незалежних газет, незважаючи на те, що відсутня офіційна цензура.

Перед референдумом 2004 р. були закриті 160 офіційних видань. Ситуація ще більше загострилась перед президентськими виборами 2006 р. Функціонувала лише одна незалежна газета “Народна воля”, яка мала обмежений доступ до державних каналів поширення інформації.

У 2004 р. був закритий єдиний незалежний Білоруський гуманітарний університет. У 2005 р. був прийнятий закон про накладання штрафів за поширення неправдивої інформації, яка дискредитує Республіку Білорусь.

Офіційно в країні не заборонено проводити демонстрації, проте напередодні, як правило, проводяться арешти всіх активістів.

Серед засобів масової інформації в Білорусі є одна незалежна газета “Народна воля”, але вона виходить малим тиражем - 20000 примірників, порівняно з державною газетою “Білорусія сьогодні” - 50000 примірників.

Аналіз економічної ситуації в країні показує, що серед країн колишнього Радянського Союзу Білорусь вважається найбільш заможною, оскільки зазнала найменше негативних наслідків від розпаду СРСР. З 1996 р. в країні почалось економічне зростання, яке відбулося на рік раніше серед країн колишнього Союзу. Проте в Білорусі проводиться найменше реформ для сприяння розвитку ринкової економіки, у країні погано розвинуті інфраструктура, фінансова система та торговельні відносини.

Оцінка 2007 р. демократичного врядування представниками *Freedom House* демонструє, що в країні і надалі зберігається повний президентський контроль над державою, суспільством, електоральним процесом, хоча конфлікт між силовими структурами влітку 2007 р. продемонстрував наявні внутрішні протиріччя. Відносно лояльним було ставлення Лукашенка до опозиції у 2007 р., що також показує позитивні зрушення в традиційних методах боротьби з опонентами.

Демократичне врядування на місцях в Білорусі фактично відсутнє. В країні існує система призначення посадовців на місцеві посади. За результатами місцевих виборів 2007 р., у місцевих радах фактично відсутні представники від опозиції.

Судова гілка влади повністю підзвітна виконавчій, що фактично перетворює її на інструмент політичних репресій. Ув'язнені представники політичної опозиції зазнають неналежного ставлення до себе. У судовій системі не вистачає прозорості та об'єктивності.

З початку запровадження ЄПС білоруський уряд майже не зважав на особливі умови співпраці, які були відмінними від інших країн, також майже не реагував на жорсткі обмеження та санкції, які застосовувала європейська сторона. Ситуація змінилась зимою 2007 р., коли Росія встановила ринкові ціни на енергоносії, у результаті чого президент Лукашенко прийняв рішення створити альтернативні російським джерелам ресурси, тому в першій половині 2007 р. було прийняте рішення розпочати співпрацю з ЄС в питаннях енергетичної безпеки. Іншим радикальним кроком Лукашенка була його прес-конференція, проведена у вересні 2008 р., на якій було зроблено заяву про те, що він як президент Білорусі не має диктаторських зазіхань на владу, оскільки залежить від волі своїх виборців. Крім того, Лукашенко зазначив, що почав

виконувати багато вимог Європейського Союзу: випустив з тюрем політичних в'язнів, а також обіцяє реформувати білоруське законодавство з метою встановлення його відповідності європейським нормам. Велика увага приділяється майбутнім виборам, які, як зазначає сам президент, будуть проводитися виключно демократичним шляхом, унаслідок чого міжнародні спостерігачі отримають вільний доступ до інформації, пов'язаної з електоральним процесом. Він закликає Захід активніше співпрацювати з колишніми радянськими республіками, оскільки саме завдяки західному впливу останні не стали наслідувати приклад Росії і визнавати незалежність Південної Осетії та Абхазії.

Список літератури

1. *Кушко Ю.* Останній диктатор фліртує з Заходом / Ю. Кушко // Євроатлантика. - Режим доступу : <http://euroatlantica.kiev.ua/ua/news/?action=view&id=1226> - 14k
2. *Charman K.* Belarus: The Foreign Aid Dilemma / K. Charman, in: Lewis, Ann (ed) // The EU and Belarus : Between. - Moscow and Brussels, 2002. - P. 384-406.
3. European Neighbourhood and Partnership instrument. Belarus. Country strategy paper 2007-2013 and National indicative programme 2007-2010.
4. Human development reports. Human development indices. A statistical update 2008 - HDI rankings. - Режим доступу : [http://hdr.undp.org\(en\)statistics/](http://hdr.undp.org(en)statistics/)
5. *Korostelova E.* Political leadership and public support in Belarus: forward to the past / E. Korostelova, in: Lewis, Ann (ed.) // The EU and Belarus: Between. - Moscow and Brussels, 2002. - P. 51-69.
6. *Krause K. D.* The Ambivalent influence of the European Union on democratization in Slovakia / K. D Krause, in: Kubicek, J. Paul (ed.) // The European Union and democratization. - 2003. - P. 56-86.
7. *Marples D. R.* Belarus: The last European dictatorship / D. R. Marples, in: Lewis, Ann (ed.) // The EU and Belarus: Between. - Moscow and Brussels, 2002. - P. 31-44.
8. *Silitski V.* Belarus / V. Silitski // Nations in transit. - 2008. - P. 117-139.
9. *Silitski V.* The Change is yet to come: opposition strategies and western efforts to promote democracy in Belarus / V. Silitski, in: Lewis, Ann (ed.) // The EU and Belarus: Between. - Moscow and Brussels, 2002. - P. 351-373.
10. *Wieck H. G.* The role of international institutions in the Belarusian parliamentary elections. International credibility of President Lukashenko at Stake.

2000. - Режим доступа : <http://www.osce.org/belarus/documents/speeches/files/17september2000.pdf>

11. *Wieck H. G.* The OSCE and the Council of Europe in Conflict with the Lukashenko regime / H. G. Wieck, in: Lewis, Ann (ed.) // *The EU and Belarus: Between.* - Moscow and Brussels, 2002. - P. 261-275.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕМА I. ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	5
Практичне заняття 1. Хронологія найважливіших історичних подій в Європейському Союзі	5
Практичне заняття 2. Етапи становлення й розвитку європейської інтеграції.....	15
Практичне заняття 3. Формування внутрішнього ринку ЄС	18
ТЕМА II. ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	22
Практичне заняття 1. Європейська інтеграція як прояв геополітичних стратегій	22
Практичне заняття 2. Глобалізація та геополітика як визначальні чинники сучасних інтеграційних процесів	26
Практичне заняття 3. Україна в сучасних процесах глобалізації	29
Практичне заняття 4. Інформування громадськості з питань європейської та євроатлантичної інтеграції	31
ТЕМА III. ІНСТИТУЦІЙНІ РЕФОРМИ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	37
Практичне заняття 1. Принципи європейського врядування	37
Практичне заняття 2. Управління якістю, моніторинг та оцінка як новітні методи управління для державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування на шляху України до європейської інтеграції	39
Тренінг. Інституційний розвиток та нарощування адміністративної спроможності державних службовців	58
Практичне заняття 3. Порівняльний аналіз системи державної служби в Республіці Польща та в Україні.....	66
Практичне заняття 4. Реформування державної служби України	72
Практичне заняття 5. Удосконалення спроможності як інструмент ефективного урядування	82
Практичне заняття 6. Вибір оптимальної моделі координації політики європейської інтеграції в Україні	88

ТЕМА ІV. ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПІЛЬНОТ / ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	103
Практичне заняття 1. Особливості права Європейської Спільноти	103
Практичне заняття 2. Застосування права Європейської Спільноти національними судами	107
Практичне заняття 3. Перегляд відповідності національного законодавчого акта <i>acquis communautaire</i>	109
Практичне заняття 4. Антиконтурентна поведінка на внутрішньому ринку ЄС	112
Практичне заняття 5. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу	114
Практичне заняття 6. Захист основних прав людини в ЄС і в Україні	119
Практичне заняття 7. Особливості захисту основних прав людини в ЄС і в Україні	134

ТЕМА V. ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	138
Практичне заняття 1. Україна в сучасних процесах європеїзації	138
Практичне заняття 2. “Євро-2012” як іспит України на євроінтеграційну спроможність	141
Практичне заняття 3. Переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у галузі культури	163
Практичне заняття 4. Перспективи відносин Туреччини та ЄС	169
Практичне заняття 5. Аналіз динаміки відносин Європейського Союзу та Білорусі	175

Навчальне видання

*Грицяк Ігор Андрійович, Оржель Олена Юріївна,
Чулаєвська Марина Євгенівна, Заворітня Галина Петрівна,
Шереметьєва Лариса Анатоліївна, Озимок Ірина Юріївна,
Крайнік Петро Іванович, Жадько Олена Сергіївна,
Акуленко Любов Володимирівна, Горецька Тетяна Олександрівна,
Ілюк Тетяна Михайлівна*

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:
ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Навчально-методичний посібник

Київ, НАДУ

Відповідальний за випуск *В. А. Дон*

Редактор *М. В. Золотова*

Коректор *С. Г. Крушельницька*

Технічний редактор *О. Г. Сальнікова*

Підп. до друку 25.09.2009.

Формат 60×84/16. Ум.-друк. арк. 10,92. Обл.-вид. арк. 8,7.

Тираж 150 пр.

Видавець : Національна академія державного управління
при Президентіві України

03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20, тел. 456-67-93.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003 р.